



Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 5 верасня 1986 г. № 36 (3342) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

СВЯТА МІРУ І ВЕДАЎ

Ізноў паклікаў за парты бацьбы званок шматмільённую неўгамонную школьную сям'ю нашых хлопчыкаў і дзяўчынак. Светлы, прыгожы карабель пад назваю «Школа» выправіўся ў чарговае падарожжа ў краіну ведаў. Толькі на гэты раз маршрут яго будзе прыкметна іншы, чым у мінулыя гады. А прычынай таму — рэформа агульнаадукацыйнай і прафесійнай школы, што з'яўляецца часткай тых вялікіх пераменаў, якія адбываюцца сёння ў нашай

краіне. Вядома, будуць на гэтым новым шляху і пэўныя цяжкасці: новыя праграмы яшчэ не правяраны жыццём, вучыць і вучыцца даведзецца пакуль па старых падручніках. Але мы ўпэўнены: задуманае здзейсніцца, бо ў нас ёсць тысячы і тысячы ўдумлівых творчых настаўнікаў, якія па-бацькоўску любяць і разумеюць сваіх выхаванцаў. І яны абавязкова вырастуць сапраўдымі людзьмі, дастойнымі грамадзянамі сваёй сацыялістычнай

бацькаўшчыны. Каб толькі і надалей над усімі намі, зямлянамі, было чыстае мірнае неба. Шчаслівае дзяцінства немагчыма без міру. І таму наша Камуністычная партыя, увесь савецкі народ робяць усё магчымае, каб жаклівы ядзерны пажар не пайшоў гуляць па планеце. Лепшым доказам таму — Заява Генеральнага сакратара ЦК КПСС Міхаіла Сяргеявіча Гарбачова аб прадоўжанні аднабаковага савецкага маратэрыя на ядзерныя ўзрывы да

1 студзеня 1987 года, шматлікія мірныя ініцыятывы Савецкага Саюза. Сімвалічна і тое, што ва ўсіх школах нашай краіны, ад Брэста і да Уладзівастока, першы ўрок быў прысвечаны міру. Ён так і называўся — «Урок міру». Адбылося гэтае цудоўнае свята і ў мінскіх школах, у тым ліку і ў школе № 108, дзе сёлета прыступілі да заняткаў два першыя класы з роднай мовай навучання. Гасцямі школьнікаў былі вядомыя дзіцячыя пісьмennisкі Васіль Вітка, Эдзі Агняцвет, Артур Вольскі. Яны прачыталі вершы, прысвечаныя міру, адказалі на шматлікія пытанні.

ЛЮДЗІ РОДНАГА КРАЮ



УНУМАРЫ:

Далягляды «Юнацтва»

Інтэрв'ю з дырэктарам
выдавецтва
В. ЛУКШАМ
стар. 2—3.

ТАМ, У КРАНШТАЦЕ

З творчай камандзіроўкі
Л. ПРОКШЫ
стар. 4.

Між Дняпром і крыкам жураўліным

Я. СІПАКОЎ
пра паэтычны зборнік
У. КАРАТКЕВІЧА
«БЫЎ. ЁСЦЬ. БУДУ».
стар. 5—6.

ВОРЫВА

Вянок санетаў
П. МАКАЛЯ.
стар. 8—9.

СІНЯВОДА

Апавяданне
М. РАКІТНАГА
стар. 8—9, 12.

ЗАКОН НЯЎЛОЎНАСЦІ

Пастскрыптум
да фестывалю
беларускай
драматургіі
ў Віцебску
стар. 10—11.

Дарогамі сяброўства

Новыя пераклады
В. РАГОЙШЫ
стар. 14—15.

Прэм'ера рубрыкі

«Думка чытача»
стар. 15.

Бульба на вячэру.

Знакамты бульбавод Гродзеншчыны, кавалер ордэнаў Працоўнай Славы II-й і III-й ступеняў Франц Станіслававіч Дубіцкі з дзецьмі.

Фота А. КЛЕШЧУКА

— Валянцін Антонавіч, нядаўна прайшоў VIII з'езд пісьменнікаў СССР, які, як ні адзін іншы форум літаратараў, атрымаў шырокі грамадскі рэзананс. Вам давялося прысутнічаць на з'ездзе, слухаць выступленні дэлегатаў. Поруц з іншымі пытаннямі там былі, як вядома, закрануты розныя аспекты выдавецкай дзейнасці, у тым ліку і выпуску кніг для дзяцей і юнацтва...

— Калі параўнаць сёння і ўзровень гаворкі на VIII з'ездзе і на з'ездзе мінулым, то адрозніваюцца яны вельмі ў многім: на папярэднім здаваліся літаратурныя рапартаў за пяцігодку, на сёлетнім ішла зацікаўленая гаворка аб задачах літаратуры ў нашы дні, калі ідзе па сутнасці рэвалюцыйная перабудова грамадства, усіх яго сфер. Шмат было сказана і пра кнігавыданне. Пра тое, каб яно больш аднавідала патрабаванні часу, стала больш дэмакратычным, больш бліжэй да жыцця, да дзейнасці творчых саюзаў, у першую чаргу задач Саюза пісьменнікаў.

Нашым, маладым яшчэ, выдавецтвам шмат зроблена. Але не час рапартаваць — час цвяроза, на-гаспадарску ацэньваць здзейсненае і выразна бачыць праблемы. Яны асабліва рэльефна праглядаюцца ў кантэксце ўстановак красавіцкага (1985 г.) Пленума ЦК КПСС, рашэнняў XXVII з'езда КПСС, у рэчышчы матэрыялаў нядаўніх з'ездаў пісьменнікаў краіны і рэспублікі.

Пачнём з галоўнага, вызначальнага. Так, і па колькасці выданняў, і па шырыні (падкрэсліваю, не па глыбіні, а па шырыні) ахопу тэм мы дамагліся пэўных поспехаў. Але ўжо многія гады ў беларускай дзіцячай літаратуры не паяўлялася твораў роўных па сіле мастацкага ўздзеяння лепшым узорам савецкай і сусветнай літаратуры для юнага чытача.

У адным сваім выступленні народная артыстка рэспублікі М. Захарэвіч слушна заўважыла, што на беларускай сцэне няма сёння героя, з якога б іскнуліся «рабіць жыццё» будучыя гаспадары нашай зямлі. Калі аднесці гэтую крытыку да нашых пісьменніцкіх і выдавецкіх спраў, то, не пакрываўшы душой, можна сказаць, што ў сучаснай беларускай мастацкай літаратуры не створаны пакуль героі карчагінскага, героі гайдарэўскага гарту. Хаця менавіта такіх герояў нараджае наша зямля. Згадайце Марата Казея, Мішу Мароза, Мікалая Чэпіка... Ці не гучаць гэтыя імёны дакорам майстрам слова?

Мы родам з дзяцінства. Чалавек, сапраўдны чалавек, пачынаецца з маралі. Дабратворныя зярняты яе трапляюць у юныя

душы з калыханак, пацешак, казак, словам, з дзіцячых кніг. І рысы герояў любімых твораў адыгрываюць тут далёка не апошнюю ролю. Таму мы, выдаўцы, не маем права забываць пра тое, што кожнае новае пакаленне абавязкова павінна своечасова прачытаць кнігі з «залатога фонду» дзіцячай літаратуры, своечасова сустрацца з творамі Пушкіна і Лерманта-



ва, Горкага і Маякоўскага, Купалы і Коласа, Маўра і Лынькова, творамі сучасных майстроў слова, творамі пра сучаснасць.

На жаль, сёння цяжка і мне, і вам назваць імя пісьменніка, які б адгукнуўся паўнакроўным твораў на праблемы часу, скажам, рэформу агульнаадукацыйнай і прафесійнай школы, Харчовую праграму. У нас не стае мастацкіх твораў пра дружбу народаў СССР, свяшчэнныя сімвалы нашай дзяржавы, рамантыку працоўных прафесій, пра сённяшні дзень школы, ПТВ, тэхнікума, ВНУ, пра сучасную армію, пра жыццё дзяцей за рубяжом, мала кніг прыгодніцкай тэматыкі, твораў сатыры і гумару для дзяцей, яркіх драматычных твораў для прафесійных і аматарскіх дзіцячых тэатраў.

Не раз і не два мы гаварылі пра гэта і на рэдакцыйным саўвесе выдавецтва, у які, дарэчы, уваходзяць аўтарытэтных пісьменнікі і вучоныя, работнікі ЦК ЛКСМБ і Міністэрства асветы БССР, і ў Саюзе пісьменнікаў рэспублікі пры штогадовых разглядах нашых тэматычных планаў. На вялікі жаль, у адказ часцей за ўсё мы атрымліваем прапанову на... чарговае перавыданне.

— Зразумела, як бы не паскараўся выдавецкі працэс, значная, вартая увагі кніга для дзяцей ці юнацтва вольна так адрознівацца ад народзіцка... Але ж трэба іскнуцца, каб такія кнігі былі. І пісьменнікам, і выдавецкім работнікам. Якія ж канкрэтныя захады прымаюцца ў «Юнацт-

ве» ў адказ на рашэнні XXVII з'езда КПСС, нядаўніх з'ездаў пісьменнікаў?

— Па-першае, гэта правядзенне Дзяржкамвыдам БССР сумесна з Саюзам пісьменнікаў і ЦК камсамола рэспублікі конкурсаў на лепшы літаратурны твор для дзяцей і юнацтва. Як вядома, папярэдні такі конкурс прысвячаўся 60-годдзю ўтварэння СССР. Кампетэнтнае жу-

службу космасу — наш зорны зямляк У. Кавалёнак...

Па-трэцяе, гэта пашырэнне творчай садружнасці з працоўнымі калектывамі. Мэта — вывучэнне попыты на нашы кнігі, накіраванасць нашых тэматычных планаў. Як вядома, у нас падпісаны дагавор аб творчай садружнасці з ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга Наваполацкай гарадской камса-

датных прадстаўнікоў выступілі М. Лужанін, М. Тычына, К. Цвірка, некалькі прыродазнаўчых кніг напісаў З. Бяспаль. Аднак стан справы з гэтай літаратурай не можа задаволіць ні чытачоў, ні нас, выдаўцоў. Цяпер мы распачынаем выданне новай «Бібліятэчкі навукова-пазнавальнай літаратуры». Спадзяёмся, што самы актыўны ўдзел у ёй прымуць і пісьменнікі. Пашыраем мы і тэматыку серыі «Слава твая, Радзіма». У ёй выйдзе некалькі мастацка-б'яграфічных кніг славы беларускіх майстроў слова, дзячаў культуры.

— Нядаўна ў «Юнацтве» выйшла кніга літаратурных партрэтаў беларускіх паэтаў так званых «сярэдняга пакалення» «Ля аднаго вогнішча», напісаная Уладзімірам Гнілаўдзімам. Падобныя кнігі неабходны юным чытачам. Ці будзе працягнута такая практыка?

— Неўзабаве пабачыць свет зборнік «Беларуская дзіцячая кніга», у якім змешчаны творчыя партрэты вядомых майстроў слова, інтэрв'ю з імі. Мы маем намер зрабіць гэтае выданне традыцыйным, а ў перспектыве, матчыма, і штогоднікам на пытаных дзіцячай і юнацкай літаратуры. Такое выданне, дарэчы, з поспехам ажыццяўляе ўкраінскае дзіцячае выдавецтва «Веселка».

— Наша «Юнацтва» вядом і на міжнароднай арэне. Заслужваючы увагі не толькі кнігі вядомых пісьменнікаў рэспублікі, зборных народных казак у перакладах на мовы народаў свету, але і зборнікі, падрыхтаваныя сумесна з выдавецтвамі братніх краін.

— Так, сапраўды, «Юнацтва» з гонарам выконвае сваю інтэрнацыяналістычную місію. Нашы кнігі экспартуюцца ў многія краіны зямнога шара. Вялікую цікавасць да дзіцячых кніг праяўляюць кнігагандлюючыя фірмы краін сацыялізму, а таксама ЗША, Францыі, ФРГ, Аўстраліі, Егіпта, Індыі, Філіпін... За гады мінулай пяцігодкі на 11 мовах народаў свету — англійскай, французскай, іспанскай, нямецкай, польскай, чэшскай, славацкай, балгарскай, арабскай, галандскай, сербска-харвацкай — выпушчана 82 кнігі тыражом каля 4 мільянаў экзэмпляраў. Калі да стварэння «Юнацтва» на замежных мовах выходзілі ў асноўным творы фальклору, то цяпер — гэта творы нашай мастацкай літаратуры, кнігі Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, М. Танка, І. Шамкіна, А. Пысіна, У. Караткевіча, В. Віткі, А. Волскага... Для Кубы мы выпусцілі зборнік «Піянеры-героі» з уступамі Ф. Кастра і У. Габанка. Скарачаны варыянт гэтай кнігі выданы для Нікарагуа. Пачалі

ЮНЫМ — ВЫДАТНУЮ КНІГУ

Наш карэспандэнт гутарыць з дырэктарам выдавецтва «ЮНАЦТВА» В. А. ЛУКШАМ

ры на чале з народным пісьменнікам Беларусі, Героем Сацыялістычнай Працы І. Шамякіным назвала тады сярод удастоеных прэміі паэта А. Грачанікава. Сярод іншых лаўрэатаў конкурсу хацеў бы адзначыць Э. Скобелева з яго апавесцю пра жыццё навучэнцаў ПТВ, А. Савіцкага з яго апавесцю пра ваеннае юнацтва.

Цяпер, як вядома, абвешчаны чарговы, чацвёрты конкурс, прысвечаны 70-годдзю Вялікага Кастрычніка. Да ўдзелу ў ім запрошаны і вядомыя і маладыя літаратары. Спадзяёмся, што ён прынясе нам добры плён.

Па-другое, гэта практыка сацыяльнага заказу. Вось прыклады. Многія гады вядомая мастачка А. Лось наведвае Палессе. Яно для яе — крыніца натхнення, акадэмія жыцця народа. Мы заказалі Алене Георгіеўне кніжку для самых маленькіх аб прыгажосці роднай зямлі, руплівай працы на ёй. А. Лось напісала дзесяць навілазіранняў, выключна ўдала праілюстравала іх. Зборнік «Дзесяць дзён у Барку» адзначан дыпломам Францыска Скарыны — вышэйшай узнагародай рэспубліканскага конкурсу мастацтва кнігі. Паводле сацыяльнага заказу кніжку пра хлеб напісаў К. Камейша, пра вучэбна-вытворчы камбінат — В. Макарэвіч. Праўда, гэта факты ўнарашэння дня. А сёння? Сёння кніжку пра новую рэдакцыю Праграмы КПСС піша П. Ткачоў, аб рабочым гонары — славуты Я. Клімчанка, пра мірную

моўскай арганізацыяй. Штогод яна прысуджае прэмію за лепшую кнігу «Юнацтва».

— Ці не здаецца вам, што пакуль што ўсё ж недаацэньваецца роля сацыяльнага заказу? Справа, вядома, не ў тым, каб вылікаць аўтара і сказаць прыкладна так: «Бярэся за перо і каб праз столькі месяцаў прынес рукапіс на тую ці іншую тэму». Справа ў тым, каб актывізаваць дзейнасць пісьменнікаў на стварэнне твораў актуальных, у якіх бы ўзнімаўся не толькі вечныя, дакладней, спрадвечныя праблемы — кожнае новае пакаленне па-свойму засвойвае значэнне такіх паняццяў, як дабро, справядлівасць, любоў і г. д., але і праблемы дня. Снажам, барацьба з «вешізмам», які, на жаль, ужо здолеў узяць у свой палон душы тысяч падлеткаў, развіццё якіх пайшло па шляху, які бы пабольш узяць і менш аддаць. І яшчэ. Востра стаіць пытанне з напісаннем навукова-папулярных кніг, прыродазнаўчых кніг для дзяцей, мастацкіх біяграфій знакамітых людзей, у тым ліку і пісьменнікаў...

— Як вы заўважылі, сярод аўтараў кніг, якія ствараюцца па сацыяльнаму заказу, да крыўднага мала пісьменнікаў. Лічу гэта недапрацоўкай і галоўнай рэдакцыі нашага выдавецтва і Саюза пісьменнікаў. Правільна вы назвалі і тэматычныя напрамкі, на якіх і майстрам слова і выдаўцам трэба яшчэ папрацаваць. У нас выйшла некалькі цікавых навукова-папулярных кніг: «Дзівосы без дзівосаў», «Хто прыдумаў кола», «Хлапчукі ў пілотках», «Урокі цікавых сустрэч»... З глыбокімі кнігамі пра нашу нацыянальную спадчыну, яе вы-

З ПОШТЫ «ЛІМА»

Добрая і трывалая традыцыя існуе ў нашага народа — з нагоды якой-небудзь важнай падзеі саджаць маладыя дрэўцы... Чатыры няпоўныя гады мі-

падлеткаў: ні на адным з сучасных шматпавярховых дамоў, што раскінуліся на гэтай вуліцы, няма шылдчакі, якая б сведчыла аб яе назве. Але справа не ў шылдах. З часам,

ЦІ ЗАШУМІЦЬ ПАД ВЕТРАМ?..

нула з той пары, калі ў Стоўбцах, у дні святкавання 100-гадовага юбілею з дня нараджэння Якуба Коласа, уздоўж дарогі, якая вядзе ў родныя мясціны слаўтага песняра, ганаровыя госці заклалі бярозавую алею. «Пройдуць гады, дзесяцігоддзі, — пісалі тады нашы газеты, — і зашуміць яна пад ветрам пышнымі кронамі...»

Але сумненне, што калі-небудзь гарэзлівы ветрык бесклапотна прабяжыцца па густых кронах гэтых ста бярозак-прыгажун, запанавала ў маёй душы, калі я нядаўна наведаў вуліцу Энгельса ў Стоўбцах, назву якой, дарэчы, з вялікай цяжкасцю дазнаўся ад двух

магчыма, усё ж такі прымаюць іх на адпаведным месцы. А вось ці з'явіцца на гэтай вуліцы калі-небудзь мемурыяльны знак, які б нагадваў, што тут у лістападзе 1982 года закладзена бярозавая алея ў гонар Якуба Коласа? На гэтае пытанне наўрад ці хто зможа сёння пераканаўча адказаць.

Агульнавядома, што пасады дрэваў — гэта паўсправа, за ім яшчэ патрэбны належны догляд. Вось на гэту акалічнасць, як відаць, тут і забыліся. Інакш як растлумачыць такі факт, які, прынамсі, і прымусіў узяцца за перо. Са ста высаджаных восенню 1982 года бярозак некалькі ўжо няма — пра іх нагадваюць невялікія

пянькі-абломкі, амаль два дзесяцікі дрэўцаў засохла. Акрамя гэтага, тэрыторыя навокал недагледжана: валяюцца абрыўкі паперы, насупраць цэнтральнай ашчаднай касы — рытвіны ад колаў машыны, зялёны газон ператвораны ва ўтрамбаваную пляцоўку, агародчыкі, якія належаць па ўсёй верагоднасці тутэйшым жыхарам, усутыч падыходзяць да дрэўцаў...

Вось у такім выглядзе і паўстае сёння Коласаўская, будзем зваць яе так, бярозавая алея. Прайшоў ж усяго чатыры гады. Цяжка сказаць, што станеца з гэтымі дрэўцамі яшчэ праз некалькі год, калі не навестці тут належнага парадку.

Хочацца спадзявацца, што сярэдняя школа № 3, якая, дарэчы, знаходзіцца па той жа вуліцы Энгельса, возьме шэфства над Коласаўскай алеяй. Хацелася б, каб і ўдзельнікі свята паззіі «Каласавіны», якое цяпер штогод будзе праводзіцца на радзіме Якуба Коласа, заязджалі сюды.

С. ГАЛОУКА, студэнт БДУ імя У. І. Леніна



Шмат прыхільнікаў паэтычна-песеннай музы лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Генадзя Бураўкіна сабраў яго творчы вечар, які адбыўся ў Акруговым доме афіцэраў. У выкананні вядомых спевакоў і ансамбляў прагучалі песні, якія даўно ўжо заваявалі мільённую аўдыторыю. Прысутныя змаглі таксама пазнаёміцца з вершамі Г. Бураўкіна, пачуць слова пра яго творчасць, сказанае ўдзячнымі сябрамі.

У заключэнне выступіў сам Г. Бураўкін, які падзякаваў аматарам паэзіі і песні за прызнае стаўленне да яго творчасці.

Фота Ул. КРУКА

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў развіцці музычнага мастацтва і ў сувязі з 60-годдзем з дня нараджэння загадчык рэжысёрскага ўпраўлення Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР народны артыст БССР Валерый Ігнатавіч ГЛУШАКОУ узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

практикаваць сумесныя выданні з замежнымі партнёрамі. З Лодзінскім выдавецтвам рыхтуем зборнікі пра юных змагароў з фашызмам, а таксама кніжку казак беларускіх і польскіх аўтараў. Кнігі выйдучы на мовах нашых народаў. Са славацкім выдавецтвам «Млада лета» намерваемся выпусціць зборнік апавяданняў беларускіх і славацкіх пісьменнікаў. Плануем сумеснае выданне з ігемі з СФРЮ.

— Разнастайны тэматычны план «Юнацтва» на наступны год. На лян з выданняў вы хачце б у першую чаргу звярнуць увагу і юных чытачоў, і іх бацькоў, і настаўнікаў?

— Год 1987 — незвычайны. Савецкія людзі, усё прагрэсіўнае чалавечтва адзначаць 70-годдзе Вялікага Кастрычніка. Сугучна гэтай даце прагучаць новы раманы І. Шамякіна «Зеніт» і новая, апавесць І. Навуменкі «Дзяцінства Васі Войцкі», кнігі прозы Б. Сачанкі, П. Кавалёва, Г. Васілеўскай, М. Кусянкава, Э. Ярашэвіча, Х. Лялькі, У. Ягоўдзіка і інш., паэтычныя кнігі М. Танка, Н. Гілевіча, К. Кірэнкі, В. Зуёнка, Г. Бураўкіна, А. Грачанікава, В. Віткі, С. Законнікава, А. Волскага, С. Шушкевіча, А. Лойкі, М. Чарняўскага, І. Бурсава; калектыўныя зборнікі «Святало стрычка», «Акцябраты — жныя рабаты» і многія іншыя выданні.

Думаю, што ўвагу чытачоў прыцягнуць кнігі публіцыстыкі М. Зяньковіча, У. Ліпскага, А. Гусева, такія зборнікі пазнавальнага характару, як «Азбука беражлівасці» і «Касмічная азбука», кніжкі серыі «Зрабі сам», «Крэйсер «Аўрора», «БелАЗ», «МАЗ», «Беларусь».

Тэматыку дзіцячага выдавецтва нельга ўявіць без маладых аўтараў. Ubачаць свет кнігі А. Якімовіча «Гордзіеў вузел», А. Майсеева «Добры дзень, мама!», зборнік «Першыя сцежкі», у якім сабраны лепшыя творы пачынаючых аўтараў.

І, зразумела, значнае месца займае ў плане класіка — руская, савецкая, замежная. Чытачы атрымаюць кнігі І. Тургенева, Ф. Дастаеўскага, М. Горькага, У. Маякоўскага, А. Талстога, А. Фадзеева, Ю. Фучыка...

Значна, што ніводнага тэматычнага плана мы не ўяўляем без твораў Я. Купалы і Я. Коласа. Тры кнігі заснавальнікаў беларускай савецкай літаратуры выйдучы ў наступным годзе. Атрымае чытач і кнігі К. Чорнага, І. Мележа...

— Па-ранейшаму выйдзе ня мала і перакладных кніг?

— Так, багата. Мы працягнем выпуск згаданай вышэй «Біблі-

ятэкі дзіцячай літаратуры на роднаму ССРСР», якая папоўніцца армянскай і эстонскай тамамі на дваццаць улікова-выдавецкіх аркушаў кожны. Чарговы выпуск штогодніка перакладной дзіцячай літаратуры «Ветразь» пазнаёміць з лепшымі творамі паэтаў і празаікаў усіх братніх рэспублік і шэрагу замежных краін. Да ўдзелу ў гэтых выданнях мы запрасілі вядучых нашых перакладчыкаў — М. Танка, П. Панчанку, К. Кірэнку, Н. Гілевіча, В. Зуёнка, Р. Бардуліна, Г. Бураўкіна і іншых. У перакладзе А. Жука выйдзе вядомае апавесць Г. Траяпольскага «Белы Бім Чорнае Вуха». К. Цвірка пераклаў зборнік вершаў лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Туркменіі Н. Байрамава «Дождж у пустыні», а В. Макаравіч — паэтычную кніжку лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Таджыкістана У. Раджаба «Пах зямлі».

Упершыню выходзіць зборнік афганскай дзіцячай паэзіі «Ватан — значыць Радзіма» ў перакладзе А. Грачанікава. Зборнік англійскай дзіцячай паэзіі «Жыў-быў дзівак» пераклаў адзін з нашых актыўных аўтараў А. Волскі.

— У апошні час узнікла праблема тыражоў беларускай кнігі. У той жа час даволі часта магчыма знайсці патрэбнае выданне. Не кажуць пра такія кнігі, як «Прыгоды Арбузіка і Бабешкі» Э. Снобелева, пераклады І. Бурсава і некаторыя іншыя. Што робіцца ў гэтым нірунку выдавецтвам?

— Думаю, што гэта праблема больш датычыць «дарослай» мастацкай літаратуры. Назаву лічбы па «Юнацтву». У 1986 годзе ў параўнанні з 1985 годам тыражы на беларускай дзіцячай выданні ўзрастаюць на 1 мільён экзэмпляраў! Практычна ўсе кнігі для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў, якія выходзяць у каларным афармленні, выпускаюцца масавымі тыражамі — да 40 і больш тысяч экзэмпляраў кнігі, адрасаваныя падлеткам і юнакам — двойнай нормай тыражу — проза 12 тысяч, паэзія — 8. Але было б перабольшаннем сцвярджаць, што ў гэтай справе усё ў нас добра. Выдавецтва яшчэ слаба прапагандае кнігу, недастаткова вывучае попыт. Адсюль і праклі ў вызначанні тыражоў. Думаю, што кнігу П. Місько «Грот афаліны», пра што нядаўна слушна пісаў «ЛіМ», можна было б выдаць значна большым тыражом. Як, дарэчы, і кнігу В. Зуба «Надпіс на зрубе». Цяпер мы ставім пытанне так, каб ні па адной назве беларускай кнігі не быў не задаволены попыт. Што ж датычыць згаданых кніг на рускай мове, то попыт на іх

значна перавышае нашы магчымасці. Як вырашаецца гэта пытанне? Выпуск кніг для падрастаючага пакалення за пяцігодку амаль падвойца. Іх удзельная вага складзе 33,4 працэнта ад агульнага аб'ёму кнігавыданняў у рэспубліцы. Пра ўсе гэтыя праблемы нядаўна адбылася зацікаўленая гаворка на сумесным пасяджэнні калегіі Дзяржкамвыда БССР і сакратарыята праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

— Узаемаадносінны з аўтарам: наколькі яны прынцыповыя? Ці не бывае і так, што выходзіць «шэрыя» кнігі, што нярэдка ў зборнікі выбранага, у перавыданні трапляюць і творы не для дзіцячага чытання?

— За гады мінулага пяцігодкі ў выдавецтва паступіла 718 рукапісаў. Нашы рэцэнзенты, — а гэта дасведчаныя і аўтарытэтыныя пісьменнікі, крытыкі, журналісты, — выдавецкія работнікі (апошнія абавязкова пішуць папярэдняе заключэнне) адхілілі 465. У азіцы рукапісаў нам дапамагалі творчыя секцыі Саюза пісьменнікаў, інстытутаў АН БССР. «Сіта», як бачыце, даволі шчыльнае. На жаль... Яшчэ выходзіць кнігі безаблічныя, безадрасныя. «Шэрасць», як вядома «ізначальна». Яна ідзе ад аўтара. Але — гэта не значыць, што і ў выдавецтве, у першую чаргу, і ў СП, дзе абавязкова разглядаецца тэматычны план, было праўлена дастаткова патрабавальнасці і прынцыповасці ў адборы кніг для выдання. «Прабіўны» аўтар, носьбіт той самай шэрасці і безаблічнасці, і на пасяджэнне прэзідыума праб'ецца, і рэкамендацыйным пісьмом запасецца, і, глядзіш, заслоницца рэцэнзіяй у салідным выданні. Менавіта, каб пазбегнуць падобных выпадкаў, мы ў апошні час перагледзелі склад нашага інстытута рэцэнзентаў, склад рэдакцыйна-выдавецкага савета, стварылі секцыі савета пры кожнай рэдакцыі. На гэта ж нацэлена і далейшая дэмакратызацыя выдавецкай дзейнасці — абмеркаванне тэмпланаў у калектывах працоўных, пабудова іх структуры ў адпаведнасці з попытам.

На нядаўніх пісьменніцкіх форумах гучала жаданне дэячаў літаратуры справай адказаць на гістарычны рашэнні XXVII партыйнага з'езда, ствараць творы, вартыя нашага часу. Гэта супадае і з жаданнем выдавецкіх работнікаў, якія сёлета пачалі працаваць у новых умовах гаспадарання. Упэўнены, што мы многае зробім, калі будзем працаваць так, як заклікае нас родная Партыя.

Гутарыў
Алесь МАРЦІНОВІЧ

«ЛіМ» ВYSTУПІЎ. ЯКІ ВЫНІК?

Пад такой назвай у «ЛіМе» за 21 сакавіка г. г. быў надрукаваны артыкул С. Польскага аб праблемах забудовы г. Мінска. Намеснік начальніка Галоўнага архітэктурна-планіровачнага ўпраўлення Мінгарвыканкома В. Іўліцаў лаведаміў рэдакцыі, што лімаўская публікацыя абмеркавана.

Рыхтуецца рашэнне Мінгарвыканкома «Аб мерах па далейшым удасканаленні і рэалізацыі аб'ектаў манументальнай

даўніцтва тут Рэспубліканскага Палаца культуры.

Жыллёвае будаўніцтва ў Мінску вядзецца як на месцы прыватнай забудовы, якая зносіцца, так і на землях, якія адымаюцца ад саўгасаў і калгасаў. Практычнымі інстытутамі пры распрацоўцы праектаў, ВУ «Мінскзеленбуд» і кантралюючымі органамі робіцца ўсё магчымае для захавання існуючых насаджэнняў. Аднак высокая шчыльнасць забудовы,

ГОРАД — СЁННЯ, ГОРАД — ЗАЎТРА

прапаганды ў г. Мінску, у якім ідзе гаворка аб праектаванні і будаўніцтве ў г. Мінску помнікаў А. Ф. Мяснікову, ахвярам рэвалюцыйных выступленняў у 1905 г., помнікаў-бюстаў першым кіраўнікам КП(б) Беларусі і беларускага ўрада: А. Р. Чарвякову, В. Г. Кнорыну, М. М. Галадзеда, Я. Б. Гамарніку, К. І. Ландэру, помніка да 70-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Будынак інтэрната Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта пабудаваны ў 60-ыя гады і ў цяперашні час зноў не падлягае. Аднак плануецца ажыццявіць частковую рэканструкцыю фасада, які выходзіць на пр. Машэрава.

У апошні час намяцілася тэндэнцыя размяшчаць студэнцкія гарадкі, якія патрабуюць значнай тэрыторыі, які правіла ў перыферычных раёнах горада, ствараючы тым самым спецыялізаваныя вучэбныя цэнтры (БДУ, БПІ, медінстытут).

Згодна з комплексным планам манументальнай прапаганды да 1990 г. мяркуецца дапоўніць шэраг мастоў у цэнтры горада тэматычнымі мастацкімі работамі, што дазволіць вызначыць назву кожнай канкрэтнай мясціны.

Барэльеф на будынку Дома мадэлей па пр. Машэрава, 4 не прызначаны для канкрэтнага аб'екта, а з'яўляецца яркім архітэктурна-мастацкім акцэнтам, які пачынае буйны горадабудаўнічы ансамбль — праспект Машэрава.

Па генеральным плане развіцця г. Мінска ў раёне плошчы «Кастрычніцкая» было прадугледжана размяшчэнне буйнога грамадскага будынка, а размешчаны на гэтым месцы сквер налічуе часовы характар. У цяперашні час дазволена бу-

якая вызначаецца будаўнічымі нормамі і правіламі, габарыты будаўнічых машын і механізмаў, тэхналогія вытворчасці работ, пракладка шматлікіх інжынерных сетак, вуліц, праездаў, аўтастаянак не дазваляюць захаваць больш за 20 — 30 працэнтаў насаджэнняў. Разам з тым праектамі прадугледжваецца ў працэсе добраўпарадкавання азеляніць 40 — 50 працэнтаў тэрыторыі мікра-раёнаў.

У цэлым азеляненне г. Мінска вядзецца адпаведна з генеральным планам, які прадугледжвае фарміраванне здаровага экалагічнага асяроддзя. Азеляненне горада будзе даведзена да нарматыўнага — да 42 працэнтаў (у цяперашні час — 30 працэнтаў).

Азеляненнем г. Мінска займаецца спецыялізаваная арганізацыя ВУ «Мінскзеленбуд» сіламі сваіх падраздзяленняў — ВУ «Спецпаркбуд» і раённых прапрабскіх участкаў.

Генеральным планам развіцця г. Мінска прадугледжана будаўніцтва 2-га гарадскога кальца, частка якога з'яўляецца працяг вул. Скарыны да вул. Філімонава, што праходзіць па тэрыторыі Севастопальскага сквера. У цяперашні час, згодна з праектам рэканструкцыі Севастопальскага сквера, у раёне камунальнай зоны па вул. Кедышкі заканчваецца будаўніцтва гаспадарчаразліковага прапрабскага участка зялёнага будаўніцтва Першамайскага раёна, у функцыі якога будучы уваходзіць таксама работы па добраўпарадкаванні і азеляненні сквера.

Адпаведна з рашэннем выканкома гарсавета па вул. Славінскага вядзецца будаўніцтва Рэспубліканскага Дома тэхнічнай творчасці навучэнцаў прафесійна-тэхнічных вучылішчаў.

РЭПАРТАЖ У НУМАР

У ЗАСЛАЎІ, ЛЯ ЗАМЧЫШЧА...

Заслаўе — маленькі горад з вялікай гісторыяй. Колішняя кніжачная рэзідэнцыя сёння вядома Музеем рамёстваў і народных промыслаў, сваімі фальклорнымі святамі. Усё часцей гавораць пра Заслаўе і як пра цэнтр мастацкага жыцця.

Вена старажытнай царквы, якая сёння стала своеасаблівым сімвалам горада, аказалася цудоўнай выставачнай залай. Тут ужо неаднойчы экспанаваліся габелены, скульптура, кераміка, графіка, жывапіс.

У нядзелю, 31 жніўня, у горадзе адбылося свята. Яно было прысвечана адразу тром па дзям: уступленню Заслаўя ў сваё другое тысячагоддзе (сёлета гораду споўніўся 1001 год), заканчэнню жніва і пачатку навуцальнага года.

Цэнтрам святкавання стала старажытнае замчышча. Тут прайшоў карнавал, выступленні шматлікіх калектываў мастацкай самадзейнасці (спрод якіх вядомыя «Крупіцыя музыкі»), конна-спартыўныя спаборніцтвы.

Праграма мастацкай самадзейнасці была вельмі разнастайнай, па сутнасці, адпавядала ўсім густам. Так што кожны з гасцей свята мог пабачыць нешта для сябе цікавае.

Працавала выстаўка дзіцячай творчасці, адбыліся святочныя кірмашы.

Вартай увагі падзей у ма-

стацім жыцці рэспублікі стала выстаўка, адкрытая ў гэты дзень у памяшканні Музея рамёстваў. Беларускія мастакі прысвяцілі яе гораду, яго слаўнай гісторыі. Глядач сустранецца тут з творамі Я. Куліна, В. Янушкевіча, Л. Шчамілёва, В. Цвірка, А. і Я. Шунейкаў, А. Шатэрніка, В. Сташчанюка і іншых; адкрыты для сябе новыя рысы ў образах герояў беларускай гісторыі, змога пабачыць, як мяняўся вобраз Заслаўя на працягу стагоддзяў.



Выступленне коннікаў

Хачу адзначыць і тое, што гарадскія свята, на якія збіраюцца шматлікія госці, як гэта было ў Заслаўі, — добры стымул для паскарэння добраўпарадкавання горада. Такія свята робяць надзвычайнае пытанне аб мастацкім увасабленні, «візуалізацыі» гісторыі на вуліцах і плошчах.

Увогуле свята было добра арганізавана. Я думаю, тыя, хто быў тут сёлета, прыедуць у Заслаўе і ў наступным годзе.

Пётра ВАСІЛЕУСКІ
Фота Ул. КРУКА



На сцэне — артысты мастацкай самадзейнасці



Святочны кірмаш

Няма, бадай, нічога горшага за адчуванне нявыкананага абавязку. Доўгі час мяне непакоіла думка, што я ў даўгу перад рэвалюцыйным матросам Леанардам Глебавам. У час нашых сустрэч ён раскаваў пра падзеі ў Кранштаце на пачатку дваццатага стагоддзя, пра сваіх сяброў-матросаў Балтыкі, з якімі ўдзельнічаў у паўстаннях 26—27 кастрычніка 1905 года і 19—20 ліпеня 1906, і я яму абяцаў напісаць пра ўсё гэта.

У апошнія гады свайго жыцця Леанард Аўгуставіч жыў са сваёй жонкай Франяй Пятроўнай у Ялце. Калі я прыязджаў у Ялцінскі дом творчасці пісьменнікаў, абавязкова заходзіў у іх гасцінную кватэру.

Былы марак-рэвалюцыянер быў даўно на пенсіі, і ўрачы раілі Леанарду Аўгуставічу хоць некалькі гадзін у дзень дыхаць марскім паветрам. Я ахвотна далучаўся да гэтай прагулкі.

Раніцай, пасля снідання, мы займалі заціскае месца на экскурсійнай яхце і адплывалі ў мора. На палубе пад шум хваляў і крык чаек я слухаў расказ былога марака аб перажытым.

Вярнуўшыся ў Дом творчасці, я запісаў чутас. З гэтых запісаў нарадзілася апавесць. Але ў мяне не хапала ўражанняў з месца падзей. Трэба было пахадзіць па Кранштаце, па тых вуліцах, дзе адбываліся гістарычныя падзеі, звязаныя з першай рэвалюцыяй у Расіі.

І вось я ў Кранштаце. З вялікім хваляваннем ступіў я на бераг гераічнага вострава Котлін — зямлі, абмытай крывёю рабочых, матросаў і салдат трох рэвалюцый, зямлі, якая выстаяла дзевяцьсот дзён блокады ў час Вялікай Айчыннай вайны.

Першы гмах, перад якім я затрымаўся, — арсенал. Успомніў расказ Глебава, як штурмавалі паўстанцы гэтую будыніну з чырвонай цэглы, каб захапіць зброю.

— Як нам патрэбны былі тады вінтоўкі і патроны, — гаварыў Глебаў. — Вялікую надзею мы ўскладалі на арсенал, бо зброі, якая была ў казармах, не хапала, ды і патронаў было мала.

Сцены арсенала скрозь у слядах снарадаў і куль. Сляды мінулае вайны ці далёкага па часе штурму рэвалюцыйных рабочых?

Загадчык філіяла Цэнтральнага ваенна-марскога музея ў Ленінградзе капітан першага рангу Уладзімір Аляксандравіч Гарохаў, даведаўшыся, што мяне цікавіць, ідзе са мной у адзін з аддзелаў. На стэлажах дакументы, што тычацца паўстанняў, партрэты іх кіраўнікоў, многіх удзельнікаў.

— Вось толькі фотаздымкаў расстраляных царскім урадам паўстанцаў у нас няма, — кажа мой субяседнік.

Убачыў я тут і здымак маладога матроса Леанарда Глебава. Прачытаў подпіс пад ім: «...У час Кранштацкага паўстання 1905 года ўзначальваў адзін з атрадаў рэвалюцыйных матросаў, а ў перыяд паўстання 1906 года камандаваў баявой дружнай. Быў прыгавораны да зняволення ў арыштанцкіх ротых».

Я ведаў ужо, што пасля адбыцця пакарання яго накіравалі ва Усходнюю Сібір на высылку. Тут ён пазнаёміўся з Франяй Харкевіч, «бялявай беларусцай», як ласкава называў яе Глебаў.

Нарадзілася Францішка Пятроўна ў вёсцы Лосеўка на Аршаншчыне, калі памёр бацька Франі, брат яго — машыніст, забраў да сябе Франю і яе малодшага брата Аляксандра. Ужо ў гады Савецкай улады Аляксандр скончыў тэхналагіч-

росціны; Каротчык Радзівон Пятровіч, прызыву 1902 года, Рагачоўскага уезда, Каццяўскай воласці, вёска Кастрыцы; Ляшчук Емяльян Сцяпанавіч, прызыву 1906 года, Гродзенскай губ., Брэсцкага уезда, Лышчыцкай воласці, вёска Марозавічы».

З сумам прачытаў матэрыялы аб іх расстрэле і апошнія пісьмы перад смерцю. Іх толькі два:

«Засталася некалькі гадзін да расстрэлу, — пісаў Мікалай

ваўся «паркалёвы», па ім маглі хадзіць радавыя чыны і просты люд».

У гэты момант я ўспомніў адзін з расказаў Глебава. Зімой матросы жылі ў казарме, а летам на караблях. Аднойчы Глебаў у час звальнення на бераг на Мікалаеўскім праспекце ў вітрыне кнігарні ўбачыў «Капітанскую дачку» А. Пушкіна. Купіў тую кніжку і з ёю з'явіўся на крэйсэр «Азія», на якім тады служыў. «Пачытаў хлопцам», — падумаў ён. Да прызы-

ад голаду, хоць быў загадчыкам прадуктовага склада...

— Дык мой бацька быў камуністам, — ціха адказаў Сяргееў.

Не заўважылі, як даехалі да прыстані.

Да Кранштата паўгадзіны на пароме — і мы на востраве Котлін. Падышлі да чыгуннай агароджы Пятроўскага парку. Крэпасць была заснавана ў 1703 годзе для абароны ад ваенных яўнічых па тым часе шведаў. У гады Паўночнай вайны 1712—1716 гарнізон крэпасці адбіваў шматлікія напады моцнага шведскага флоту. Пётр Першы надаваў вялікае значэнне крэпасці Кранштат: «Оборону флота и сего места держать до последней силы и живота яко главнейшее дело», загадваў ён.

Прыпыніўшыся ля ўвахода ў парк, Сяргееў нагадаў:

— Маці мая памятае, як тут віселі надпісы: «Ніжнім чынам уваход суроа забаронены».

Я зноў успомніў адзін з расказаў Леанарда Глебава, які, у прыватнасці, тычыўся і гэтага парку. У чэрвеньскі дзень 1905 года ён быў дзяжурным па друкарні. Работы было многа, і Глебаў толькі а дванадцатай гадзіне выйшаў з друкарні і накіраваўся ў казарму. Ішоў ля Пятроўскага парку. У ім было ціха і пуста. Захацелася паслухаць дунай друкарні троху пасядзець тут, падыхаць свежым паветрам. З боку Галоўнай рагаткі (мы акурат тут стаялі) ён пералез цераз агароджу, сеў на лавачку і закурыў. На караблях склянку прабілі дванаццаць. Так прыемна было сядзець і слухаць шум мора. Успомнілася маці...

— Устаць! Смірна! — раптам аглушыў яго грубы голас.

Перад ім стаяў контр-адмірал Беклемешаў.

— Чаму бадзешся па начах? — крычаў ён. — Хто дазволіў, мязотнік, заходзіць у парк?...

Скончылася для Глебава тая сустрэча карцарам у падвале вежы Пятра Вялікага...

Ідзем з Сяргеевым далей. Перасеклі Паморскую вуліцу і перайшлі на Чырвоную. Злева ад нас стаяла казарма.

— Тут размяшчаліся адзінаццаты і дванаццатыя экіпажы, — тлумачыць Сяргееў. — У гэтай казарме пачыналася служба і падпольная дзейнасць Глебава і яго сяброў матросаў.

Мы прайшлі праз мосцік і апынуліся на вялікай плошчы. — Некалі тут была свалка якараў. Адсюль і назва яе Якарная плошча, — кажа Сяргееў.

Дваццаць чацвёртага кастрычніка 1905 года на гэтай плошчы адбыўся мітынг рэвалюцыйных матросаў, салдат і рабочых Параходнага завода. На ім выступіў бальшавік Іосіф Дубравінскі. Ён заклікаў рыхтавацца да паўстання супраць самадзяржаўя. Паўстанне выбухнула стыхійна праз два дні, але было яно арганізавана дрэнна і падаўлена самадзяржаўем. І другое паўстанне 10—20 ліпеня 1906 года таксама было, як са здавальненнем пісала манархісцкая газета «Котлін», «задушана жалезнай рукой генерала Алдэрберга». 2500 чалавек было арыштавана, з іх 70 расстраляна.

Некалькі гадзін вадзіў мяне па горадзе мой ветлівы гід — Вальдэмар Аляксеевіч Сяргееў. У канцы нашага падарожжа мы спыніліся ля Цытадэльскіх варот.

— Маці расказвала, што да 1914 года яна жыла за горадам па цытадэльскай дарозе, — успамінае Сяргееў. — Тут знаходзілася турма, з якой часта выводзілі салдат і матросаў і пад канвоем кудысьці іх вялі. ...Мы стаялі на тым месцы, дзе некалі была турма. Яе знеслі ў гады Савецкай улады. Цяпер тут пралягае шырокая асфальтаваная вуліца, па якой беглі дзеці ў светлы будынак школы.

Там, у Кранштаце

Леанід ПРОКША

ны інстытут у Маскве і быў накіраваны ў Віцебск на металічны завод — цяпер імя Кірава. Малады інжынер сустрэў маладую настаўніцу — маю родную сястру Ядвігу і яны пажаніліся. Так я стаў хоць і далёкім, але сваяком Леанарда Аўгуставіча Глебава.

...Пасля агляду экспанатаў філіяла музея я спытаў загадчыка:

— Хто з работнікаў музея, Уладзімір Аляксандравіч, мог бы паказаць мне мясціны, звязаныя з рэвалюцыйнымі падзеямі ў горадзе?

— Вам зможа дапамагчы, — адказаў ён, — член савета музея Вальдэмар Аляксеевіч Сяргееў. Ён нарадзіўся і доўгі час жыў у Кранштаце. Ведае тут кожны дом і завулак. Маці яго Юлія Фрыдрыхаўна, якой дзевяноста два гады, з малодшым сынам жыве ў Кранштаце. Яна, як і яе старэйшы сын, — сапраўдная энцыклапедыя горада.

Дарэчы, яна эстонка, а бацька Сяргеева быў рускі. Член партыі з 1918 года. Машыніст. У гады блокады загадваў прадуктовым складам. І ўявіце сабе — у 1942 годзе памёр ад голаду. Вельмі сумленны быў чалавек. Сапраўдны камуніст. Сяргееў такі ж. Ён часта прыязджае да маці і заўсёды бывае ў музеі. Жыве ў Ленінградзе...

І яшчэ параіў мне Уладзімір Аляксандравіч наведаць гарадскую бібліятэку:

— У іх багаты архіў: і судовыя дакументы, і газета таго часу «Котлін»...

Архіў сапраўды аказаўся вельмі цікавы. Загадчыца газетнага аддзела Ларыса Іванаўна Карболина паклала перада мной стос пажайцельных дакументаў, кніг і брашур. І тут трапіў мне ў рукі дакумент, з якога было відаць, што з дзевятнаццаці паўстанцаў-матросаў, прысуджаных да расстрэлу, — тры беларусаў.

«Глебка Цімафей Лук'янавіч, прызыву 1902 года. Мінскай губ., Навагрудскага уезда, Нянэвічскай воласці, вёска Ха-

Камарніцкі. — Мы мала зрабілі, але зрабілі ўсё, што маглі, і аддаем апошняе — жыццё».

«Таварышы, — звяртаецца да сваіх сяброў у кароткім пісьме Цімафей Глебка. — Не забудзьце маёй просьбы, напішыце пісьмы родным. Прашу, апишыце ўсё падрабязна, якім быў і за што загінуў. Таварышы! Жадаем вам хутчэй перамагчы ворага... Бывайце!.. Бывайце!..»

Вярнуўшыся ў Ленінград, я пазваніў Сяргееву:

— Прыходзьце да мяне, — пачуў я ветлівы голас. — Чым магу — дапамагу. Рады буду вас сустрэць...

Сяргееў спадабаўся мне адразу. Хударлявы, у светлых валасах ні сівінкі, твар маладжава, ветлівы.

— Тут усё, сабраанае за доўгія гады, а? Кранштаце... — сказаў ён, паказваючы на картатэку.

Гаспадар паклаў на стол дасканала вычарчаную схему Кранштата з даўнімі назвамі вуліц і плошчаў:

— Заўтра ў мяне партыйны сход, — сказаў ён, — а пасля заўтра я магу паехаць з вамі ў Кранштат, заадно і наведаць маці. А сёння я вам пакажу на схеме і раскажу тое-сёе...

Ён называў вуліцы і плошчы, паказваў фатаграфіі дамоў, дзе былі канспіратыўныя і явачныя кватэры. Я слухаў, прыгадваючы тое, што раскаваў мяне Глебаў.

Параходны завод... Сюды на такевалнае работу прыводзілі навабранцаў. Тут Глебаў і яго сусед па койцы Міхаіл Лебедзеў пазнаёміліся з немаладаружо токарам Іванам Фёдаравічам Мелешыным, які і далучыў іх з часам да рэвалюцыйнай дзейнасці...

— А вось гэта былі Мікалаеўскі, цяпер Ленінскі праспект. Правы бок яго, маці раскавала, да рэвалюцыі называўся «аксамітны». Тут звычайна хадзілі толькі вяльможныя паны, адміралы, генералы, афіцэры. Матроса ці салдаты, які выпадкова трапляў на «аксамітны» бок, білі афіцэры жорстка і моцна каралі. Левы бок назы-

ЛЯ КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ

У ПАПУЛЯРНАЙ СЕРЫ

Падпісчыкі атрымалі першую кніжку трыццацімага тома «Бібліятэкі сусветнай літаратуры для дзяцей», якую выпускае выдавецтва «Детская литература». Яе складалі некалькі шырокавядомых твораў савецкай літаратуры, прысвечаных адлюстраванню подзвігу савецкага народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. У кнізе надрукаваны раманы Ю. Бонда-

рава «Гарачы снег», апавяданне У. Багамолава «Іван», апавесць Б. Васільева «А досвітані тут ціхія...» Змешчана таксама апавесць народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі В. Быкава «Абеліск».

П. МІХНЮК

НА ТУРКМЕНСКОЙ МОВЕ

У выдавецтве «Туркменстан» выйшаў раманы І. Чыгрынава «Апраўданне крыві». Яго пера-

клалі К. Ілясаў і Н. Хаджалдыеў. Гэта не першая сустрэча туркменскіх чытачоў з творами нашага пісьменніка: у 1984 годзе выйшаў яго раманы «Плач перапёлкі». Цяпер на стале ў ашабадскіх перакладчыкаў наступная кніга — «Свае і чужыны».

Раней на туркменскай мове выходзілі творы Я. Купалы, Я. Коласа, М. Танка, А. Адамовіча, В. Быкава, В. Адамчыка і інш.

А. КАРЛЮКЕВІЧ

«БЫЎ. Есць. Буду». Такая кніга магла б склаці гонар любой літаратуры, якая павяжа сябе. І як добра, што яна з'явілася менавіта ў нашай беларускай літаратуры, якой такія кнігі вельмі і вельмі патрэбныя.

Гэта кніга пра дарогую і нязводную для паэта Беларусь, якую ён любіў як родную маці. Але ж яна яшчэ і пра ўсе краі і народы нашай зямлі, якімі паэт даражыў гэтак жа шчыра і апантана, бо ён заўсёды быў сярод тых, «хто за Край Свой Родны, за ўсе Народы паўстане нават на бога».

Гэтая кніжка — нібы аголены нерв: яна ўся з хвалявання і болю. Але ж яна яшчэ і з мудрасці, з радасці жыцця, з вялікай і непахіснай упэўненасці, перакананасці, веры ў будучыню: «І які той цяжар ні будзе, ён веры маёй не сагне: мяне пахаваюць людзі, лепшыя за мяне». І яшчэ:

Будуць давеку крыніцы на гэтай зямлі,
Будзе давеку наш мужны і мудры, вялікі народ.

Гэтая кніжка, названая паэтам так развітальна яшчэ пры жыцці, з'явілася быццам бы запаветам нам, усім тым, хто застаўся без яго, пасля яго любіць родную зямлю, даражыць сваім народам, шанавець сваю мову, — так, як рабіў гэта ён.

«Быў. Есць. Буду» стала апошняю кніжкаю Уладзіміра Караткевіча, неўтаймоўнага рупліўца на ніве роднай культуры.

Вершамі ён, уваходзячы ў вялікую літаратуру, прывітаўся з намі, — першая кніга паэзіі называлася «Матчына душа», — вершамі і развітаўся.

«Быў. Есць. Буду».

Журуся над старонкамі гэтай апошняй кнігі паэта, якую ён сам паспеў падрыхтаваць, а перад вачыма той, яшчэ стары, цесны дом Саюза пісьменнікаў Беларусі, куды мы, студэнты ўніверсітэта, немаведама як трапілі, і ён: Уладзімір Караткевіч, настаўнік з Оршы, які чытае паважанага аўдыторыі свайго «Машэку». Памятаю тую цішыню, якая стаяла тады ў зале, тую ўвагу, з якой слухалі маладога паэта знаныя майстры, чые творы ўжо тады ўпрыгожвалі школьныя хрэстаматы, памятаю сваю ўзрушанасць і здзіўленне: усё гэта было новае, нечаканае, нязвыклае, сваё.

Потым палымьянская падборка вершаў у ліпенскім нумары часопіса за 1957 год. Як яны ўзрадавалі, гэтыя шчырыя, сардэчныя, разумныя вершы — і «Як размаўляюць звяры і птушкі», і «Гісторыя з першым каханнем», і «Сырцовыя цагліны», і іншыя. Як уразіў «Вадарод»!

Знікнуць казі жыцця і купалавыя песні,
Знікне нашага шчасця і радасці храм...

Таму нейкай недарэчнасцю здаўся артыкул «Не ў нагу з жыццём», надрукаваны ў нашай роднай з ім аршанскай раённай газеце 31 ліпеня таго ж 1957 года — бачыце, якая аператыўнасць!

«Гаворачы аб жахах, якія цягне прымяненне вадароднай бомбы, — злавалася газета, — паэт упадае ў чорную меланхолію і ахоплена пачуццём поўнай безнадзейнасці прадракае... пагібель нашай краіны». І далей: «Якім спраўды кашчунствам, абразай для савецкага чытача гукаць гэтыя прадраканні новаз'яўленага прарока».

Гэта пра радкі, дзе гаворыцца пра «казкі жыцця і Купалавыя песні», пра «нашага шчасця і радасці храм». Пра тое, пра што мы зараз гаворым на дзяржаўным узроўні, не баючыся ніякіх пустых абвінавачванняў. О час, час! Ты заўсёды рабіў

У. Караткевіч. Быў. Есць. Буду. Кніга паэзіі. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1986.

меньшымі калісцямі вялікіх і ўзвышаў да вялікіх некалі зганьбаваных!

А газета ўжо не магла спыніцца:

«А то блукае па старажытнаму гарадзішчу і ўсхваляваны амаль што да слёз трымае ў руцэ цагліну 900-гадовай даўнасці. І не хоча прыкмеціць пры гэтым, як пад умелымі рукамі муляраў 1957 года кладзецца цагліна за цаглінай, і вырастаюць на савецкай зямлі вялікасныя і светлыя будыны нашых дзён».

Гэта пра верш «Сырцовыя цагліны», у якім і нас, як і паэта, расчуліў, «усхваляваў

«Здзіўляе, што такія немастацкія творы, як вершы У. Караткевіча, змаглі быць надрукаваны ў часопісе «Польмя», — выносіла свой прысуд інжынер-тэхнолаг машынабудаўнічага завода «Чырвоны барацьбіт» С. Дзятлава.

З крыткаю вершаў выступілі інструктар райкома камсамола В. Кавалькоў, прапагандыст РК КПБ В. Бабічаў, сакратар райкома камсамола В. Чэйкіна. Крытыкавалі нават і госці.

«Знаходзіўшыся на адпачынку ў Оршы, — піша газета, — загадчык кафедры гісторыі КПСС Мінскага педінстытута

А як жа ён, малады выкладчык мовы і літаратуры? Ён, добра ведаючы, што на тым прышчыва-цяжкім шляху, які паэт сам абраў сабе за жыццё, заўсёды будуць сустракацца людзі, якія не зразумеюць яго, а то і стануць ворагамі, з гонарам вышаў з гэтага нялёгкага для маладога паэта выпрабавання. Колькі яму гэта каштавала сіл, мусіць, ведаў толькі ён сам.

А настаўнік быў малады — мог зламацца. Не зламаўся. Выстаяў.

Тых, хто носіць небаскіл у сэрцы, Нельга ні уджаліць, ні забіць. Але пра сваіх нядобразыч-

дзілі са сваіх маршрутаў, і, дужа занятыя, пазніліся, затрымліваліся, бавіліся, але ўсё ж завораваў і суды, каб пабачыць яго, сустрацца з ім вачыма, пагаварыць з ім, а то і памаўчаць.

А сябраваць ён умеў як ні хто іншы, і сяброўства было для яго не нейкай паказной дабрачыннасцю, а самім жыццём.

Каб паверыць у гэта, прачытайце, да прыкладу, усяго толькі цудоўную, напісаную на адным дыханні, малую паэму «Віно дажджоў» — гэты высокамастацкі, непаўторны гімн дружбе і жыццю.

Ён быў мудры і дзёрзкі, разумны і наўны, грубаваты і цнатлівы, непрымірны і пяшчотны, яршысты і ціхмяны, задумлівы і вясёлы, дасціпны і справядлівы. І заўсёды сумлены.

Я не пляміў ніколі Рукі бязвіннай крывёю,
Не пляміў маю песню
І словам здрадніцкім — рот,—

з гонарам гаворыць усё той жа змаганец з «Рагнарадзі», а мы разумеем, што менавіта так мог бы сказаць пра сябе і сам аўтар, Уладзімір Сямёнавіч Караткевіч.

Такім наўна-мудрым, грубавата-цнатлівым, непрымірмыва-даверлівым і крыштальна-чыстым застаўся ён і ў сваёй апошняй паэтычнай кнізе. Паэзія Уладзіміра Караткевіча нічога не страціла з той маладой пары, з той першай публікацыі ў «Польмі», з той першай юнацкай кніжкі «Матчына душа» — яна засталася такой жа зычлівай, шчыраю, захопленую жыццём (памятаеце: «закаханы ў кожную мушку?»).

Нават даўні яго «абдуванчык», які запомніўся з першых вершаў, захаваўся ў ёй і тут, у апошняй кнізе, побач з такімі неспадзяванымі словамі, як «устаткаваны», «брохнула», «стагны».

Але амаль за трыццаць год нялёгкага шляху паэта ў літаратуры яна і набыла вельмі шмат — глыбіню і шырыню, яснае ўсведамленне свайго абавязку, мэты жыцця і творчасці. «Унутраная годнасць таленту вызначаецца тым, якім з'явам аддае пісьменнік сваю ўвагу, якая значнасць гэтых з'яў. Чым буйнейшы талент, тым мацней ён звязаны з жыццём і з яго вострымі пытаннямі», — пісаў калісцямі мудры грузін Важа Пшавела.

Радзіма. Народ. Мова. Жыццё. Справядлівасць. Любоў. Вайна і мір. Якія яшчэ тэмы могуць быць больш вострымі і больш важнымі для паэта!

Усе гэтыя (і шмат якія іншыя!) тэмы, пазначаныя таўром майстра, таленту і высокай паэзіі, жывуць у пасмартнай кнізе Уладзіміра Караткевіча. Ён аддаў сваёй роднай Беларусі і яму, улюбленаму сыну сваёй зямлі, здаецца, што «няма нідзе ярнейшых сяброў і прыгажэйшых жанчын» (Верш «На Беларусі бог жыць»). Ён аддаў сваёй роднай мове, і апантана, з караткевічаўскай бескампраміснасцю, так рашуча, як гэта мог толькі ён, прамаўляе слова ў яе славу:

Праваслаўны або каталіці,
Ці які там твой будзе парог,—
Яе разам з матчынай цыцкаю
Даў табе ў тавае вусны бог.

Пі. І ведай: гіне ў праніллях
І з дзярма павек не ўстае
Той, хто выплюнуў цыцку маці
Або злосна ўкусіў яе.

І на іншых вяршынях суровых
(Вера! Роўнасці! Сябоды! Краі!)
Ты струменьчык матчынай мовы,
Быццам маці, не забывай.

Гістарызм мыслення... Менавіта ён, гэты гістарызм, парадзіў вершы, балады і маналогі, прысвечаныя Кастусю Каліноўскаму, Ігнату Грынявіцкаму, Максіму Багдановічу, Ігнату Буйніцкаму, Гоі і Байрану, парадзіў вольны пераказ армянскіх прытчаў, нібыта вярнуў паэта ў Пампею, каб ён у жудасны час землятрусу пабачыў

(Заканчэнне на стар. 6).

Між Дняпром і крыкам жураўліным

Янка СІПАКОЎ

амаль што да слёз» адбітак дзіцячай ножкі на цагліне той даўнедалёкай часіны.

«Закаханы... у кожную мушку», — здэкавалася газета.

«Не вызначаюцца творы У. Караткевіча высокімі літаратурна-мастацкімі якасцямі», — безапеляцыйна сцвярджала яна.

«Прыходзіцца толькі здзіўляцца, што рэдкалегія «Польмя» прадаставіла на старонках часопіса месца нізакпроным практыкаванням У. Караткевіча», — раздражнёна абуралася раёнка.

Божа, як ён толькі і цяпеў такое, той «мясцовы аўтар, малады настаўнік мовы і літаратуры адной са школ г. Оршы»? Разумею, што час прайшоў, і можна было б не варушыць тое мінулае — маўляў, няхай яго астаецца на сумленні не-сумленнасці. І пры жыцці паэта я не адважваўся нават успамінаць пра той боль яго далёкай маладосці — ведаў, што гэта яму балела ўвесь час: пры сустрэчах, калі гаворка заходзіла пра нашу раённую газету, ён пахмурнеў і з абурэннем успамінаў нейкага Окаракава, іншыя непрыемныя яму прозвішчы.

Але ж газета (рэдактарам тады быў В. Калібераў) на гэтым не спынілася. Яна, адчуваючы, мусіць, сваю несправядлівасць, бяздоказнасць і нават віну, тыдні праз два надрукавала матэрыял пад рубрыкай «Па слядах нашых выступленняў».

«У артыкуле, — зноў напамінала яна, — гаварылася, што, як можна меркаваць па апублікаваных творах, Уладзімір Караткевіч стаіць у баку ад нашага сённяшняга імклівага жыцця, тэматыка яго вершаў далёкая ад сучаснасці, яна не сугучна багатым падзеям, што адбываюцца вакол».

І тут жа змяшчала вытрымкі з арганізаваных водгукаў чытачоў, якія «даслалі» свае лісты ў рэдакцыю. Чаго толькі не нагаварылі гэтыя чытачы!

«Усе вершы У. Караткевіча, аб якіх ідзе размова ў артыкуле, — сырныя цагліны» — іранізаваў загадчык навучнай часткі індустрыяльна-педагагічнага вучылішча І. Смарыга.

«Жыццё ідзе ўперад, народ узводзіць новыя будыны, і паэт не бачыць гэтага», — павучаў настаўніка вучань 10-га класа адной са школ горада А. Окаракаў.

«У вершах У. Караткевіча праз меру многа капання ў асабістых настроях, шмат тугі, мала бадзёрасці», — сцвярджала галоўны ўрач супрацьтуберкулёзнага дыспансера Р. Васкрэсенская.

імя М. Горкага, кандыдат гістарычных навук, дацэнт А. Жураў прыслаў пільнае наступнага зместу: «Прачытаўшы артыкул «Не ў нагу з жыццём», вітаю прышчывае і зусім правільнае выступленне газеты... Я цалкам згодзен з крытыкай як вершаў У. Караткевіча, так і рэдкалегіі часопіса «Польмя», у якім былі змешчаны гэтыя заганныя ў ідэйных і слабыя ў мастацкіх адносінах творы маладога паэта».

Я знарок тут назваў прозвішчы ўсіх, хто з такой лёгкасцю «разносіў» першую сур'ёзную публікацыю паэта — а раптам па часе каму-небудзь стане сорамна за свае няспелыя, павярхоўныя думкі. І яшчэ з надзеяй, што гэта можа дапамагчы нейкім новым самаўпэўненым «крытыкам», якія безапеляцыйна і з лёгкасцю неймавернай выносяць прысуд рэчам, у якіх яны самі і не паспелі, і не змаглі, як след, разабрацца.

Досць? Вы думаеце, на гэтым усё скончылася? Дзе там!

У лістападзе на льнокамбінат адбылася канферэнцыя чытачоў газеты. На ёй зноў жа многа гаварылася пра вершы Караткевіча. У справаздачы з гэтай канферэнцыі чытаем:

«Выразкі з газеты былі накіраваны да ведама рэдкалегіі часопіса. Здавалася б, што перад тварам неабвержных фактаў, апошняга абавязана была прызначыць дапушчаную памылку. Аднак, гэтага, на жаль, не здарылася. Таварышы з часопіса прыклалі і прыкладаюць яма-мала намаганняў да таго, каб абараніць «гонар свайго мундзіра».

У Оршу прыязджае член рэдкалегіі часопіса «Польмя» Васіль Бурносаў. «Каб напалохаць нас», — не здаецца газета.

У сталіцы ніхто не хоча далучацца да гэтай непрыстойнай валтузні вакол «дапушчанай памылкі», і тагачасныя таварышы з газеты не на жарт злуюцца — непарадак! — і ўсіх гатовы абвінаваціць у смяротных грахах.

«Наколькі далёка зайшло нежаданне прызнаць правільную крытыку знізу, — абуралася яны ўсё ў той жа справаздачы з чытацкай канферэнцыі, — красамоўна гаворыць і такі факт. Выступаючы з дакладам на сходзе актыву работнікаў літаратуры і мастацтва Беларускай ССР П. У. Броўка — старшыня праўлення саюза, ён жа і член рэдкалегіі «Польмя» — ні словам не абмовіўся аб памылках у вершах У. Караткевіча. Наадварот, ён палічыў магчымым сцвярджаць, што «...усё цікавей, выразней падаюць свой голас маладыя паэты... У. Караткевіч».

ліўцаў памятаў. Пра ворагаў не забываўся. Вось і ў апошняй кніжцы, да якой мы вяртаемся зноў, у вершы «Амаль хрысціянскі тост за ворагаў» — за тых, каму «не дадзена нас палюбіць і не дадзена нас зразумець», — ён іранізуе:

Божа, дай ім даўжэй пражыць,
Хай спаўна адтрубляць свой час,
Хай да самай апошняй нашай мязы

Будуць яны у нас,
Божа, ты сцінуў іх нам, як дары,
І мы славім мудрасць тваю,
Бо яны нас будзяць яшчэ на зары

І рана заснуць не даюць.
І устаем, і арэм мы нашы палі,
Пакуль не апусціцца змрок,
І мы устаем, і зброю сталім,
Слова сталім і радок.

І далей, у паэме «Грубавы і ласкавае» ў раздзеле «Перад сёчай» вуснамі героя паэт усклікне: — не, не ўсклікне, а нават закрычыць:

Моцнага ворага дай!

Што б мы зараз ні гаварылі, як бы ні прызнаваліся ў любові і павазе да яго, усё ж мы б крыху пакрывілі душою, калі б узяліся сцвярджаць, што і пасля яму з намі было заўсёды добра, лёгка і шчасліва — ужо нават адно тое, што такі пісьменнік, які б упрыгожыў любую літаратуру, не быў дэлегатам ніводнага ўсесаюзнага з'езда пісьменнікаў, абвяргае некаторыя нашы запозненыя прызнанні.

Песня мне не належала,
Голас мне не належаў,
Слова мне не належала, —
І ўсё я ў змаганні ўзяў,—

нібы падслухаўшы думкі паэта, гаворыць змаганец у выдатным філасофскім вершы «Рагнарадзі».

Урэшце, бог з імі, з тымі ворагамі, бо ім «няма з кім ісці плячо да пляча, з кім любіць, з кім стаяць у баі, з кім смяяцца, спрачацца і нават маўчаць», — тым больш, што і сам ён, добры і велікадушны, здаецца, адпусціў ім іхнія грахі.

Справа не ў ворагах, справа ў сябрах.

Ва Уладзіміра Караткевіча было многа сапраўдных, шчырых сяброў, якія заўсёды мелі радасць ад сустрэч з ім — «як добра быць другам і братам нам, і яму, і табе, і мне». І я ўспамінаю, як у апошнюю яго вясну, калі ён, з цяжкасцю выбавіўшыся з баліцы, яшчэ не зусім здаровы, амаль штодзень з кнігаю ў руках выходзіў недзе пад поўдзень у купалаўскі сквер. Садзіўся на лаўку тварам да сонца, але чытаў яму не давалі — многія і сябры, і проста знаёмыя, а то і зусім незнаёмыя людзі знарок сыхо-

АДКУЛЬ яна бярэцца ў маладзёжных — тая патрэба зноў і зноў вяртацца да крытычнага асэнсавання таго, што было ўжо ацэнена і здарэцца, «даволі» грунтоўна прааналізавана раней? Прынамсі, у гэтай кніжцы Міхася Стральцова ёсць старонкі, якія прадиктаваны імкненнем палітыка і туды, дзе крытычны, бы лазерны, прамень ужо нешта знаходзіў, штосьці вызначыў. Палеміка? Не без яе. І яшчэ адно, мабыць, уласцівае менавіта яму, М. Стральцову. Параўнаем гэта з прамысловым здабываннем каштоўных металаў: калі раней працэс здабывання з руды быў менш ласканалым, чым сёння, дык варта зноў «прайсціся» па закінутых штрэках, перагледзець завалы, бо там засталіся яшчэ і золата, і срэбра. Ці не гэтак жа і крытык, ведаючы пра пэўныя выдаткі ранейшай так званай «нарматыўнай» ацэнкі мастацкіх твораў, пра пэўны схематызм крытычнай думкі, зноў гартвае празрыстыя творы І. Мележа або паэтычныя зборнікі П. Панчанкі. Бо тады некалькіх гэтых займаў і «сваёй справай» — аператыўна адгуквацца на літаратурныя з'явы сучаснасці, учытвацца ў кнігі тваіх літаратурных аднагодкаў.

Нешта падобнае адчуў я, калі чытаў літаратурна-крытычныя артыкулы і эсэ М. Стральцова, сабраныя пад агульнай вокладкай з назвай «Пячатка майстра». З першых жа старонак пазнаў таго дапытлівага і не пасрэднага, удумлівага і эмацыянальна адкрытага чытача, таго суб'ектыўна і захопленнага прамоўцу, якім паўстаў

М. Стральцоў. Пячатка майстра. Літаратурна-крытычныя артыкулы, эсэ. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1986.

М. Стральцоў перад намі яшчэ ў 1965 годзе, калі выступіў з першай літаратурна-крытычнай кніжкай «Жыццё ў слове», і потым замацаваўся ў нашым уяўленні цудоўнай «Загадкай Багдановіча» (1968 г.) як аўтарытэтыны крытык.

Што ўмее М. Стральцоў?

Ён умее за сапраўды мас-

рабіць як бы ўласным адкрыццём, ім самім здабытым дыямантам, які паказвае нам, чытачам.

Прыклад? Калі ласка. У эсэ «Разам з людзьмі» аўтар набліжае да чытача творчае аблічча Пімена Панчанкі. Пачынаецца гаворка з успамінаў пра тугу пасляваенных бязбацькавічаў, з якіх складаецца

вае сэрца непрыдуманай непасрэднасцю ўбачанага і адчутага.

Міхася Стральцоў вельмі часта вось так затрымлівае ўвагу чытача на патэнцыяльна ўражлівых радках, старонках, дэталях, нюансах, нібы «вяртаючы» нас не адно толькі да кніг тых або іншых аўтараў, а і да самой рэчаіснасці з яе ра-

най паэзіі, а некаторыя вершаваныя споведзі разглядаюцца як лісты пра амаль што інтымныя перажыванні.

Ды пачуццё меры затрымлівае п'яро Стральцова недзе на той мяжы, за якой эсэіст выглядаў бы гэтакім дэгустатарам-гурманам, і тады радкі заставаліся б «прышпіленымі» да шматслоўнага літаратурнаўчымага аналізу, страціўшы штосьці ад дотыку празмерна рацыянальнага крытычнага ланцэта. Абудзіўшы ў чытача свежае адчуванне сустрэчы са шчырым вершам, эсэіст з поўным на тое правам выступае з тэарэтычным абгульненнем. «Як ні кажыце, паэзія без выяўлення ў ёй асабістага, шчырага і некрывадушнага выяўлення, усё ж марнасьць, прывід, фантом. Не бойцеся асабістасці, нібы гаворыць нам паэт, можа, найбольш аб'ектыўны паводле сваёй манеры сярод іншых нашых паэтаў...» Вельмі па-стральцоўску гучыць гэтае «можа». Ён сам прытрымліваецца такой думкі наконце «аб'ектыўнай манеры» пісьма ў лірычнай паэзіі Рыгора Барадуліна, але з ім можна спрачацца, бо для нас найбольш аб'ектыўным «можа» быць хтосьці іншы «сярод нашых паэтаў».

Запашэнне да размовы чужаца ў падобных інтанацыях крытычнай мовы М. Стральцова. Неадна ж ён сам аднойчы чы падкрэсліў, што клопат усялякага слова — знайсці найкарацейшы шлях да суразмоўніка, слухача, чытача.

Хочацца дадаць: не толькі слова. Гэтым клопатам дыкуюцца і ягоныя інтанацыі, якія перадаюцца і фанетычна, і ў граматычных формах, і ў сінтаксічным ладзе. Я раблюся суразмоўнікам М. Стральцова,

«СА СВАІМ ПРЫЖМУРАМ І СВАЁЙ ПРЫКІДКАЙ...»

тацкім — вобразным! — словам адчуць рэальнае жыццё, якое натхняла аўтара. Хоць гэта кніга ў назве мае паняцце «майстра», М. Стральцоў перш-наперш вычытвае з тэксту прозы альбо паэзіі жывы творчы імпульс, які выводзіў аўтара да тых ці іншых словазлучэнняў. Водар сенажці і ранішніх рос, пошум зялёнай дубравы пад навальнічным ветрам, паравозны гудок на чыгуначным паўстанку, сляза ў матуліных вачах, сяміцветная вясёлка над Брэсцкай крэпасцю — усё гэта для мастака напоўнена жывым жыццём. Толькі рамеснік складае малюнак з «дэталюў» і «штрыхоў», мастак жа — з убачанага і адчутага. З перажытага. І ў літаратуры сапраўднае каштоўнасці — з гэтага: з убачанага, з адчутага, з перажытага. Гэта разумее М. Стральцоў. Гэта ўмее вычытваць з тэксту. Тое, што яму як крытыку «падабаецца», ён

пакаленне М. Стральцова. Пазней пра гэта шчыра напіша Рыгор Барадулін, але «...яшчэ ў трагічным сорак другім годзе Пімен Панчанка, гадамі бацька нам, прагаворыцца прарочымі радкамі пра першы наш пасляваенны вопыт:

Ім здасца самалётам першы бусел, пажарам здасца першая зара...»

Для паэта ў сорак другім гэта было як бы прадчуваннем таго, што будзе з «імі», што здасца «імі». Для аўтара эсэ гэтае «імі» гучыць ужо як «нам», як — падлеткам «майго пакалення». Верш з чыста літаратурнага факта ператвараецца ў чалавечы дакумент вялікай праўды. Дакумент, нібы «выдадзены» П. Панчанкам аднагодкам М. Стральцовам. Лірычнае спасціжэнне жыцця не скончылася тады, калі быў напісаны верш. Яно працягваецца, бо «спыненае» ў радках паэта імгненне роздуму і сёння абпаль-

дасцямі і смуткам. Ён тонка адчувае лірычную прыроду мастацкай творчасці, якая звычайна грунтуецца на духоўным змесце аўтарскай асобы. У калейдаскопе назіранняў і мемуарных штрыхоў, якія так добра пасуюць жанру эсэ, з'яўляюцца жывыя рысы таго ж Івана Мележа (як хораша нагадвае Іван Паўлавіч юнаму Стральцову аб тым, што некалі гаварылася не адно толькі «Палешукі мы, а не чалавекі», а і другое, і тады на пытанне: «За Гомлем людзі е?» адказ быў такі: «Е, але дробненькія»). Узнікаюць эскізы да партрэта Пімена Панчанкі (прычым канкрэтызаваныя — прыгадваецца старая канапа ў пакойчыку рэдакцыі «Малодосці»). А як пранікнёна і далікатна-даверліва разважае М. Стральцоў пра талент і паэтычны адкрыццё Рыгора Барадуліна! Закранаюцца і сапраўды заповітныя матывы яго-

Між Дняпром і крыкам жураўліным

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

тую пяшчотную жанчыну, якая пакінула на пампейскіх мурах такі журботны надпіс, што гэтак уразіў паэта: «Калі ты ведаеш, на што здатнае каханне, і калі ты мужчына, пашкадуй мяне, не кажы «не» і дай мне ўвайсці».

Гістарызм нават у вершах пра каханне!

Праз мільёны ўдараў і ранаў,
Заступаючы шлях журбе,
Мая даўня, мая жаданая,
Не крыўдуй, я іду да цябе.

А колькі цноты і пяшчоты, ласкі і замілаванасці ў яго лірыцы, у чыстых і светлых, закаханых радках:

Я многія вочы і сэрцы трывожыў
І толькі перад каханай адной
Бляяў рахмана, як агнец божы,
Піў з калытна і цягнуўся
струной.
Я ведаў, што трэба кахаць
бязмерна,
Што не біць, а песціць павінна
рука,
Што лепей ягня, чым тхор
крыважэрны,
Лепей юродзівы, чымсьці нат.
А яна мне на шыю стужку
увязала,
Як ягня, барола мяне галавой,
І ў кучаравы лоб цалавала,
І гадалава зялёнай травой.

Каханне для яго — святое пачуццё, і паэт пераконвае ў гэтым нават сатану:

Ён нахаў, і за гэта палову віны
Выкрысла з кнігі сваёй,
І душа яго была, як палі
У сонечнай майскай расе.
Ён нахаў прыганжэйшую на
зямлі,—
Выкрысла віны ўсе.

Кніга шматмерная, глыбокая і нечаканая. Нечаканая з боку мастацкага адкрыцця і паэ-

тычнага бачання. Нечаканая ў сваіх параўнаннях.

Хмара закахалася «ва ўсю Беларусь маю чыстую».

«Душы забітых — аблокі»,
«Кнігі-сябры, іх кідаюць перш
за ўсе: яны цяжкія...»
«...На найлепшым кані не
дагоніць ніхто гарызонт».

Нечаканая і вось гэтая мара пра нейкі горад простых:
І горад простых чанае мяне...

Нечаканая і вось такое, крыху уітменаўскае:

Мёртвым лягчэй, і нясцерпна
жывым.
Што мёртвых у сэрцы нясуць».

Што ж, сапраўдным паэтам, мусіць, заўсёды аднолькавым болям баліць сэрца за ўсіх пакрыўджаных, зганьбаваных, забітых.

Нечаканая і вось гэтае, нібы прарочае:

І прыме мяне валавоная цемра
Дняпра.

Нечаканая і ўся яго трубная, развітальная песня, якая бунтуе, віруе, нібы неспакойная кроў, між Дняпром і крыкам жураўліным.

Упэўнены, што чытачы будуць перачытваць яго глыбока філасафічныя вершы «Дэман», «Масква-Вечнасць», «Рагнарадзі», будуць вяртацца, каб яшчэ раз атрымаць асалоду, да пазм пра каханне — «Грубое і ласкавае», «Плошча Маякоўскага», «Паэма пра явар і каліну». Усе яны невялікія па аб'ёму, але так руліва напоўнены зместам, так шчодро наплаўлены душэўнымі эмоцыямі, столькі выхадаў пакідаюць для нашай абуджанай думкі, для

памяці і пачуцця, што аднаго прачытання, зразумела, будзе мала, каб спазнаць усе глыбіні гэтых і многа якіх іншых твораў паэта.

Дарэчы, вельмі да месца прыйшліся тут вершы і паэмы ранейшага Караткевіча, узятыя з рамана «Нельга забыць» (творчасць Андрэя Грынкевіча) — яны не толькі не аказаліся чужароднымі гэтай новай кнізе, а наадварот пацвердзілі яе адзінства і цэласнасць, пашырылі яе тэматычна, яшчэ раз пераканалі нас у думцы, што паэт заўсёды, ва ўсе перыяды свайго жыцця толькі сур'ёзна і толькі стала адносіўся да любові творчасці.

Кніга сціпла, але з густам аформлена мастаком Пятром Драчовым. У ёй змешчана шмат здымкаў Валянціна Ждановіча і таго ж Пятра Драчова, якія паказваюцца ўпершыню. Сярод іх і апошні здымак Уладзіміра Караткевіча, зроблены на Прыпяці 16 ліпеня 1984 года...

У кнізе друкуюцца таксама шматлікія аўтографы вершаў паэта.

Прадмову да яе «Вечна. Крынічна. Зорна» напісаў Рыгор Барадулін...

Перачытаў напісанае і засмуціўся, зразумеўшы, што я так і не змог сказаць усяго, што хацеў і павінен быў сказаць пра гэтую кніжку.

А потым нават узрадаваўся: дык гэта ж добра, калі кніга такая змястоўная і неабдымна, што адзін чалавек не можа агледзець усе яе абсягі, што і пасля яго застаецца што адкрываць і над чым задумвацца кожнаму новаму даследчыку творчасці гэтага эрудыта і мудраца, слыннага паэта Уладзіміра Караткевіча.

І яшчэ міжволі падумаў, што я зайздросчу тым, хто пакуль што не набыў гэтай кнігі ці, набыўшы, не прачытаў яе, — наперадзе ў іх чыстая радасць ад сустрэчы з вялікай і сапраўднай паэзіяй.

Братнія сувязі

У Варшаве выйшла двухтомнае выданне энцыклапедычнага даведніка «Польская літаратура». Выданне мае паўтары тысячы старонак, што дало магчымасць змясціць багата матэрыялу як па канкрэтных пытаннях развіцця польскай літаратуры, творчасці многіх пісьменнікаў, так і па тэарэтычных пытаннях яе развіцця. У даведніку паказаны сувязі польскай літаратуры з іншымі літаратурамі свету.

Аўтар артыкула «Польска-беларускія літаратурныя сувязі» прафесар Мар'ян Якубец падкрэслівае, што беларуская мова паходзіць з агульнаславянскіх каранёў. У артыкуле ён называе імёны такіх дзеячаў літаратуры і культуры, як Франціск Скарына, Сымон Будны, Сімяон Полацкі, расказвае пра

Польская літаратура. Энцыклапедычны даведнік у 2-х тамах. На польскай мове. Варшава. «Паньство» выдавецтва навуковае, 1985.

КАРОТКІЯ РЭЦЭНЗІІ

...І КАМПАЗИТАРАМ ДАПАМОГА

З вялікай цікавасцю беларускія музыканты, і аматары і прафесіяналы, сустрэлі выданне прыцэпана новых зборнікаў народнай музыкі — «Танцавальная музыка Беларусі».

Танцавальная музыка Беларусі. Выпуск 3. (Танцы Усходняга Палесся: польскі, кадрылі). Репертуарна-рэдакцыйная калегія Упраўлення культуры і мастацтваў Міністэрства культуры БССР. Рэспубліканскі навукова-метадычны цэнтр народнай творчасці і культуры-асветніцкай работы МК БССР. Мінск. 1986.

літаратурнае жыццё на Беларусі ў пазнейшыя часы, спыняюцца больш падрабязна на дзевятнаццатым стагоддзі, калі ў літаратуры працавалі Ф. Багушэвіч, В. Дунін-Марцінкевіч, У. Сыракомля, калі на Беларусі жыла Э. Ажэшка. Звяртаецца ўвага, што А. Міцкевіч ведаў і высока цаніў Беларускаю мову, шчодро чэрпаў з беларускіх народных крыніц для сваёй творчасці.

Аўтар падкрэслівае, што пачэснае месца ў гісторыі польска-беларускіх літаратурных сувязей займаюць Янка Купака і Якуб Колас. Ён расказвае аб працы ўдзельнікаў рэвалюцыйнага падполля ў Заходняй Беларусі паэтаў М. Танка, П. Пестрака, В. Таўлая, М. Машары, аб іх дружбе з польскімі пісьменнікамі, якія групаваліся вакол прагрэсіўнага віленскага часопіса «Папросту». Звяртае ўвагу аўтар і на той факт, што ў 30-я гады пры Саюзе пісьменнікаў Беларусі іс-

Ужо дзве першыя публікацыі ўвайлі ў практычны ўжытак мноства новых для нас узораў народнай інструментальнай музыкі, на якую багата наша рэспубліка, і вось новая публікацыя з гэтай серыі: «Танцы Усходняга Палесся: польскі, кадрылі».

У зборніку 77 арыгінальных народных танцавальных мелодый, запісаных укладальнікам, загадчыкам аддзела харэаграфічнага мастацтва Рэспубліканскага навукова-метадычнага цэнтра народнай творчасці і культуры Міністэрства культуры БССР М. Казенкам пад час шматлікіх фальклорных экспедыцый. У некалькіх раёнах Гомельшчыны М. Казенка знайшоў вельмі цікавыя і таленавітыя народныя музыкі: А. Літвінчука, М. Шкудуна,

Віталю ВОЛЬСКАМУ — 85



5 верасня спаўняецца 85 гадоў пісьменніку Віталю Вольскаму. Праўленне СП БССР накіравала юбіляру віншавальны адрас, у якім, у прыватнасці, гаворыцца:

«Дарагі Віталій Фрыдрыхавіч! Шчыра, ад усяго сэрца віншую Вас, вядомага пісьменніка, заслужанага дзеяча культуры БССР, з 85-годдзем з дня нараджэння.

Літаратурную дзейнасць Вы пачалі ў 1926 годзе, праз восем гадоў з'явілася Ваша першая кніжка «Сучасныя праблемы беларускай савецкай драматургіі». Вашаму пяру належыць манаграфія «Эдуард Самуйленка. Жыццё і творчасць», «Нарысы па гісторыі беларускай літаратуры эпохі феадалізму», з'яўляецца адным з аўтараў дапаможніка для ВНУ «Нарысы па гісторыі беларускай літаратуры», падручніка «Беларуская савецкая літаратура» для 9—10

класаў. Значных поспехаў Вы дасягнулі на ніве драматургіі, стварыўшы такія п'есы, як «Цудоўная дудка», «Дзед і жоړаў», «Несцерка», «Машэна».

Вамі напісаны кнігі ірэнэаўчых нарысаў і апавяданняў: «Палесныя сцэнакі», «Месяц за месяцам», «На бабровых азёрах», «Чайні над Нараччу», «Родны край», «Афрыканскае падарожжа», «Эль Махрыб», «Падарожжа па краіне беларусаў», «Палесце», «Кніга падарожжаў», «Лёс Дуніана», «Дзень добры, Бяроза!».

У 1977 годзе выйшлі Вашы «Выбраныя творы» ў 2-х тамах.

Вам належыць сцэнарыі дакументальна-ірэнэаўчых фільмаў «Белавенская пушча», «Бярэзінскі запаведнік» і мастацкага фільма «Несцерка».

Вашы п'есы, апавяданні, нарысы шырока вядомы не толькі ў нашай рэспубліцы, але і далёка за яе межамі.

Ва ўсіх сваіх творах Вы выявілі сябе выдатным знаўцам прыроды, народнай творчасці, гісторыі роднай рэспублікі. Прыёмна адзначыць, што Вы паспяхова працягваеце творчыя традыцыі выдатных рускіх пісьменнікаў М. Прышвіна і В. Біянікі.

Большасць Вашых кніг адрасавана юнаму пакаленню. Гэтыя кнігі нясуць у сабе вялікі зарад гуманізму і дабрыві, вучаць любіць свой край, родную зямлю, быць мужным, працавітым, змагацца за мір і шчасце людзей.

Жадаем Вам, дарагі Віталіі Фрыдрыхавіч, новых творчых здзяйсненняў, добрага здароўя, шчасця».

Ігнату ДУБРОЎСКАМУ — 80



4 верасня споўнілася 80 гадоў пісьменніку Ігнату Дуброўскаму. Праўленне СП БССР, віншуючы юбіляра, адзначыла:

«Дарагі Ігнат Цімафеевіч!

Сардэчна віншую Вас, аднаго са старэйшых беларускіх пісьменнікаў, з 80-годдзем з дня нараджэння.

У 1932 годзе Вы скончылі Беларускае сельскагаспадарчае акадэмію, пасля — аспірантуру пры Усесаюзнам інстытуце эканоміі сельскай гаспадаркі ў Маскве. Маеце вучонасць ступені кандыдата сельскагаспадарчых навук, доўгі час працавалі ў Інстытуце эканомікі АН БССР.

Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны.

Вашаму пяру належыць кнігі апавяданняў, аповесцей, нарысаў «Зямля маладзее» (1952), «Радня» (1954), «Светлы шлях» (1959), «Паўз самыя вонны» (1961), «Маяк над Сожам» (1961), «Зямля вузлы» (1967), «Да долі, чалавечай» (1970), «Клопат надзённы» (1977), «Гамоніць Палесце» (1977), «Час сельца і час жаць» (1982) і іншыя.

Шырокаму колу чытачоў Вы найбольш вядомы як глыбокі і ўдумлівы нарысіст. Ваш самабытны талент раскрыўся ва ўменні вылучыць галоўнае з шматпльнянага жыцця, знайсці і абагуліць характэрнае, прыкмеціць новае. З веданнем тэмы, праблем пішаце Вы пра няпростыя справы асушэння Палесся, сучасную забудову вёсн, пра набытні і заўтрашні дзень земляробства і жыллагадоўлі. У асвятленні праблем, пра якія Вы пішаце, яскрава бачыцца незапаўнаеная асоба аўтара за наш сённяшні і заўтрашні дзень. Менавіта такімі клопатамі пранізаны нарысы і новай кнігі «Красна хата не толькі пірагамі».

Жадаем Вам, дарагі Ігнат Цімафеевіч, моцнага здароўя, вялікага асабістага шчасця, новых таленавітых кніг пра сённяшні дзень рэспублікі і яе людзей».

Івану ШАЛЬМАНАВУ — 50



5 верасня спаўняецца 50 гадоў пісьменніку Івану Шальманаву. У віншаванні праўлення СП БССР адзначыла:

«Дарагі Іван Ігнатавіч! Шчыра віншую Вас з 50-гадовым юбілеем. За Вашымі плячыма немалы

працоўны шлях на розных прадыямствах Мінска, дзе Вы авалодалі шмат якімі рабочымі прафесіямі.

Жыццё і праца калгасніка, рабочага на будоўлі, начагара на паравозе, слесара Вы зазналі на сваім вопыце. Натуральна, што і Вашы героі — людзі не выдуманыя. Апавяданні склалі першы зборнік «Дзень паўся», што пабачыў свет у 1969 годзе. На матэрыяле Мінскага камбіната сілікатных вырабаў была напісана аповесць «Цагельня». Асобным выданнем кніга выдана ў 1977 годзе.

У 1968 годзе надрукавана аповесць «Зарэво в ночі».

Жадаем Вам, дарагі Іван Ігнатавіч, плённай творчай актыўнасці, моцнага здароўя, вялікага асабістага шчасця».

Штотыднёвік далучаецца да гэтых віншаванняў і пажаданняў.

гіх размовах аб надзённых творчых праблемах, якія вядзе М. Стральцоў з А. Жуком, В. Карамазавым, А. Кудраўцом, Б. Сачанкам, І. Чыгрынавым, В. Зуёнкам, У. Някляевым.

Падкрэслі і такую асаблівасць кніжкі: яна складаецца з артыкулаў вельмі сціслых, ёмістых, лаканічных. Два з іх я назваў бы ўмоўна канспектамі будучых нарысаў альбо нават і манаграфій: гэта «Служэнне» (пра творчасць Янкі Брыля) і «Ад маладзіка да поўні» (пра паэзію Рыгора Барадуліна). На даволі абмежаванай «плошчы» крытык ясна і часта зусім доказна і ўсхвалявана раскрывае сутнасць мастакоўскай пісьменніцкай індывідуальнасці. Так, успрынятай ім, безумоўна, па-свойму, бы вас, і суб'ектыўна, але менавіта ўспрынятай — зразуметай і спасцігнутай. «Са сваім прыжмурам і сваёй прыкідкай», — так характарызуе аўтар кнігі творчасць аднаго са сваіх калег. Гэтак працуе ў літаратуры, у прыватнасці ў крытыцы, сам Стральцоў.

Перачытайце, напрыклад, слова пра паэтычныя пошукі і адкрыцці Анатоля Вялюгіна («У спелым леце спелы бор»), якое нібы абрываецца ціхім воклічам: «Хвала майстэрству — яно высакароднае», і вы самі адчуеце характэрнае вялюгінскіх нетаропкіх, самавітых вершаў, без усялякай сідкі на «лабараторнасць». Адчуеце паэта, моцнага выяўленчым ладам сваёй гаворкі, што не спадзяецца на паэтычныя «канцэпцыі» ды яскравыя афарызмы. Адметны почырк А. Вялюгіна выяўляецца не толькі ў прыкладах-цытатах, а і ў разважаннях крытыка, які мае і ўласны паэтычны вопыт і зарэкамендаваў сябе як адзін з цікавейшых лі-

рычных вершаскладальнікаў. Наогул Стральцоў-паэт, як мне падалося, даволі часта «падказвае» Стральцоў-крытыку некаторыя важныя назіранні і высновы, калі той гартуе зборнікі старэйшых калег і аднагодкаў.

Пры ўсёй стракатасці імёнаў і тэматычных «вузлоў» кніга «Пячатка майстра» ўсё ж скіравана сваім пафасам да аднаго: што мае права называцца майстэрствам, якая розніца паміж амаатарскімі практыкаваннямі рамесніка і творчымі адкрыццямі майстра? Гатовых фармулёвак тут няма, як няма і рэзюмтаў. Міхась Стральцоў гутарыць з намі каля даволі вялікай кніжнай паліцы. І гэта яму ўдасца рабіць на высокім літаратурным узроўні.

Адна зусім прыватная заўвага. У свой час я ўгаварыў М. Стральцова аператыўна адгукнуцца на спектакль купалаўцаў «Раскіданае гняздо». Рэзэнзія была апублікавана ў «ЛіМе» ў 1972 годзе. Цяпер перачытваю артыкул «Драма сям'і Зяблікаў» як сапраўды па-майстэрску выкананую размову пра некаторыя важныя працэсы гістарычнага і эстэтычнага асэнсавання купалаўскай спадчыны. Значыць, на што ён звяртаў увагу М. Стральцоў, ён працягвае спасцігаць даволі супярэчліваю дыялектыку сувязі жыцця і літаратуры, жыцця і мастацтва. Працягвае рабіць тое, што, мабыць, пачыналася яшчэ тады, калі ён вывёз першыя літары паміж радкоў партызанскай лістоўкі. Магчыма, хто-небудзь іншы адчуе такую сувязь больш на прыкладзе стральцоўскай прозы, іншы — на ягоных вершах; мне ж асабіста вельмі імпаануе пачалавецтва шчыры тон Стральцова-крытыка.

Барыс БУР'ЯН

калі чытаю, напрыклад, такі пасаж з эсэ «Дзяцінства, якое мы помнім»: «Што мы помнім? Смак «ташніцкаў» з гнілой, перамерзлай бульбы, праснак з той жа бульбы і ячменных шарокаў, поспую зацірку. Але мы помнім і як прыходзілі ў хату партызаны, пакідаючы такую дарэгу на той час газету ці лістоўку. Па іх мы вучыліся чытаць. На тых газетах ды лістоўках вывёзлі мы потым вае першыя літары — чарнілам з конскага шаўчаў, са шкарлупак лясных арэхаў, з ліста ягады талакнянкі. У кожным партызане нам хацелася бацьчы свайго бацьку...» Такое прызнанне дадуць мяне не толькі да лёсу пакалення і асобнага яго прадстаўніка; яно гучыць своеасаблівым крэда літаратара. Абяцаннем: маўляў, я буду чытаць кнігі і дзяліцца з табой, чытаць, раздумам аб працытаным, зыходзячы са свайго вопыту. І смак праснака і заціркі нешта мне будзе падказваць, і не забуду я, што вучыўся пісаць чарнілам з арэхавай шкарлупіны паміж радкоў партызанскай лістоўкі. Інакш кажучы, аўтар абяцае нам разглядаць мастацкія вартасці прозы і паэзіі з пункту гледжання іх жыццёвасці, у іх сацыяльным аспекце.

Магчыма, і не «абяцае», а «спраста робіць так — і атрымаецца ў М. Стральцова ўсё вельмі ж натуральна. Варта перачытаць сказанае ім пра творчасць М. Гарэцкага і Г. Мележа, З. Бядулі і П. Пестрака, У. Хадзькі і А. Пысіна, К. Чорнага і Я. Быля, П. Папанкі і А. Вялюгіна — і арганічнасць ягонай крытычнай думкі становіцца відавочнай, нават бясспрэчнай. Асабліва адчуваеш гэтую арганічнасць у тых па-таварыску зацікаўленых і, я сказаў бы, па-мужчыну стро-

навала секцыя польскіх пралетарскіх пісьменнікаў, члены якой перакладалі творы беларускай літаратуры.

Пасля другой сусветнай вайны, калі стварыліся ўмовы для сапраўднай дружбы паміж Польшчай і СССР, у галіне літаратурных сувязей, на думку аўтара, зроблена больш, чым за ўвесь папярэдні час. На Беларусі асобнымі выданнямі выйшлі творы А. Міцкевіча, Ю. Славацкага, М. Кананіцкай, Ю. Тувіма, У. Бранеўскага, анталогія польскай паэзіі. Пераклады з польскай літаратуры змяшчаюць часопісы, газеты, штогоднік «Далёгляд». Прэса друкуе багата матэрыялаў аб жыцці ў Польшчы.

У артыкуле таксама расказваецца пра тое, што зроблена ў сацыялістычнай Польшчы для папулярызавання беларускай літаратуры. Названы кнігі Я. Купалы, Я. Коласа, К. Крапівы, М. Танка, В. Быкава, І. Шамякіна, «Я з вогненнай вёскі...» А. Адамовіча, Я. Брыля і У. Калесніка, анталогія беларускай паэзіі, зборнік апавяданняў У. Караткевіча «Мае мядзведзі». Адзначана роля Лодзінскага выдавецтва ў выпуску твораў беларускіх пісьменнікаў. Названы таксама імёны найбольш актыўных перакладчыкаў на-

шай літаратуры ў братняй краіне і выданні, у якіх змяшчаюцца матэрыялы пра польска-беларускія літаратурныя сувязі. Вывучэннем беларускай літаратуры ў польска-беларускіх сувязях займаюцца ў Інстытуце славяназнаўства Польскай Акадэміі навук, на кафедры беларускай філалогіі пры Варшаўскім універсітэце, у іншых універсітэтах. На Беласточчыне працуе група мясцовых беларускіх літаратараў.

Асобныя даведкі прысвечаны як польскім, так і тым замежным пісьменнікам, чыя творчасць звязана з польскай літаратурай, з польскай тэматыкай. З беларускіх пісьменнікаў у выданне ўключаны Максім Танк і Янка Брыль.

Уключаны і даведкі пра Сцяпана Александровіча, Валянціну Гапаву, Уладзіміра Казьбука, Алега Лойку, Адама Мальдзіса, якія многія свае публікацыі прысвяцілі польскай літаратуры, братнім узаемасувязям.

Зразумела, што сціслыя рамкі даведчага артыкула не дадлі магчымаасці аўтарам назваць больш фактаў і з'яў з літаратурных узаемасувязей Польшчы і Беларусі. Аднак выклікае здзіўленне адсутнасць у давед-

ніку асобнага артыкула пра Янку Купалу, які, апрача ўсяго іншага, пачынаў пісаць на польскай мове, перакладаў многія творы польскай паэзіі, выкарыстоўваў традыцыі польскага рамантызму. Можна было б уключыць даведкі пра некаторых беларуска-польскіх пісьменнікаў, а таксама пра сучасных даследчыкаў польскай літаратуры ў Беларусі. Варта зрабіць і некалькі ўдакладненняў. Так, у даведцы пра Янку Брыля сказана, што ён з'яўляецца старшынёй Беларускага аддзялення савецка-польскай дружбы. Сказана памылкова, бо старшыня гэтага аддзялення Максім Танк, а Янка Брыль — старшыня Беларускага аддзялення таварыства «СССР — Канада». Што датычыць «Далёглядаў», то яны выходзяць не з 1977 года, як адзначана ў артыкуле, а з 1975, і менавіта з гэтага часу рэгулярна змяшчаюць творы польскіх пісьменнікаў.

Змешчаныя ў энцыклапедычным даведніку матэрыялы даюць сканцэнтраваны малюнак гісторыі беларуска-польскіх літаратурных сувязей, іх пашырэння на сучасным этапе.

А. ГАРДЗІЦКІ

С. Яцухна, І. Сіўчука, В. Блоцкага, С. Крупу, П. Сушычука, А. Сушычука, Р. Паўлечку, А. Фіцнера, Р. Кочку, Т. Цалка, А. Стоража, Я. Вырвіча, І. Па-Асталожа, П. Тарбенку. І запісаў практычна ўвесь рэпертуар самабытных выканаўцаў. Найбольш яркія творы (а сярод іх «Абман-полька», польні «Бярэжакская», «Матыліца», «Смех», «Прачомушліцкая», «Першалёва», «Дзёрнавіцкая», кадрылі «Аляксандраўская», «Забалоцкая», «Будкоўская» і інш.) і ўвайшлі ў новы зборнік.

Народная музыка паказана тут у сапраўдным выглядзе: ашчадліва, цалкам захаваны музычны матэрыял запісаў, зробленых М. Казанкам. Адамо належнае расшыфроўшчыкам — В. Купрыяненку, А. Капілаву, М. Кердалю, В. Кульпі-

ну, якія пастараліся не толькі дакладна запісаць нотны тэкст, але і захаваць пры гэтым асаблівасці самабытнай манеры народных выканаўцаў, — гарманістаў і скрыпачоў. Падкрэслі, што многія з танцавальных мелодый, змешчаных у зборніку, раней наогул не публікаваліся і ўпершыню робяцца даступнымі для вывучэння шырокаму колу музыкантаў.

Мне як кампазітару хочацца адзначыць велізарную важнасць гэтай работы, работы выдаўцоў як канкрэтнага зборніка, так і ўсёй серыі публікацый. Серыя задумана грунтоўна і мэтанакіравана. Такія на і мэтанакіравана. Такія зборнікі могуць быць настольным матэрыялам, прынамсі, для маладых кампазітараў Беларусі, прафесійны абавязан

якіх — глыбока спасцігаць законы народнай музычнай мовы. Матэрыялы зборніка — вялікая дапамога і нашай мастацкай самадзейнасці, бо дзякуючы ім у амаатарскай выканаўчай практыцы моцна шырока распаўсюдзіцца новыя арыгінальныя ўзоры народнага музычнага мастацтва.

Ці ёсць пажаданні? У наступных выпусках хацелася б убачыць публікацыі цымбальнай музыкі, якую славіцца наша народнае выканаўства. Каштоўна ў мастацкіх адносінах серыя публікацый, думаю, знайшла ўжо многіх прыхільнікаў. Нягледзячы на гэта, прадаўжаюць выдаваць гэтую важную для ўсёй музычнай культуры Беларусі справу.

Леанід ЗАХЛЕУНЫ



ПЯТРУСЬ МАКАЛЬ ВОРЫВА ВЯНОК САНЕТАЎ

Вянок санетаў «Ворыва» — першы з паэтычнага цыкла, у якім мне хочацца вярнуцца да першародных наштоўнасцей, звязаных з бацькоўскай зямлёй, з людзьмі, якія аддаюць ёй сваю любоў і энергію, ствараючы адзін з найвялікшых цудаў — хлеб. «Адлегласць ад слубы да жніва даўжэй за век людскі бытае» — гэтая думка, выказаная ў адным з маіх вершаў, даўно мне не давала спакою, просячы свайго ўвасаблення ў іншай, больш маштабнай форме... На дапамогу мне прыйшоў класік славацкай літаратуры П. Гвездаслаў, санеты якога я пераняў на беларускую мову. Працуючы над перакладамі, я адчуў, якую мастацкую форму я шукаў для ўвасаблення свайго задуму — вянок санетаў.

Вядомая фраза «я родам з маленства», думаецца, асаблівае дачыненне мае да тых, хто бярэцца за пларо. Паэзія пачынаецца ў тых дзіцячых дні, калі чалавек з незвычайна вострым адчуваннем успрымае ўсё навакол, упершыню адірывае свет, людзей, зямлю і неба. Маё маленства — гэта поле, барозны, якія бліскучымі чорнымі хвалямі выбягаюць з-пад плуга, зярняты, якія залатым роем злітаюць з далоні сейбіта, каласы, што наліваюцца спелым сонцам... Усе гэтыя вобразы, глыбінны сэнс якіх з гадамі мы ўсведамляем усё больш і больш, уладна стукаліся ў радні. Зараз я аддаю іх на суд чытачу.

АУТАР

I
Ступаеш па зямлі гаспадаром,
Калі калоссем жытнім трызіць глеба,
Валодаючы плугам, як пярком,
Якім ты пішаш людзям кнігу хлеба.

Грукоча гром калодзежным вядром,
Дажджынак пражу працягнуўшы з неба.
Гудзе палетак, як аэрадром,
З якога ўвесь узняцца руні трэба.

Забывышыся на стому, аратай,
Ад досвітку да поўначы гартай
Абсяг цалінны цудадзейным плугам.

Звяжы струною спеўнай баразны
З вясною лета, нібы сувязны,
Калі ты заадно з жалезным другам!

II
Калі ты заадно з жалезным другам,
Раскройвай жыццядайныя пласты.
Тваім рукам, як верным руку слугам,
Паклоны заўтра будуць біць жыты.

Барозны, што бягуць удалеч цугам,
З зямлёю неба лучаць, як ніты.
Перад табой выратавальным кругам
Ралля — дзяржава, дзе царуеш ты!

Як быў спрадвеку, ты заўсёды будзеш,
Ты ўсходы нашай будучыні будзіш,
Араты ў полі, як вясновы гром...

Ляцяць вятроў распрэжаныя коні.
Кранутае агнём тваёй далоні,
Як бохан, днее сонца за бугром.

III
Як бохан, днее сонца за бугром,
Пакінуўшы свае начныя справы.
Перад яго зіхотным алтаром
Знікаюць туманы, нібы піраты.

Зямля — кладоўка з залатым дабром,
Якую адмыкаеш ты, араты,
Каб людзям скарбы аддаваць суздром,
Ахвярна забываючы на страты.

Хоць ты ўладар, а ніве дагаджай,
Каб зазвінеў калоссем ураджай,

Што не падатны навалнічным пугам!

Да ног тваіх, нібы да караля,
З удзячнай ласкай сцелецца ралля,
Куды сягаеш ты нястомным плугам.

IV
Куды сягаеш ты нястомным плугам,
Там ворыва гаючая рака
Бяжыць, непадуладная натугам
Абложнага твайго мацерыка...

Пластуй жа ніву чарадзейным стругам,
Аратага руплівай рука!
Хіба не так над полем і над лугам
Калыша неба песня жаўрука?

Падданыя зямной адвечнай пашы,
Як продкі нашы, як нашчадкі нашы,
Надзел жыцця, надзел надзей аром.

У вышыню, якая не абжыта,
Уздымецца крылаты вырай жыта,
Пакінуўшы падпольны свой харом.

V
Пакінуўшы падпольны свой харом,
Адчуеш смак расхрыстанай прасторы,

Дзе пікі ўздыму і абрывы стром
Адуюць дух жыццёвай непакоры...

Хто там схавацца хоча пад шатром
Ад шторму, што з вачэй зрывае шторы?
Служы на чоўне долі веслярком
У ворыве, як у бязмежным моры!

Хіба не шчасце поясам раллі,
Якім бацькі сялібу спавілі,
Планету апырацца круг за кругам?

Ад першых дзён і да апошніх дзён
Вяршы зямное брацтва баразён
Наперакор маланкавым папругам!

VI
Наперакор маланкавым папругам,
З зямлі да неба ўпарта вырастай —
Да ўзроўню плуга, каб тваім паслугам
Быў рады свет, як і айчыны край.

Штодзённа дамбы ставячы халугам,
Усё, што напавер бярэш, вяртай.
Прасторы не пакінуўшы зладзюгам,
Свой судны хлеб да крошкі паспытай...

Мы ў ворыве па пояс даспяваем,
Напэўна, не заўсёды паспяваем
Узважыць, ці глыбока мы бяром...

Ды зорны ўздым спазнаюць дзеці поля,
Калі аднойчы, нібыта з падполля,
Паўстане колас думным бунтаром!

VII
Паўстане колас думным бунтаром,
З якім павінен цэлы свет лучыцца.
Калі ў жыцці не будзеш плугаром,
Як будзеш ты ад голаду лячыцца?

Мы прад зямлёю, як прад букваром,
Які заўсёды кліча нас вучыцца!
Пакуль загон аром, мы не памром, —
Хай конь незакілзаных дзён імчыцца!

Мы ніве абавязаны жыццём,
Расцём з барознаў, з ворыва расцём,
Падставіўшы плячо вясёлкам-дугам.

Мы зберажом усё, што здабылі...
Ляцяць, ляцяць у неба караблі,
Як зорны гімн тваім зямным заслугам.

VIII
Як зорны гімн тваім заслугам,
Над галавою вышыня звініць.
Пльывуць чародкай журавы над Бугам,
Прадуць жыцця няскораную ніць.

Хай трызіцца смяротны грыб зяругам,
Барознаў нашай долі не спыніць.
Людзей зямлі расхрыстаным вятругам
У бездань чорных дзір не заманіць.

Каб лашчыць воку нашай праўды ўсходы,

ПРОЗА

НА УТУЛЬНЫМ, нізенькім ганку раённай аптэкі, у цені каштана, — не на прыступках, а збоку — даволі ўжо глыбокі сядзіць стары. Клятчастая кашуля навіпуск, белы каўпачок кепчушкі, як ў дачніка, і бародка клінком такая ж, белая. Каля ног два зялёныя, устаўленыя адно ў другое, эмаліраваныя вядры. Выгляд у яго самотны — відаць, даўно ўжо тут бавіцца, некага чакаючы.

— Цярэнці Маркавіч? — прыпыняюся на дашчатым тратуары.

— Ага, ён, — страпянуўся. — Як ёсць, ён! — Усмехнуўся з кіўком галавы і, кінуўшы вачамі вакол сябе, пасунуўся, даючы мне месца.

— У якім гэта веку было? — кажу прыўзнята, з бадзёрынкай. — Ідзе сялом паўз вокны таварыш Чацвяртакі Бравы маладзец, у шырокіх сініх галіфэ, з партфелем пад пахай. Старшыня Лубянскага сельскага Савета!.

— Было, было... — пасмейваецца знаёмец, як бы крышкы сарамліва і разам з тым летуценна. — Усё ўжо... як за лясамі далёкімі, цёмнымі...

— Улада савецкая на сяле! Народная, строгая... Старшыні калгасаў на выцяжку перад ім стаялі.

— А чаго ж, чаго ж, — летушыста ўскідае галаву. — Правільна. Савецкая ўлада на той час старэйшай была за калгасы... Гэта цяпер яны, старшыні, як удзельныя князі. Не падступіцца да іх. Калі жыццё па тупай дарожцы... З тэхнікай, навукай, з капейкай у кішэні. А тады...

Цярэнці Маркавіч, памятаю, да самай вайны кіраваў нашым сельскім Саветам. А пасля, хоць і бачыў яго не раз у раёне, з тым жа партфелем,

надзеленага абавязкамі і адказнасцю, але дзе і якія займаў пасады, мне было невядома. Падумаўшы пра гэта, я сказаў яму:

— Перабачылі вы жыцця, на яго, так сказаць, самым ніжнім паверсе. Колькі перажыта ўсяго!.. А якое ў вас далей было прахаджэнне? У сэнсе пасады?



Мікола РАКІТНЫ

АПАВЯДАННЕ

— Хо, далей!.. — сабраў у смежу на худым твары ўсе сухія нітачкі-маршчынікі. — Далей, каб усё пералічыць... Як самая незастойная пешка на шахматным полі... Далей, пасля ўжо вайны, мяне — на другі сельсавет. А з яго — у плода-гародніну. Гадоў дзесяць — скрынкі, стружка, яблык!.. А ў пару трыццацітысячнікаў мне яшчэ раз сельскі Савет. Туды, пад самую Прыпяць, самы далёкі.

Як на падмацунак старую кадру. А адтуль — зноў у райцэнтр... Тут ужо мяняў адрасы, як тая вавёрка, з аднаго дрэва на другое. Маслазавод, рэммайстэрні, кансервавы... Покуль не вярнуўся дамоў з пенсіяй і... стаў вазіць на той завод малака. Павазіў і — яшчэ мне напаследак пасаду — ахову машыннага парка...



Па бульжнай маставой праносяцца матацыклы, грузавікі з ляскатам бартавых ланцугоў. Зрэдку прасунецца ўзбоч яе засцелены поспілкай воз з рыпеннем гужоў і шэптам колаў у пяску, узнімаючы за сабой клубістую завесу пылу. Душны і спякотны раённы поўдзень.

Паведваючы пра свой паслуговы шлях, Цярэнці Маркавіч часам пільна ўглядваўся ў дальнюю паваротку

вуліцы, адкуль меўся, напэўна, нехта паказацца, каго ён чакаў. У нейкі момант, заўважыўшы, што я зачэпіў вачмі яго вёдры, чырвоныя ўнутры ад клубнічнага соку, ён тут жа сам сарамліва стральнуў на іх і, як чалавек, выяўлены ў чымсьці нядобрым, вінавата скрыўіўся.

— Гэта ж мая супружніца!.. — матнуў варожа галавою на посуд. — Снарадзіла, няладная, на базар, у таргі... Усё абладзіла завочна! Адбрыкваюся ад такога пастыднага немужчынскага дзела, а сусед, Толік Цімошкаў, ужо за варотамі са свайго «іжа» дудзіць. Каб з вёдрамі паспяшаў. Перад фактам паставіла... Ну, што ты тут зробіш?.. Перакінуў мяне на базар і загад мне строгі: «Правернеш сваю аперацыю, дзед, і чакай мяне ў абед ля аптэкі, а я на адной назе ў Бакуны, да цешчы...» Да цешчы! Вер чалавеку, ды яшчэ зяцю, які паехаў да цешчы...

Аднак, як відаць было, чаканне Толіка не дужа яго турбавала: заявіцца, нідзе ён не дзенецца, а вось тая няёмкасць, несамавітасць за гэтыя свае праклятыя вёдры яшчэ значылася на яго кіслым, сумнаватым твары і яе неўзабаве сцёрла, сагнала адна акалічнасць. Па вуліцы, набліжаючыся да нас, павольна, як бы раздумліва, надцілася белая «Волга», і дамоў за дватры па другі бок спынілася ля шэрага, аконістага двухпавярховага будынка. З яе вылез рослы, цёмнавалосы ў белай кашулэ з закасанымі рукавамі малады чалавек. Замкнуў пярэдняю дзверцу і з папкай у руцэ размашыста пакрочыў да пад'езду будынка.

Цярэнці Маркавіч, яшчэ тулячыся за шырокі, гладкакорысты ствол каштана, ціха, з усмешкай сказаў:

Мы, як усе свабодныя народы,
Аром і сеём у імя добра.
Турбуемся дзеля таго, што любім.

Таму, што ў марях песцім і галубім,
Трубі пабудку весною, зара!

IX

Трубі пабудку весною, зара,
Заложнікам абложнага тамлення,
Гані начны спакой і сон з двара,
Прыходзячы зарукай абнаўлення.

Да сонца ўстанеш — і гара з плячэй!
Злавішы кліч нячутнага малення,
Ступі ў прасцяг хадою пчаляра,
Крані палетак плугам вызвалення.

Свой жытні свет, які нанова творым,
Мы на далонях паднімаем к зорам,
Без меднагорлай ноты званара.

Аром, пераўшы вечны круг юдолі.
Радок адзінай чалавечай долі —
Для плугара, як і для песняра.

X

Для плугара, як і для песняра,
Галоўнае — надзейна заглябіцца.
І хай далёка жніўная пара,
Табе ў дарозе да яе не збіцца.

Цябе ў абдымкі прыме жытні гай,
А ты делей, а ты вышэй сягай,
Туды, адкуль пачуеш кліч арліны.

Калі зусім здарожышся, не спі,
Хоць крок яшчэ ў нязнанае ступі,
Каб доўжыўся барознаў бег былінны!

XI

Каб доўжыўся барознаў бег былінны,
Каб не пераўся лучнасці ланцуг,
Сучы ў вякі нязлоўныя хвіліны,
Гартуй на ўздые чалавечы дух!

Араты, несці ты заўжды павінны,
Не баючыся бед і завірух,
Нябёсы — крылам, колам — каляіны,
Палетку — плуг, жыццю — няспынны рух...

Калі ў раллі, што дыхае вяснова,
Штодзённа нараджаешся нанова,
У чым цябе нашчадкам дакараць?

Гаворым мы, як нам бацькі казалі,
Сынам, каб дужасць розумам кіззалаі,—
Будзь бласлаўленай, маладая раць!

XII

Будзь бласлаўленай, маладая раць,
Трымаючы зямны рубеж здабыты,
Табе ракетным плугам пракладаць
Барозны ў небе — зорныя арбіты.

Камусьці зыркай знічкаю згараць,
Ступаючы з зямлі ў сусвет адкрыты.
Не страшна ў рэшце рэшт і паміраць,
Калі твой крок будзённы не забыты.

Калі ўжо нават ты за перавалам,
Штодзень патрэбна з маладымі сталым
Шматпавярховы вопыт твой звяраць...

З якой любоўю род наш чалавечы
Ускладвае цяжар надзей на плечы
Тых, што выходзяць кожны дзень араць!

XIII

Тых, што выходзяць кожны дзень араць,
Вітаюць гоні, далечы і зоры,
Зліваюцца ў ансамблі, каб зайграць
Аратым араторыю, разоры.

Не перастанем пакліч паўтараць,
Нястомныя і ў радасці, і ў горы:
Спяшайцеся свае вышыні браць
У добрай згодзе, людзі і маторы!

Няспынна провад цягнуць прамы,
Сябе звязалі з прашчурамі мы,
Як з каранямі — звязаны галіны.

Каб забыцца не паглынула нас,
Ахвярна плугу аддаём у час
Адзінага жыцця надзел цалінны.

XIV

Адзінага жыцця надзел цалінны,
За плугам пругкі крок, хіба не ты
Узлёт спрадвеку будзіш сакаліны
Высокай чалавечай праваты!

З наступнага, як з лепшае краіны,
Не тоячы душы парыў святы,
У баразне, надзеўшы боты з гліны,
Да нас шыбуюць жніўныя сваты...

Усё, што ў свеце любасцю ўзарана,
Добром узйдзе позна або рана,
Хай нават ураджай не мы збяром...

Плячо ў плячо з аратымі былога,
Адкуль віецца ў новы дзень дарога,
Ступаеш па зямлі гаспадаром.

XV

Ступаеш па зямлі гаспадаром,
Калі ты заадно з жалезным другам.
Як бохан, днее сонца за бугром,
Куды сягаеш ты нястомным плугам.

Пакінуўшы падпольны свой харом,
Наперакор маланкавым папругам,
Паўстане з поля колас бунтаром,
Як зорны гімн тваім зямным заслугам.

Трубі пабудку весною, зара,
Для плугара, як і для песняра,
Каб доўжыўся барознаў бег былінны.

Будзь бласлаўленай, маладая раць,
Тых, што выходзяць кожны дзень араць
Адзінага жыцця надзел цалінны!



Фотаграфіка У. КАШКАНА.

— Во, ён ужо ў банк!.. Другі раз на яго напароўся...

— А хто гэта? — пытаю.

— Наш Сінявода. Старшыня. Новы... Адвёз аднаго ўцекача. На аўтобусную станцыю. Паўлушу Бабровіча... Э-э, значыць, нічога ў цябе з ім не выйшла. Не ўламаў, не перасякерыў, — спачувальна і з расчараваннем сказаў Цярэнці Маркавіч, не зводзячы вачэй з белай «Волгі». — Колькі ў іх крыку было! Сашчэпяцца — як два казлы на вузенькай кладачцы... І вот, глядзі, не па-сіняводаўскаму выйшла. Ах, Паўлуша, шкада, шкада...

— Чаго ж, — кажу, — не падзялілі яны?

Цярэнці Маркавіч хвілінку памаўчаў, нібы сам хацеў разабрацца ва ўчынку Паўлушы.

— Гэты самы Бабровіч — інжынер усёй калгаснай машынерыі. Казалі жартам, што ён нарадзіўся з гэчым ключом у руках. Што б там з новай тэхнікі ні прыйшло — сам першы на яе садзіцца. І тут жа свой прыгавор: што ў ёй добра, а што трэба дарабіць, а то і зусім перайначыць. Незаменны чалавек. І сумленнасці — якой пашукаць. А тут, бачыш, як яно павялося... Можна, цяпер ужо гэтаму наддыце канец... У кожным сяле абавязкова завялася такая шкодная групка з трох-чатырох дармаедаў. У іх і імёны адны і тыя ж — Алікі ды Віцькі. Даўно адслужылі ў арміі, ім па трыццаць ужо, а то і за, у работу не загнаць, жаніцца не хочучь. І п'юць за мажкам-таткам так, што дым каромыслам. І яны — як самы найзаразны вірус для іншых. Ну і, бывае, каторы з шафэраў, механізатараў таксама, здрастуйце, туды... І вось гэты Паўлуша паставіў пытанне рабром: альбо яны, альбо ён! Кіне ўсё і — бывайце здаровы. Пае-

дзе ў Гомель. Пажыве з сям'ёй у сястры, а там як-небудзь усё ўладкуецца... «Вы, — гаворыць старшыня, — пяты месяц у нас, а што змянілася? Усё тое ж, што і пры Шыянку!» Той толькі моршчыцца: «Шыянку, Шыянку... Дай мне ачухацца, праз гэтага Шыянна. Ён дзесяткі галоў скаціны загубіў! Галоднай ужо сярод зімы. І хто, як не мы з табою, ратаваў астатнюю? Па сёлах кружылі з апошнімі рублямі, саломку шукалі. І цяпер у мяне адно ў галаве: сена, сена, і — яшчэ раз — сена!» І яшчэ Паўлушу: ты, кажа, думаеш, мне дрэнна было заатэхнікам у «Чырвонай градзе»? У райком хадзіў, каб маю кандыдатуру сюды. Да вас. Сам прасіўся. Папрацаваць ад душы хацеў. Вылажыць усё, каб паказаць, як трэба гаспадарыць. А на галасаванні што? Ледзь не пракацілі. Бабы да віску крычалі: ніхто нам не трэба, апрох Шыянна. «Які ўжо ён гаспадар, а чалавек харошы...» І вот, бач, не ўгаварыў Бабровіча. Высунуўся я з базарных варот, закружыўшы сваю «аперацыю» і праменька на гэтую «Волгу». Убачыў старшыню за рулём — шаснуў назад. Цікую з-за варот, а ён тут жа пераз вуліцу да аўтастанцыі пад'ехаў. Вылезлі абодва разам з аднаго боку машыны. Бабровіч хмурны, задуманы. Лапае па кішэнях, курыва шукае, а Сінявода мігам яму папярэска сваю з нагруднай кішэнькі. Зайшоў назад, багажнік адкрыў. Паўлуша добра-такі вып'яўся пад двума чамаданамі. Жонка дачушку на зямлю выпусціла, затым сама з сумкамі выбралася. Старшыня дзіцёнка на рукі — і падаліся ўсе трое, як блізкая радня, у білетную залу... Па-ацеха. Гляджу і думаю: што тут за хітрасць у цябе? Ён жа ўжо... ну, аніхтоці табе. Чужы. Гадзінкі праз тры будзе ў Гомелі. А заўтра ўжо запешацца ў штат якой аўтабазы і адразу забудзе, начхае

на цябе. А ты яго з шыкам такім... А далей, калі ўжо ён паехаў са станцыі, мне такое ў галаву... Унь якая ў цябе хітрасць! Відаць, вёз яго і так сабе разважаў: паганай, таварыш Бабровіч! Едзь, хадзі па горадзе, катайся ў тралейбусах. Толькі не такі ты чалавек, каб забыўся, што ты кінуў усё і што тут нямашака табе роўнай замены. Нічога, ты яшчэ пачуеш, як тут, дома, гаспадарыць і які тут парадок. Мулка табе будзе і ад таго, што старшыня сам цябе к аўтобусу... А ці аказаў бы табе такі гонар Шыянок, той «харошы чалавек», як бабы на сходзе крычалі?.. Веру, што ты вярнешся...

Цярэнці Маркавіч, упэўнены ў сваёй гэтай дагадцы, пасмейваецца: рукі яго крыж-накрыж пакояцца на каленях, схіліўся на іх, а позірк паранейшаму — на старшынёўскай машыне.

— Скора выйдзе, напэўна, — сказаў не тое каб з бояззю, але з яўным жаданнем, каб той яшчэ там пабавіўся.

Мне чамусьці хацелася больш нечага пачуць пра сіняводаўскага папярэдніка, таго Шыянна. Пытаю:

— А чым жа ён, Шыянок, такі добры быў?

— Гэта... што бабы гарою за яго? — Цярэнці Маркавіч схіліў набок галаву, думаючы. — Іменна бабы, а не народ. Старыя бабы... І не добром чалавечым, а сваёй дыпламатыяй, сто разоў праверанай. Якую ён строіў вось на гэтай машыне... Скажам такое... Ушкрэблася ранічкай у кантору старэнькай Палажка ці якая Сынклета і просіць: «Старшыня родненькі, можа б, і мяне ўзялі ў раён, як павязуць вашых цесляроў. К дохтару мне...» Лягнула такое прамі ў вочы: «вашых цесляроў». Таму, што тут і

сакрэту ніякага. Як раніца, так і вячэрні двух-трох будаўнікоў у раён, дамок старшыні ладкаваць. Па калгасных распэнках. Скрывіцца галава: «Ну і гаўкалка ты! Навошта ж пры ўсіх?» А праз хвілінку — адна дэбратата: «Вам да доктара? Дык чаго ж вам у той грузавік? Вунь мая машына стаіць. Ідзіце і сядайце, шафёр вам адчыніць. Зараз паедзем...» Хто ў канторы — усё да акон. Глядзяць, як бабуля пайшла і ўжо на сядзенне караскаецца: «Ай-я-яй, вот чалавек! Як старусі папала...» Пракоціцца ў такой раскошы па дарозе, на якой кожную паваротку, кожны бугорчык за жыццё сваё пяшчэкам вывучыла... А галава тым часам як бы і не заўважае нічога. У нейкую паперчыну ўнурыцца, а ў душы ўсмешка: «Няхай сабе едзе... Хоць усё вы лезце ў яе, у гэтую машыну, — яна не мая...» А ў дарозе ён павернецца не раз назад, да бабулі, і спытае ласкава: «Як вам... ці добра вам ехаць?» З гэтай бабуляй яшчэ туды-сюды. Яна — дома. Не ўдасца паехаць к доктару — ну, вярнецца, забярэцца ў свой агарод... А другой — трэба з райцэнтра дадому дабрацца. А ў яе за спіною хустка, пакупкамі напакаваная, вузлом спераду завязаная. А мо і тым, што на рынку не прадала. Што ёй рабіць? Аўтобус позна ўвечары, ды і то да паўдарогі — да сяла не даходзіць, у другі бок паварочвае. Пастаіць, падумае — і ўжо ёй ясна, што рабіць. Падчунула пакладу — і падыбала. Тут і ісці якіх з дзесятак кіламетраў. І дарога — хоць з завязанымі вачамі. За гарадком — ясакары, шлях наўскасок пераходзяць, а за імі — Міхалёўскае поле. Далёка-далёка за полем лес віднеецца. Лес ужо свой, па ім ніколі дарога не сцягваецца... І вот яна дыбае па гэтым полі, са сваімі думкамі, на аўсы, ячмені паглядвае. (Зананчэнне на стар. 12).

невай і Г. Шырокшынай у спектаклі, гамяльчан), вінцяца перад героем: так сталася, што хавалі Івану маці лны ўдзюх, над магілай старэцыя рукі не стрывалі і ўпусцілі туну ў яму... Аўтар зачарнуў тут непадробнага людскога гора, сцэна гэтая нібыта намеціла пералом у атмасферы спектакля — прадчуваннем нечага важнага. Ды толькі далейшага развіцця тужлівы матыў не атрымаў, быў засыпаны гурбай «адпрацаванай пароды».

Калі паспрабаваць вызначыць, што падвяло Я. Росцікава, дык адказ будзе досыць нечаканы. Дзіўна, але пачатковую перашкодзіла... залішняя спрактыкаванасць. Бясспрыгрышная з часоў алешынскай «Палаты» сюжэтная канва дазволіла аўтару сабраць у шпіталі для інвалідаў Вялікай Айчыннай вайны самых розных персанажаў і даць кожнаму з іх магчымасць паспявацца ў невясёлу для сябе часіну. Жыццёвы матэрыял для п'есы адабраны рукой па-журналісцку вопытнай і цвёрдай. Дзеля сіметрычнай стройнасці твора аўтар ахвяруе нават гнуткасцю і нязмушанасцю людскіх узаемаадносін. Спектакль магіляўчан мае назву «Старая мелодыя», а мог бы называцца «Не саграшыш — не пакашчэся», настолькі жорстка яго героі зарэгламентаваны ўстаноўкай на успаўядальнасць. Мы даведваемся, што доктар матэматычных навук Старавойтаў калісь-

«станоўчыя эмоцыі», але вясковы дзядок, захоплены ёгай, — гэта для мяне «занадта» смешна. А скнара, які газет-часопісаў не выпісвае і падбірае абыдзе газетныя абрыўкі, — даручце, не зусім «смачна». Насцярожае нешта і ў словазлучэнні «Добрая памяць па сходнай цане», але вымушаны адзначыць, што сутнасці п'есы гэты загаловак цалкам адпавядае.

...Анікею Кісляка, марло ранніх гуркоў і страшэннаму скапідому, раптам адкрылася, што пасля яго не застанеца ніякай добрай памяці. Узрушаны такой навінай, ён мабілізаваў усю сваю кемлівасць і хутка знайшоў выйсце — вырашыў частку гурочных капіталаў ахвяраваць на будаўніцтва калгаснага Палаца культуры. Але — з умовай. Палац будзе насіць імя Анікея Кісляка, пра што павінна сведчыць мармуровая дошка над уваходам...

Хцівасць, сквапнасць, духоўнае ўбоства з'едлівага пара, безумоўна, вартыя. І сюжэтны ход знойдзены аўтаркай, мае камічны і драматургічны патэнцыял. Шкада, што хапіла яго толькі на палавіну другой дзеі. Як вядома, па просьбе брэсцкага тэатра В. Іпатава перапрабляла «Добрую памяць...» з сваёй аднаактоўкі. Напэўна, таму энергічная фельетонная інтрыга «плавае» на шырокіх абсягах паўнаметражнай п'есы. Увесь першы акт патрачаны, каб закрузіць спружыну, якая імгненна спра-

вельмі падрабязнага акцёрскага пражывання і выяўлення ўнутранага свету асобы. Перад намі жывы чалавек, які не хаввае сваіх сімпатый і антыпатыі, натура цэльная, без прасцецкасі прасты, з прыроджанай годнасцю і трывалай сістэмай каштоўнасцей.

Абвострая прага справядлівасці не дазваляе Івану прымірыцца з тым, што побач існуе і досыць няблага пачуваецца сусед Грышка, былы паліцай. Канфлікт паміж імі — галоўны ў п'есе, але аўтарам выкарыстаны толькі як рухавік дзеі, без належнай распрацоўкі. І менавіта гэта, на маю думку, перашкодзіла пісьменніку наблізіцца да важкіх высьноў. Прыкра, ды перад намі — яшчэ адзін выпадак, таленавіта ўзноўленае жыццёвае здарэнне.

Зрада як маральна-псіхалагічны вых і глыбінна даследавана нашай літаратурай. Аналіз зроблены балючы і карпатлівы, з пранікненнем у душэўны прыцемкі, з бязлітасным зрываннем пакрываў «нібыта разумення». Анатаміраванне здрады... узвысіла чалавека, які не зламаўся.

Што ж замянае падзяліць Івану «праведны гнеў», калі герой, папярэдне халіўшы лішчу, з баявым воклічам «За Радзіму! За Сталіна!» штурмуе Грышкаву сядзібу, бурыць плот, за якім акапаўся былы варожы паслугач? І ці няма ў замілаванні зухватым набе-

СЕННЯ на сцэне нашага тэатра ёсць персанажы, якіх я назваў бы «в. а. героя», бо ягонае месца вакантнае. Часам гэта вельмі актыўныя асобы, якія вымаўляюць вострыя маналогі і здзяйсняюць калі-нікалі смелыя ўчынкы... Герой змагаецца з бязладдзем, і правільна змагаецца, ды няма паўнаты вобраза, няма глыбокага аналізу, логікі яго дзеянняў. Уздымаюцца вострыя праблемы, разыгрываюцца цікавыя сітуацыі, але...

Гэта радкі з артыкула Аляксея Дударова ў часопісе «Тэатральная жизнь». Працываў я іх не таму, што шукаю аўтарытэтных сведчанняў ці, наадварот, хачу злавіць драматурга на слоўце. Спадзяюся, што яны дапамогуць мне зразумець «але», якое ўзнікла пасля знаёмства з п'есай «Апошні журавель», напісанай А. Дударавым у сааўтарстве з А. Жукіком.

...Усё было б добра, калі б алкаш Навалач па п'яніцы не перакуліў камбайн. Сцяпан Дзімідчык хораша прыдумаў — сілінаць аднавяскоўцаў на зажынкі, наладзіць «душэўнае» святка, каб пасля працы нязмушана, а не па зацверджаным сцэнарый палілася песня.

Так і адбылося. І няўдобою ў сярпы зжалі, і заспявалі, і пагутарылі. Але усё сапсаваў нягоднік Навалач... Зламана машына, без якой на жыццё нязмырутка, зрабілася апошнім пунктам у доўгім спісе «прэтанзіў» крутога старшынкі Малюціна да мінулага і, на яго думку, аджыўшага. Брыгадзіра Дзімідчыка выправілі на пенсію... Чарговая сутычка «навата-

Тым не менш, да канца пераплавіць прозу ў драму не ўдалося, аўтары не ўнікнулі звыклых хібаў інсцэніровачнай практыкі. У мантажы «жывых марцін» — так я вызначыў бы жанр твора — прыкметная высокая дударавская тэхніка. Дзеля пругкай і дынамічнага рытму пульсуючы, крывыя нервы. Дыялог энергічны і лёгкі, за выключэннем хіба што разлікі Яновіча (санктарам райкомаў на сцэне чамусьці не шанцуе на багацце і разнастайнасць моўных характарыстык)... Спаўвала нарастае адчуванне скоргаворні, пунціру — асабліва на стыках эпізодаў. У апошні шмат разгорнутых і павольных унутраных маналогоў Дзімідчыка, — як «прачыты» іх у спектаклі, не губляючы псіхалагічнай глыбіні, за лічаныя імгненні паміж апошняй рэплікай той ці іншай сцэны і «зацімненнем»?

Прынамсі, «але» тлумачыцца не гэтым (дакладней, не толькі гэтым). У згаданым артыкуле А. Дудараву галоўным крытэрыем сучаснага тэатра слухна абмяшчае «праўду і толькі праўду». Вастрыня, надзённасць ударных мясцін «Апошняя жураўля» знаходзіць імгненны водгук у глядзельнай зале, ды усё ж, будзем шчырыя, з'яўляюцца дадаткам да нечага больш важнага. Чым багаты першакрыніцы — проза А. Жука і дударавскі «Вечар».

Разумею акцёрскае жаданне пабыць у ролі палымнага трыбуна, але мне крыху крўддна за тэатр, калі ён спыяецца на выперадкі з газетай. Магчыма, я памыляюся, магчыма, такое назапашванне «фактаў мінулага дня» неабходнае, толькі мне здаецца, што ў гэты час перапыняецца мастацкае асэнсаванне дня сённяшняга.

І — заўтрашняга. Хіба мала выклікаюць класічныя творы спрошчаных рэжысёрскіх алузіяў, а смелыя трактоўкі драматургічнай спадчыны — чыноўніцкай праўдабоязі? «Чалавек — воль праўда!» — нагадаў нам у мінулым сезоне горкаўскі Сацін...

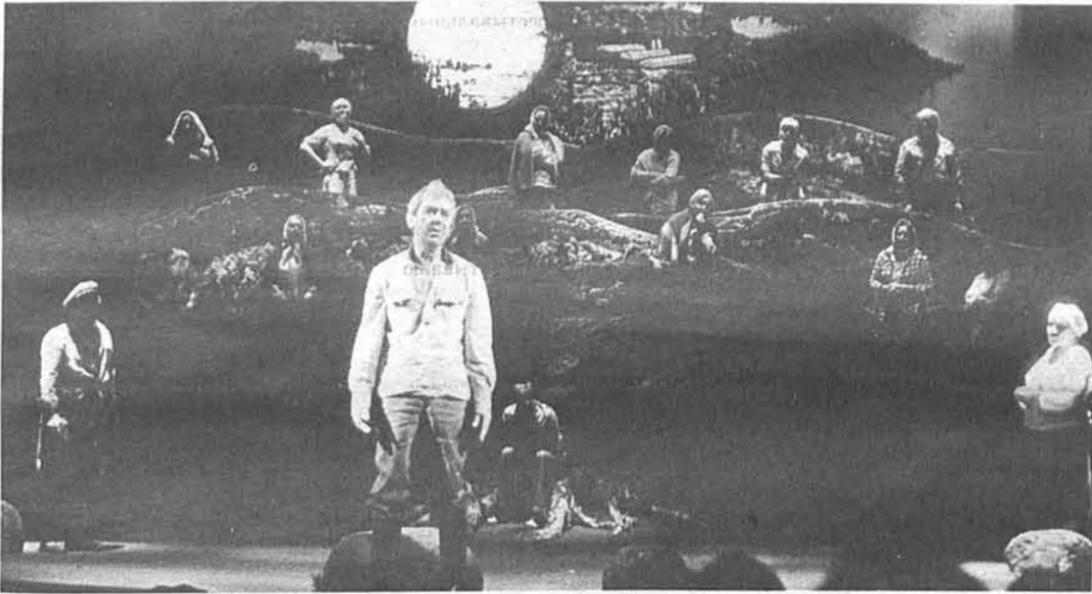
ТЭАТР альбо дыктуе літаратуры свае законы, альбо спрабуе вырашаць новыя мастацкія задачы, пастваўлены драматургіяй, — воль умовы паўнакроўнага і плённага супрацоўніцтва рэжысёра з пісьменнікам. І наадварот, брак патрабавальнасці і адсутнасць навізны ў суме даюць прыблізнасць, якая балюча б'е па тэатры. За ўзноўленае на сцэне «нібыта жыццё» даводзіцца плаціць, бо крэдыт даверу глядзельнай залы не бязмежны. Трэба вяртаць пазыку — правіцьца праз халодную ветлівае гледча, шукаць з ім кантакту, наладжваць адваротную сувязь, без якой так няўтульна акцёру.

Гэта не аддзігнаны развагі. Многія спектаклі фестывалю найперш уразілі... акцёрскай інструманасцю ў выяўленні пачуццяў, нейкім буйствам амаль неірытуемых тэмпераментаў. Адкрытыя эмоцыі, шаржыраваная характарыстыка настолькі прычымліва ўжываннем пра традыцыйна нацыянальнай выканаўчай манеры — прыцішанай, мяккай, з тактоўным выдзяненнем «другога плана», што выклікалі занепакочанасць агульным узроўнем тэатральнай культуры. У сцэнічным усабленні п'есы розных жанраў (драмы псіхалагічнай і гістарычнай, трагікамедыі, народныя лубкі і г.д.) атрымлівалі меладэкламацыйную афарбоўку, прычым не самага высокага густу.

Праца над сучаснай п'есай, тым больш адкрытай новага імя ў драматургіі — справа не заўсёды ўдачная, бо вымагае ад тэатра «непрадукцыйных» выдаткаў, запаўнення ўнутраных пустот, навідзнення мастоў над пропастамі ў логіцы. Праблема заклучаецца, на мой погляд, воль у чым: калі лічыць гэтую працу скончанай і наколькі справядліва прымушаць удзельнічаць у ёй гледча?

Спатрэбілася некалькі фестывальных дзён, каб завесці гэтую праблему ў глухі тупік — спалучэннем драматургічных канонаў з рэжысёрскімі ўяўленнямі пра «беларускі спектакль», і ўсяго некалькі гадзін, каб паспяхова яе вырашыць...

Прызам «За лепшае сцэнічнае ўсабленне твора беларускай драматургіі» адзначаны спектакль Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа «Вечар».



«Апошні журавель» А. Дударова і А. Жука. Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы.



«Знак бяды» В. Быкава. А. Ткачонак (Пятрок). Рускі тэатр БССР імя М. Горкага. Фота А. ДЗМІТРЫЕВА

ці загубіў лёс свайму любімаму (!) вучню і цяпер, невылечна хворы, спышаецца скончыць манаграфію, каб перадаць (!) яе таму, каму здрадзіў. Калгасны вартаўнік Кукуруза, які не развітваецца з кавалерыйскім шынялем ні ўдзень, ні ўначы, перад надзвычай рызыкаўнай аперацыяй прызнаецца, што ў кавалерыі ніколі не служыў. Пераглядае сваё жыццё і былы франтавік Ляхаў — аказваецца, ён займаўся «выбіваннем» матэрыяльных выгод, карыстаючыся ветэранскімі прывілеямі... Канцэнтрацыя вялікіх і малых грахоў на кожнае койка-месца вылічана, здаецца, на арыфмометры. Тэатральная ўмоўнасць — балынічны пакой як спавядальня — не вытрымлівае такой гвалтоўнай зададзенасці. Да таго ж, споведзі супрацьпаказана траскаенне зацягнутымі словамі і «правільнымі» лозунгамі. Моўная неахайнасць «Старой мелодыі» асабіста мяне і ўвогуле абязбройвае, — чаго варта, напрыклад, адна толькі «трасянка» Кукурузы, цытую па арыгінале: «Калі мне цяжка, калі я пластом тут валяюся, я вспоминал купання коней»...

А ў адзін з фестывальных вечароў пасмяяцца нас запрасілі спецыяльна. Камедыя дэбютавала ў драматургіі В. Іпатава. Жанр гэты лічыцца надзвычай складаным. Ці не таму, што пачуццё гумару — рыса вельмі індывідуальная? Усім не дагэдзіш... Я воль таксама люблю

цоўвае ў другім, задоўга да фінала, — Анікей кранаальна шчыры ў сваім недаўменні: маўляў, няўжо трыццаць тысяч, з мазала заробленыя на ўласных сотках, не каштуюць нейкай там мемарыяльнай дошкі? Тут бы з ім і развітацца, але стваральнікам спектакля мала заўважыць і пакараць парок, трэба яго яшчэ і выправіць. У фінале былы скнара Анікей Кісляк, пераадольваючы рэцідывы скапідоства, абдывае праект яблыневага сада, які пакіне аднавяскоўцам на добры ўспамін... Спрошчанаасцю, плакатнасцю характараў, няхай сабе і камедыяных, спектакль сплывае шчодрую даніну «агітпропу» дваццятых гадоў.

Напісаная роўна, стрымана, без сюжэтных «фарсажаў» трагікамедыя А. Кудраўца «Іван» («Акушэр» у сцэнічнай рэдакцыі гродзенскага тэатра) прыкметна вылучалася на фоне конкурсных п'ес. Канонаў твор не абьяргае, але вабіць сваёй атмасферай — далікатна арганізаванай пlynню характараў, падзей і ўчынкаў. Аўтар цвёрда ўпэўнены, што свет і сапраўды трымаецца на такіх людзях, як Іван. Героя свайго А. Кудраўцаў любіць, але пачуцця гэтага не дэкляруе, шукае яму пераканаўчы вытлумачэнняў. Прычым, сродкамі чыста драматургічнымі — два дні сцэнічнага жыцця былога франтавіка, а цяпер пенсіянера Івана максімальна насычаны бытавымі сітуацыямі, якія патрабуюць

гам нейкага не зусім прыгожага адцення? Нейкай неадухоўленай зласлівасці?..

У спектаклі «Знак бяды» Сцепаніда, угневаная чарговым «візітам» Гужа, раптам дае падсілівацца Недасену. Счакаўшы хвіліну, пакуль той, прагна сёрбаючы з талеркі, натоліць першы голад, яна ціха, але цвёрда прамаўляе: «Лучша бы табе памерці»... У Сцепанідзіных словах гучыць суровы прысуд, страшны не фізічнай расправай, не цвааннем, а будучым жыццём сярод людзей.

Івана аўтар надзяляе імпульсінасцю — за кошт мудрасці. І, напэўна, адчувае гэта, бо дзеля абгрунтавання справядлівасці самасуда ўводзіць «абцяжваючыя абставіны» — Грышка крадзе калгаснае сена. Галоўны канфлікт усё больш ускладняецца, заблытваецца. Выразны і бясспрэчны маральны пасыл сутыкаецца з неадназначнасцю побыту. З аднаго боку былы паліцай і крадзеае сена, з другога — франтавыя заслугі і міліцэйскі пратакол з выпадку разбуранага пята...

Бытавы ўзровень падобнай сітуацыі спрабаваў прааналізаваць В. Бялоў у сваёй п'есе «Па 206-й», скіраванай супраць п'янага куражу, які часам выдаецца за «пространный русский характер». Да нашай гісторыі бялоўскую «методыку» не прыстакуеш. У «Акушэры» канфлікт вырашаецца спосабам не сказаць каб адмыслова, ды дзейным — віламі ўначы на вузкай сцэжы. Наколькі пераканаўча гэта ў канцы дваццатага стагоддзя?..

Да 130-годдзя з дня нараджэння І. Я. Франко



Іван ФРАНКО

У беларускай літаратуры ёсць добрая традыцыя звяртацца да багатай і шматграннай творчасці славутага Каменяра. У свой час яго творы перакладалі Максім Багдановіч і Адам Гурэніч. Пазней пазію вялікага ўкраінскага пісьменніка даносілі да чытача паэты розных пакаленняў. У 1956 годзе Дзяржаўнае выдавецтва БССР выпусціла кнігу апаваданняў І. Франка.

Верш І. Франка «Гімн» («Вечны рэвалюцыянер»), пакладзены на музыку М. Лысенкам, стаў узорам сусветнай лірыка-песеннай класікі.

Сёння штотыднёвік змяшчае гэты праграмны твор паэта ў перакладзе Ніла Гілевіча.

Гімн

Вечны рэвалюц'янер —
Дух, што цела рае да бою,
Рве на ўздым, за шчасце-волю,
Ён жывы, як і раней:
Ні папоўскія атруты,
Ні шпікоў сілкі і пугы,
Ні астрогаў царскіх краты,
Ні шыкі і не гарматы,
Ні жандарскі пратакол —
Не змаглі пакласці ў дол.

Ён не згінуў, ён жыве!
Хоць вякі, як нарадзіўся, —
Толькі ўчора распавіўся
І ўжо волатам слыве.
Разгінаецца, мацнее,
Рвецца ўвесь туды, дзе днее,
І мільёны за сабою
Кліча словам, як трубою,
І мільёны ўслед ідуць —
Гэта ж голас веку чуць!

Голас веку чуцен скрозь:
У мужыцкіх курных хатах,
Па рамесніцкіх варштатах,
У прытулках гора й слёз.
І дзе толькі заговорыць —

Там знікае сум і горыч,
Сілы родзяцца — змагацца,
Не стагнаць, а дабівацца,
Хоць сынам, як не сабе,
Шчасце-долі ў барацьбе!

Вечны рэвалюц'янер —
Дух, навука, думка, воля
Цемнаце не ўступіць поля,
Пугы ўздзець не дасць цяпер.
Зла разломлена руіна,
Пакацілася лавіна,
І дзе ў свеце тая сіла,
Каб яе разгон спыніла,
Каб вярнула ночы цень —
Пагасіць агністы дзень?

Сінявода

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

а ззаду шумок матора і шорах колаў... Азіраецца, а белая «Волга» ўжо стоп ля яе і дзверцы адчынены. «Вох, старшыночак ты наш!..» Увалілася пахпак у машыну, паехала, а галава, строгі, насуплены, дакарае яе: «Ну як жа так? Трэба ж было пашукаць мяне. Ведама ж было, што ў раён еду». А ў думках яго зусім іншае: «Прыедзеш дамоў, колькі ты, кабетка, песьня пра мяне напеш!» Вот чым ён, Шыянок, быў мілы ды харошы...

— Значыць, — кажу, — не прайшла яго «дыпламатыя»?

— На перавыбарах?.. Ну, а ўсё ж карыстаўся ёю. Працавала на яго.

— Дзе ж ён цяпер?

Стуліўшыся, быццам з нейкага перапуду, Цярэнці Маркавіч адхіснуўся ад мяне:

— Ды яго — куды хочаш!.. Прышоў да нас з райсабеса, а пайшоў у ПМК, у мехалону. Кампанейскі таварыш. Колькі ў яго ўсялякіх дружкаў!.. Глядзіш на яго ў раёне — здаецца, ён не ў калгасе працуе, а тут, нейкім начальнікам. Бяжыць некуды з паперамі, і абавязкова тхосці з ім побач — смяшок, шушуканне. Вяртаецца назад — ля яго ўжо трэцца нехта другі... Колькі цяпер у раёне рознага начальства! Калісьці да ваіны ведалі райком, выканком. Забарэца, бывала, легкавушка ў далёкую глухенькую вёсачку, і людзям ясна: сакратар райкома. Пазней і выканком абзавёўся машынай. Імчыць каторая далёка па шляху, пылок за сабою пакідаючы, а мужыкі на полі варожаць: чыя ж гэта — райкомаўская ці выканкомаўская?.. А сёння гэтых легкаваўшак — як гусей. Белых, шэрых... Стаяць ля сваіх ціхіх, малавядомых устаноў, а ў гэтых устаноў кабінеты, як і паложана, з сакратаркамі, машынік стракочуць... Засядзіцца ў крэсле які начальнік, меляратар, і каманду падае на выезд на «аб'ект». На адным масіве пабыў, на другі зазірнуў. Аглядзецца вакол, на пасевы, на бульбу, і пытае ў шафёра: «Гэта чыё ўладанні?» — «Мінаем «намінтэрнаўскія», а васьм пачнуцца «Чкалава». Шыяноўскія...» — «Івана Міхайлавіча?.. Давай да яго!..» Ну, сустрэча. Радасці ў абодвух!.. Той таго лэпнуў па плячы, той — таго. Разумеецца, любоўна. Падзяліліся навінамі, пагаманілі пра агульных знаёмых: той на чымсьці пагарэў, а той ужо ў вобласці, на павышэнне пайшоў. І — пакацілі за ваколіцу, у сад... Ну, што

там калгасу нейкая скрынка яблыкаў або груш-сапезанак!.. Другі, такі ж начальнік, таксама быццам выпадкова, гуркоў-памідорчыкаў заскочыць. А трэці... І такое было... Падрулывае да канторы легкавушка, «жыгуль» ці «уазік». Дзяўчына ўваходзіць. Модніца: шарфік ружовенькі, газавы, тугелькі — толькі па асфальце... «Я ад Пятра Кірылавіча...» Іван Міхайлавіч, Шыянок, толькі галавою кіўне: ведаю. І піша кароценькую, на дватры слоўцы пісульку. Падае яе ганцу ў шарфіку і кажа: «На ферму...» А там, на ферме, брыгадзір-жывёлавод яе страчае. Запісачка?.. Ну, што ж, бяром, гаспадар ведае, што робіць... Пісульку ў кішэню і вядзе яе падаўца ў цялячы загон: «Вы ўжо самі, паненка, глядзіце, выбірайце на свой густ...» Ходзіць, тупае тая сярод рыжанькіх, рабенькіх цялят, пільна глядзячы пад ногі, каб на што не наступіць. А тым часам аднекуль з дварку фермы паяўляецца змрочны маўчун, дзядзька Ляксеі. Як бы нухам нешта пачуў. Ведае, што тут без яго аніяк не абыйсця. Прыхіліцца бокам да плоту і семкі шалушыць, няма семак — зерні пшаніцы з кішэні дастае. І не глядзіць на тое, што там, у загоне... А паненка ўжо каля рыжанькага бычка спынілася. Аглядае, дзівецца ім: ах, які красунчык! Ах, якая галоўка! Што вочкі, што вушкі, а мордачка з лысінкай... А бычок з расстаўленых прядніх ножаў у яе вочкамі ўстаўіўся: ні разу яшчэ такой цёці не бачыў!.. Хацела яна з любасці фарбананым пальчыкам да яго чорненькай, як тугі мячык, пыскі датыкнуцца, а ён — як узрыўне, як падскочыць з усіх чатырох!.. Фу, які нехарошы — гэтак напалохаць!.. Павярнулася ад яго, адышла, яшчэ раз іншых у загоне абгледзела. Не, няма лепшага. І брыгадзіру пальчыкам — на гэтага, лысенькага: васьм гэтага мнел!.. Брыгадзір узняў галаву на Ляксеі. Той — толькі і чакаў гэтага моманту — матнуў галавой: ясна, гэта мы мігам... І палез цераз плот у загон, не зводзячы воч з гэтага буцулькі... Праз паўгадзіны на ферме — ані паненкі, ані легкавушкі... Вот так.. Здрава? Праўда?..

Цярэнці Маркавіч горка пасміхаецца, апусціўшы галаву, і як бы адчуваючы па ўсім гэтым нейкую долю і сваёй віны.

— Здрава... — сумна адказваў яму тонам яго запытання. — Яшчэ і як здрава.

А ён, быццам васьм толькі цяпер нешта адкрыўшы сабе, дадае:

— І, глядзі, колькі ў гэтым учынку ці, прама сказаць, злачыстве замешана людзей!.. І ўсім — хоць бы што. Нават кожны нейкага свайго інтарэсу трымаўся, свайёй выгады... У Шыянка — свой гешэфт: ты — мне, я — табе. А гэтыя трое? Жывёлавод цісне ў кішэню яго пісульку, у якой напісана: «Раздзелайце і палажыце ў машыну» — і ўсміхаецца: ты ўжо не крыкнеш на мяне лішні раз, галубок!.. Ляксеі з гэтай аперацыяй рожкі-ножкі дадому пацягне, ды яшчэ два законныя рублі з касы атрымае. А паненка, модніца... яна ведае, што той Пятро Кірылавіч знойдзе ўжо якім добром аддзячыць ёй...

Нейкую хвіліну маўчым.

Успомніўшы яго расказ пра спрэчку Сіняводы з Бабровічам наконт бясформы і падзяжа жывёлы, пытаю:

— Калі знімаў яго, Шыянка, запісалі яму тую скаціну, ім загубленую?

— Каб спагнаць з яго? — удакладняе Цярэнці Маркавіч маё пытанне. — А божа... ніхто і не ўспомніў... Можна, тая шація-брація ўмяшалася, усё прытушыла. Бо і ў іх саміх рыльца ў пушку. А мо і так абышлося... Гэ, мілок! Колькі чулі, колькі читалі пра гэтыя падзяжы! І што — спагналі з каго? Ды яму, таму нерадзіўцу, што вінаваты, жыцця яго на гэта не хопіць... Вот таму, відаць, і розныя апраўданні знаходзяцца: то сухмень падвёў — трава не вырасла. То нягода, трасца ёй у бок, сваё зрабіла — не ўсюды ў балота пусціла... А то бывае: тралююць, машына за машынай, харошую траўку, бураць яе ў сянажную яму, а ўтрамбаваць яе — гусенічнага трактара пад рукою няма. «Беларуса», калёснага, пусцяць — можа, і так будзе добра? Той пакоўзаецца, паялозіць паверсе — і задзелалі ямку. Дзе яшчэ тая зіма, дожджык асенні церусіць, а сянаж ужо рудым дымком закурэў, паракнёў каўрыжыцца. Як жа тут спаганяць, калі ўсё, здаецца, рабілі з душою?..

Цярэнці Маркавіч раптам скрывіўся, быццам ад зубнога болю, спахоплываецца, не дужа спрытна падываецца на ногі, і ўвесь ужо ў сваім ранейшым клопаце.

— Сяджу, балакаю, а Толіка, бакуноўскага зяця... Што там такое з табою?..

Адышоўся да бруку, паўзіраўся паныла ў абодва кірункі вуліцы, затрымаўся паглядом на вокнах будынка банка і вярнуўся назад.

— І ў яго там нешта не ўсё выгадае...

ДАПАМАГЛІ ПЕСНЯЙ

Прыезд артыстаў Дзяржтэлерадзе БССР у раёны, якія прылягаюць да Чарнобыльскай АЭС, з'явіўся ў нейкай меры сюрпрызам. Не заўсёды можна ў адным канцэрце ўбачыць столькі выдатных артыстаў.

Усе члены канцэртнай брыгады Дзяржтэлерадзе ў незвычайнай гастрольнай паездцы былі ва ўсіх адносінах на вышынні. Мясцовае насельніцтва, воіны, супрацоўнікі органаў унутраных спраў сустракалі артыстаў як жаданых гасцей. Іх блакітны аўтобус пабываў у працоўных Хойнікаў, у вёсцы Стрэлічавы Хойніцкага і вёсцы Савічы Брагінскага раёнаў, горадзе Нароўлі, іншых населеных пунктах.

Кожны нумар шэфскіх канцэртаў успрымаўся глядачамі вельмі гарача, хоць і без звычайных у такіх выпадках кветак. Кветкі тут збіраць не рэкамендавана, усё-такі яны збіраюць пыл...

Хацелася б выказаць самую гарачую падзяку заслужаным артыстам БССР Тамары Раеўскай, Леаніду Баркевічу, Юрыю Смірнову, салісты-вакалісты Тамары Пячынскай, дыктару Беларускага тэлебачан-

ня Марыне Таўсташэвай, удзельнікам камерна-інструментальнага ансамбля пад кіраваннем Яраслава Валасюка.

І, разам з тым, хацелася б закрануць праблему ў культурным абслугоўванні насельніцтва пацярпелых раёнаў, а таксама воінаў і супрацоўнікаў міліцыі, якія аказваюць яму дапамогу. У гэтых раёнах культурна-масавая работа прыводзіцца паводле прыняцця «Альбо густа, альбо пуста!».

Працягваючы органы культуры і зацікаўленыя ведамствы ініцыятыву — толькі паспявай прымаць і размяшчаць канцэртныя брыгады, агіткалектывы. Узнікае пытанне: ці трэба ў адно месца прысылаць адначасова столькі калектываў? Бывае і наадварот: праходзіць тыдзень, другі, а артыстаў усё няма.

Вось і хацелася б, каб была ў гэтай патрэбнай усім рабоце адпрацаваная сістэма — прадуманы графік канцэртных выступленняў творчых калектываў рэспублікі.

М. ДЗЕДАВЕЦ,
інструктар палітаддзела УУС
Гомельскага аблвыканкома,
капітан міліцыі

Гэта ўжо — пра старшыню Сіняводу.

Гляджу на яго і не ўсё разумею: навошта ж яму чакаць таго Толіка, калі васьм, перад яго вачамі, гатовая «Волга»?..

— Што вам, — кажу, — на матацыкле зручней ці хутчэй будзе? Вось завяршыць старшыня свае справы і — паедзеце...

Цярэнці Маркавіч спыра, здаецца, аніяк не адрагаваў на гэтыя мае словы, але па ім было відаць, што ён думае, засяроджана ўзважаў іх — зрабіць так ці не — і, нарэшце, рашуча матнуў галавой:

— Не, нельга... Ні ў якім разе...

— Што, не возьме?

— Чаму ж не возьме? Возьме... Угледзіць — прытармозіць, сам запросіць. З усёй пашанай ён да мяне... Але гэтага якраз і... нельга. Як я тады буду адбываць? Што яму скажу?

Для мяне гэта — загадка.

— Чаму ж усё-такі, скажыце, нельга?

Ён, як прыпаяны, не зводзіць вачэй з пад'езду райбанка.

— Вот-вот, адчуваю, выйдзе... Куды б мне юркнуць, схавацца?.. Што ж гэта будзе, калі ён мяне, пана такога, дамоў прывязе? Там жа, дома, да адненькай душы, усё на лугах. Мірам усім! Косыць, грабуць, стагуюць... А калі ўбачыць хто, га? Мо і не скажыць нічога ў вочы, а сёй-той падумае: у нас і новы, гэты Сінявода, харошы! Аднаго, бегляка, к аўтобусу адвёз, а другога, камерсанта, з базара даставіў. Нічагуські сабел!.. А ён, па недавуку, па маладосці, можа, і не разумее гэтага. Мне, старой кадры, ой як вядома, з якіх дробязей складаецца аўтарытэт чалавека, ды яшчэ гаспадар!..

Яшчэ дасказваючы гэта, Цярэнці Маркавіч падабраў свае зялёныя ведры, паставіў іх на ўскраёк ганка, каб лепей былі відны з вуліцы — на выпадак, калі паявіцца Толік. Узьшоў на ганак і правярэў іх ужо адсюль — як яны будуць відаць, — паснуў іх з ценю на сонца, і, нібы просячы ў мяне дазволу, ніякавата сказаў:

— Зайду і пабуду ў аптэцы... покуль ён не паедзе... А калі Толік прашмыгне, не заўважаць мой посуд, што ж, буду сабе іншага спосабу шукаць...

І перш чым знікнуць за шклянымі дзвярамі аптэкі, ён, да гэтай хвіліны строгі, змораны гэтым сваім на першы погляд дзіўнаватым клопатам, палезанска зморшчыўся мне на развітанне ў сваёй старэчай усмешцы.

І я не стаў ужо доўга чакаць іх паяўлення — ні старшыні Сіняводу з пад'езду райбанка, ні «старой кадры», Цярэнці Маркавіча, з аптэкі.

СВАЯ
ЗОРКА

На ўскаіне Лепеля жыве сям'я Жарнасекаў — Васіль Сцяпанавіч і Ганна Іванаўна. Жывуць дружна, заўжды рады гасцям, а гасці заўжды з задавальненнем едуць да іх. З цікаўнасцю бываюць тут і я. У гэтай хаце я адчуваю сябе, як дома. Сустрэча з яе гаспадарамі надае зарад аптымізму, багатыраў, светлых пачуццяў. Уменне пераадоляваць цяжка-

сці — вось галоўны талент гэтых людзей.

Яшчэ ў дзяцінстве давялося Васілю Сцяпанавічу сустрэцца з бядою. У час нямецкай бамбёжкі страціў ён правую руку і правае вока. Адбылося гэта, дарэчы, пасля выгнання немцаў. Ніхто не чакаў, што іх самалёты вернуцца, каб знішчыць мост. Васілек у гэты час быў на рацэ...

Давялося ўсёму вучыцца нава: трымаць аловак, ручку, пэндзаль. Прайшлі гады. Васіль Жарнасек авалодаў тэхнічнымі навыкамі малюнка, вывучыў анатомію, тэорыю жывапісу. Працаваў шмат. Часам, калі таго патрабавалі ўрачы, адкладваў пэндзаль, але ненадоўга. Паступова прыйшло прызнанне. Спачатку ў землякоў, потым на абласных, рэспубліканскіх і ўсесаюзных выстаўках самадзейных мастакоў.

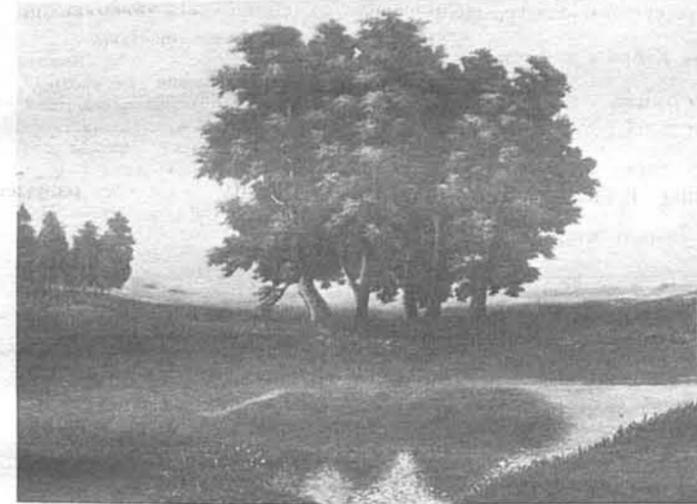
Васіль Сцяпанавіч піша ў асноўным пейзажы. Яно і зразумела. Лепельшчына багатая на цудоўныя краявіды. Есць у творах В. Жарнасека гучнасць фарбаў, аптымізм, радасць жыцця. Ён быццам спяшаецца адлюстраваць у сваіх карцінах жывую прыроду лепельскага краю. А можа, сапраўды варта спяшацца? Калі я прыехаў да мастака ў першы раз, ён пабёжы мяне на пагорак, каб паказаць возера, акаймаванае лесам і лугамі.

Есць у Васіля Сцяпанавіча карціна: першабытны, некрунуты лес. Назва карціны «Зберажом!».

Не так даўно ў сталіцы рэспублікі з поспехам прайшла персанальная выстаўка самадзейнага мастака. Свае творы Васіль Сцяпанавіч дорыць сябрам, знаёмым.

Нялёгка складвалася жыццё і ў Ганны Іванаўны, першага крытыка карцін самадзейнага майстра. Але яна захавала галоўную рысу свайго характару — дабрату. Для мяне жыццё гэтых людзей — прыклад жыццялюбства, жыццястойкасці. Гавораць, што кожны чалавек нараджаецца пад сваёй зоркай. Яркая зорка залежыць ад самога чалавека. Зорка Жарнасекаў свеціць ярка і дорыць людзям цяпло.

Іван КУРМАНОВІЧ

НА АБСЯГАХ
КУЛЬТУРЫВЫСТУПАЕ АНСАМБЛЬ
ЧЫГУНАЧНІКАЎ

На сваю першую рэпетыцыю ўдзельнікі танцавальнага гуртка Маладзечанскага Дома культуры чыгуначнікаў сабраліся больш за 30 гадоў назад. Шмат за гэты час дадзена выступленняў. Аднак апошнія пяць гадоў самым багатым на творчыя здабыткі. Ансамблем танца пачаў кіраваць майстар сваёй справы Валерый Мільніцкі. Вольту гэтаму чалавеку не займаць. Раней В. Мільніцкі быў артыстам знакамітага молдаўскага калектыву «Флуэраш».

На маладзечанскай сцэне Валерый Уладзіміравіч ажыццявіў пастаноўкі харэаграфічных кампазіцый «Дзень Перамогі», «Мы — чыгуначнікі», «Прывітальная», «Маладзечанская полька», «Смаргонская кадрыля», «Шоў Янка з кірмашу» і іншых.

Кіраўнік ансамбля праводзіць значную вучэбна-творчую і выхаваўчую работу. Ілапаціцца аб павышэнні ідэйна-мастацкага ўзроўню рэпертуару.

У ансамблі 44 чалавекі. Створана і актыўна працуе падрыхтоўчая група, у якой удзельнічаюць больш за 30 юных танцораў.

У. ВАЛОШЭНКА

КАЛІ ТЫ
КНІГАЛЮБ

У пярвічнай арганізацыі таварыства кнігалюбаў сярэдняй школы № 2 г. Валожына створаны народны кааператыв, члены якога толькі за два апошнія гады рэалізавалі літаратуры больш чым на дзве тысячы рублёў.

Паспяхова працуе клуб кнігалюбаў, на занятках якога абмяркоўваюцца пытанні эфектыўнага выкарыстання кніжных фондаў, арганізацыі змястоўнага і карыснага адпачынку вучняў.

Папулярны сярод школьнікаў дыспуты, бібліяграфічныя агляды, ранішнікі, літаратурна-музычныя кампазіцыі і вечары. Рознабаковыя формы масавай работы пярвічнай арганізацыі таварыства дазваляюць шырока выкарыстоўваць грамадска-палітычную, навукова-тэхні-

чную, мемуарную літаратуру, альбомы рэпрадукцый.

Цікава прайшлі ў школе вечары, прысвечаныя творчасці пісьменнікаў-землякоў В. Дуніна-Марцінкевіча, В. Каваленкі, Х. Чэрні, В. Рагойшы, агляды на тэмы «Твае любімыя кнігі».

Усе вучні школы з'яўляюцца актыўнымі ўдзельнікамі аперацыі «Жыві, кніга!». Члены гуртка «Кніжчына бальніца», напрыклад, адрамантавалі больш за 300 школьных падручнікаў.

Цяпер юныя кнігалюбы заняты зборам літаратуры, якая будзе адпраўлена дзецям Чарнобыля.

Вольты работы юных аматараў кнігі гэтай школы абгульнены на пленуме Валожынскай раённай арганізацыі таварыства кнігалюбаў.

Я. КУВАЛІН

У Праекце асноўных напрамкаў перабудовы вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай школы ў краіне сур'езная ўвага надаецца ўдасканаленню дзейнасці вышэйшых навучальных устаноў культуры і мастацтва, якую неабходна падпарадкаваць задавальненню духоўных, эстэтычных запатрабаванняў савецкага чалавека. Сярод надзённых задач, сфармуляваных у гэтым дакуменце, — павышэнне ўзроўню падрыхтоўкі спецыялістаў для культурна-асветных устаноў і забеспячэнне апошніх кадрамі арганізатараў народнай творчасці і культурнага адпачынку насельніцтва.

На жаль, гэты важнейшы аспект дзейнасці культурна-асветных устаноў, асабліва вясковых, вельмі слаба ўлічваецца ВНУ рэспублікі пры вызначэн-

такой магчымасці.

Чаму так атрымліваецца? Перш за ўсё, на маю думку, таму, што не заўсёды належным чынам ацэньваецца вялікая выхаваўчая, пазнаваўчая і эстэтычная роля народнага мастацтва. Мы часам схільны бачыць у фальклору толькі голас мінулага, забываючы пры гэтым, што ў ім канцэнтраваны шматвяковы працоўны, сацыяльны і мастацкі вопыт людзей, што многія ідэі застаюцца сучаснымі нашаму часу, тым вялікім задачам выхавання новага чалавека, якія ставіцца перад намі партыя. Любоў і павага да працы і да людзей працы, свярджэнне сацыяльнай справядлівасці і высокай маралі, непрымымасць да недахопаў, да балбатуноў, лайдакоў, ашуканцаў і п'яніц — усё гэта атрымала ў фальклору яркае мастацкае ўвасабленне.

Абыякавае, а бывае і падаронае стаўленне да народнай спадчыны даводзіцца бачыць не толькі з боку некаторых кіраўнікоў мастацкай самадзей-

У ФАЛЬКЛОРЫ—
НЕ ТОЛЬКІ МІНУЛАЕ

ні спецыялістаў студэнтаў, складанні вучэбных планаў і праграм. Недастаткова забяспечваюцца рэальныя патрэбы сённяшняга культурнага жыцця, тая напрамі і тая формы, у якіх можа паспяхова развівацца масавая творчасць працоўных, мастацкая самадзейнасць.

Шматгадовая практыка фальклорных экспедыцый, у якіх удзельнічаюць навуковыя супрацоўнікі АН БССР, выкладчыкі ўніверсітэтаў і педагогічных інстытутаў, паказвае, што ў структуры сельскай мастацкай самадзейнасці значнае месца займаюць фальклорна-этнографічныя калектывы. Яны захоўваюць лепшыя традыцыі шматвяковай мастацкай спадчыны, карыстаюцца папулярнасцю ў слухачоў і вельмі часта ў час правядзення раённых аглядаў і конкурсаў мастацкай самадзейнасці, дзякуючы сваёй мабільнасці выручаюць мясцовых кіраўнікоў.

Фальклорна-этнографічныя калектывы — найбольш дэманрацічная масавая форма мастацкага самавыяўлення і разам з тым вельмі спецыфічная з'ява, а кіраванне імі патрабуе спецыяльнай падрыхтоўкі, якая ўключае добрае веданне нацыянальнай фальклорнай спадчыны, мясцовых традыцый, народнага быту. Кіраўнік павінен чуіна прыслухоўвацца да набутка народнага мастацтва, захоўваць і творча развіваць лепшыя народныя традыцыі, спецыфіку выканання, арыгінальны мясцовы рэпертуар. Яго дзейнасць як арганізатара народнай творчасці не можа абмяжоўвацца заняткамі з калектывам, рэпетыцыямі. Яна павінна быць накіравана і на стварэнне часовых або пастаянных выставак народна-прыкладнога мастацтва, на падтрымку народных умельцаў — адмысловых ткачых, кавалёў, разьбяроў па дрэве і інш. Важнейшы клопат — правядзенне сучасных абрадаў і арганізацыя народных свят, дзе лепшыя народныя традыцыі таксама павінны займаць адпаведнае месца.

На практыцы ж мы часцей сустракаем іншы малюнак. Часам малады спецыяліст усе свае намаганні накіроўвае на стварэнне самадзейнага харавога калектыву, арыентаванага на выкананне твораў сучасных самадзейных і прафесійных аўтараў, пакідаючы без увагі тая скарбы, якія ляжаць побач. У выніку ўзнікаюць вельмі падобныя адзін на аднаго мастацкія калектывы з аднолькавым рэпертуарам, аднолькавай манерай выканання і не заўсёды дастаткова высокім мастацкім узроўнем. Пры гэтым ігнаруюцца не толькі мясцовыя песні, танцы, інструментальная музыка, але і самі выканаўцы народнага мастацтва. Запісваючы ў розных кутках Беларусі цудоўныя народныя песні ад людзей сярэдняга і старэйшага ўзростаў, мы неаднойчы чулі іх скаргі на тое, што раней яны актыўна ўдзельнічалі ў мастацкай самадзейнасці, але з прыходам у клуб новага кіраўніка пазбаўлены

насці, але часам і з боку тых, хто па службоваму абавязку павінен накіроўваць работу культурна-асветных устаноў.

Каб культмасавай работа і такая яе важная частка, як мастацкая самадзейнасць набыла ў нас сапраўды шырокі размах і высокі ідэйна-эстэтычны ўзровень, яе развіццё неабходна больш шчыльна звязаць з лепшымі народнымі мастацкімі традыцыямі і ў гэтым кірунку весці падрыхтоўку кадраў. Думам, што ўвядзенне ў адпаведных ВНУ рэспублікі, у прыватнасці, у Мінскім інстытуце культуры спецыяльнасці арганізатараў народнай творчасці наблізіць падрыхтоўку кадраў да запатрабаванняў жыцця.

Перакананы, што і будучы арганізатар народнай творчасці і спецыяліст іншага профілю, які едзе працаваць у культурна-асветную ўстанову, павінен выдатна ведаць не толькі прафесійную, але і народную творчасць — вуснапаэтычную, музычную, харэаграфічную, выяўленчую. Яму неабходна зазвычай асновы палявой экспедыцыйнай работы, каб на месцы самастойна і пастаянна запісваць узоры народнага мастацтва, а лепшае выкарыстоўваць у паўсядзёнай рабоце. Яму патрэбны таксама і веды ў галіне этнаграфіі, таму што без іх цяжка наладзіць новае народнае свята, сучасны абрад. Але пакуль што такіх ведаў студэнты нашых навучальных устаноў культуры і мастацтва не атрымліваюць. Не чытаюць ім разгорнутых курсаў ні па фальклору, ні па этнаграфіі, ні паглыбленых спецыяльных курсаў па гэтых дысцыплінах. Не змог я адшукаць праграм па фальклору, якія б улічвалі спецыфіку гэтых ВНУ, падручнікаў, хрестаматый, метадычных распрацовак.

Навуковаму савету па праблеме «Вуснапаэтычная творчасць і быт беларусаў» пры АН БССР, які каардынуе даследчую і экспедыцыйную работу ў гэтай галіне, таксама не даводзілася разглядаць планы навукова-даследчай і экспедыцыйнай работы таго ж інстытута культуры або яго навуковую прадукцыю па фальклорыстыцы ці этнаграфіі. Зараз вызначаюцца канкрэтныя шляхі перабудовы вышэйшай школы, і кожная ВНУ удакладняе перспектывы сваёй далейшай дзейнасці, каб наблізіць яе да патрэб жыцця. Было б вельмі пажадана і карысна, каб нашы вышэйшыя навучальныя ўстановы культуры і мастацтва, павышаючы агульны ідэйна-тэарэтычны ўзровень падрыхтоўкі кадраў, значна больш увагі надавалі народнай творчасці, шырокае развіццё якой, прадугледжанае партыйным дакументамі, залежыць ад наяўнасці высокакваліфікаваных спецыялістаў у гэтай галіне.

К. КАБАШНІКАЎ,
доктар філалагічных навук

Шата НІШНІАНІДЗЕ

Хлопчыкі Гаўрош,
Паата, Алег і іншыя

Каб чалавецтва не састарэла,
Не замудрэла, не стала
горшым, —
Побач з бацькамі становяцца
смела
Алегі,
Пааты,
Гаўрошы.
Хлопчыкі! Божа, зусім яшчэ
дзеці!
(Як сведчаць паданні куцця).
— Вы, дзеці, з агнём
не смейце!
Ні з гісторыяй!
Ні з рэвалюцыяй!
Ідзіце, дзеці, дамоў бяжыце,
Чытайце кнігі, карагод
вадзіце!
Яны ж
на іншае
скорыя:
Выносяць прысуд гісторыі!
Дай, лёс, праявіць мне
гуманнасць паэта:
Ва ўяве, што свет абдымае,
Я легендарным хлопчыкам
гэтым
Дарогі
ў смерць
заступаю.
Парыжскія барыкады
Дымам гарматным абвіты.
Нехта весела, нібы рады,
Пераскоквае праз забітых.
Хутчэй на падмогу!
Бо смерць не міне
Хлопчыка-абадранца.
— Я Гаўрош! —

Пераклады вершаў, якія прапануюцца ўвазе чытачоў штотыднёвіна, узніклі ў выніку асабістых кантактаў, непасрэднага знаёмства з іх стваральнікамі. З вядомым грузінскім паэтам, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР Шата Нішніанідзе я меў прымноўную нагоду бачыцца і гутарыць летась у Тбілісі. Як цяпер памянча, у прыватнасці, яго балючыя ўспаміны пра Уладзіміра Караткевіча, з якім ён вучыўся ра-

зам на Вышэйшых літаратурных курсах. Казах Сагінгалі Сяітаў у 1944 годзе вызваляў Беларусь ад нямецкіх захопнікаў; нямала працучых твораў ён прысвяціў нашай рэспубліцы, беларуснаму народу. Сустрэчы з ім — і ў далёкай Алма-Аце, і ў родным Мінску — заўсёды радуць і напэўняюць сэрца цёплай хваляй мудрай дабрыві і чалавечнасці.
Вячаслаў РАГОНША

адштурхнуў ён мяне.—
Я мушу памерці
за Францыю!

За конніка юным, якога
У Персіі скон чакае,
Ад матчынага парога
Імчуся я —
даганяю.
Мая рука ўжо ў яго на спіне.
Рэальнасць гэтая Ілюзія?
— Я Паата!
Не выручай мяне.
Я мушу памерці
за Грузію!

Зіма сорок трэцяга...
Снегам сінім
Усё замяло, усё спіць
пад заваяй.
Не спіць толькі хлопчык,
як і Расія,
Якая глядзіць на яго з
надзеяй.
— Гэй! Прыпыніся! Не трэба
паспешліва!
Зраду хавая бераг пад вязамі.
— Я Алег! —

Паата — сын грузінскага палкаводца Георгія Саагадзе, заложнік у Шах-Абаса, які сцяў хлопчыку галаву.

прамовіў усмешліва,
І гэтай усмешкай усё было
сказана.

Хтосьці з разбегу праскочыў
праз тын
І дзот асляпіў у канцы
агарода...
Глянць — вечнабронзавы
ў Тыянеці² застыў
Наш хлопчык, сівы і горды.

Не, нашы хлопчыкі
не паміраюць!
Хоць іх забіваюць,
Хоць іх караюць.
Усе надзеі пекла і раю
Яны на квольх плячах
трымаюць.
Сумленне іх рана кожнага
стрэла,
Ніхто небяспеку з іх
не абыходзіў.

Каб чалавецтва не састарэла,
Гэй! —
хто там з будучыні
на падыходзе?

2 Тыянеці — горад у Грузіі, радзіма паэта Міры Гелівані, які загінуў, вызваляючы Беларусь ад нямецкіх фашыстаў.

Маскі

Каб нейкая зайздрасць мяне
не ўракла,
Душу маю
каб не абмацвалі, —
Як тая скала,
што хаваецца ў плюшч;
Я
засланяюся
маскамі.

Каб чэрствасць людскую
распазнаць
За хітрыкамі скупоба,
Пад маскаю крыюся бедняка,
Не грэбую лікам святога,
Я часам магу бессаромнасць
сыграць,

Зазнаіства
або геройства,
Каб лепей сапраўдную
ўведаць цану
Ісціннага сяброўства, —
То бязлівец я, то прастак,
То невук, які пра пасады
мроіць.

Мне добра відно праз
забрала маё,
Хто рыцар,
а хто з сябе рыцара
строіць.

Мо нехта падумае: злыдзень
які!
А я ў гэты час зберагаю
Ва ўласнай душы

дзіця дабрыві,
Што апякунства благае.
Я і з табою сваруся не раз,
Каб выцяць душу сваю
болем,
Каб вернасці і кахання
смак
Спазнаць яшчэ болей...
Той, хто людзям ролі раздае,
Для абранцаў падбірае
маскі, —

Той вартуе вартасці мае,
Апякун, ён знае абавязкі...
Мне б тых клятых масак век
не знаць!
Надаелі мне яны, што верад.
Ды без іх
як

твар уратаваць,
Жыць, пісаць і рухацца
наперад?
Перад сконам я жыццю
вярну
Усе пазыкі на дарогах
бойкіх
І на маскі знятыя зірну,
Як на шлемы,
што бывалі ў бойках.

Сагінгалі СЯІТАЎ

Маё імя

Не моўк тры дні артылерыйскі
хор.
К зямлі агнём прыпаяна
пяхота.
Нарэшце уляцела, як віхор,
У беларускі горад наша рота.
Мы з боем здабывалі
кожны дом,
Гула наўкол атака
штыкавая.
І тут з руін, знявечаных
суздром,

ЛЯ КНІЖНАЙ
ПАЛІЦЫ

САЮЗ

ПЯЦІ

ГАРАДОУ

Кантаны і ўзаемазвязі паміж рознымі рэгіёнамі краіны, саюзнымі рэспублікамі замацаваліся даўно і з кожным годам набываюць усё больш шырокі размах. Арганічнай часткай савецкага ладу жыцця стала сацыялістычнае спаборніцтва. Сваю гісторыю ўжо маюць і сувязі пяці гарадоў — Мінска, Калініна, Рыгі, Вільнюса і Таліна, палітных рэгіянальнай эканамічнай агульнасцю.

Сёння саюз пяці гарадоў — гэта і добрая школа спаборніцтва, што дазваляе больш эфектыўна гаспадарыць, рацыянальна выкарыстоўваць матэрыяльныя і працоўныя рэсурсы, і абмен набыткамі ў галіне культуры. Пра тое, як развіваюцца гэтыя кантаны, раскажаецца ў кнізе «Дружба і супрацоўніцтва», выпушчанай эстонскім выдавецтвам «Ээсі раамат».

У выступленні першага сакратара Талінскага гаркома партыі М. Педана «Народжана спаборніцтвам» прыводзіцца нямала прыкладаў, якія сведчаць аб дружбе эстонскага народа з іншымі народамі нашай краіны. Гаворыцца і аб сувязях з беларускай зямлёй. Споборнічаюць паміж сабой Ленінскія раёны Таліна і Мінска, а таксама Рыгі, Вільнюса, Заволжскія раёны Калініна, Кастрычніцкія раёны Таліна і Мінска. Падтрымліваюць сувязі Талінская сярэдняя школа № 11 і 11-я сярэдняя школа Мінска, піянерскія дружныя лічкі носіць імя Героя Савецкага Саюза Ц. Рамашкіна. Прыклады супрацоўніцтва прыводзіцца таксама ў артыкулах старшын Рыжскага гарвыканкома А. Рубіна «На кожным рабочым месцы», намесніка старшын Вільнюскага гарвыканкома А. Мотуласа «Памінаем імя», першага сакратара Калінінскага гаркома партыі У. Суслава «Дружба — мацнец».

«Магутны паскаральнік» — так называецца выступленне былога першага сакратара Мінскага гаркома партыі, а цяпер Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Г. Таразевіча. У ім называюцца адрасы дружбы і сяброўства беларускага народа з працоўнымі Латвійскай, Літоўскай і Эстонскай ССР, а таксама Таліна. У першую чаргу, вядома, гаворыцца аб тым, як сацыялістычнае спаборніцтва спрыяе мінахам працаваць лепш, паспяхова выконваць заданні пяцігодкі.

М. ДЗЯМ'ЯНЕНКА.

МУЗЫКА

Калі оперны або балетны спектакль ледзь вытрымлівае два-тры паказы, а потым сыходзіць са сцэны, не пакінуўшы і следу ў памяці глядачоў, выканаўцаў і крытыкаў, дык у наш час гэта мала каго здзіўляе: мы ўвогуле прывычаліся да з'яўлення твораў і пастановак, непераканальных па сваіх мастацкіх вартасцях.

Але ж, уявіце сабе, можа быць і наадварот: балет не пастаўлены на беларускай сцэне, а яго музыка набыла шырокую папулярнасць у рэспубліцы, выйшла за яе межы. Гэтая музыка падабаецца прафесіяналам і недасведчаным слухачам, дарослым і дзецям. Створана небывалае мноства апрацовак яе для розных музычных інструментаў і ансамблевых складаў; праз гэтыя апрацоўкі яна ўжо ўвайшла не толькі ў канцэртны, але і ў педагагічны рэпертуар. Нарэшце, выдадзена партытура балета і запісана ў фонд радыё аўтарская сімфанічная сюіта. Няма толькі галоўнага — сцэнічнага ўвасаблення гэтага твора.

Некаторыя чытачы, мабыць, ужо здагадаліся, што гаворка ідзе пра балет «Маленькі прынец» беларускага кампазітара Яўгена Глебава.

Не хацелася б высвятляць акалічнасці, па якіх тэатральная афіша дагэтуль не запрасіла беларускага глядача на прэм'еру «Маленькага прынца» (хоць ён ужо быў пастаўлены ў Маскве і ў Фінляндыі). Пагутарым лепш пра тое, што ж надае асаблівую прыцягальнасць гэтай музыцы.

Аўтару гэтых радкоў давядзецца быць «перакладчыкам» аркестравай музыкі балета на «мову» фартэпіяна. Ідэя стварэння фартэпіяна транскрыпцыі ўзнікла, як ні дзіўна, яшчэ да знаёмства з арыгіналам. Узнікла з падсвядомай упэўненасці ў тым, што музыка, якую жыўці найпаэтычней літаратурны вобраз, не можа быць ардынарнай.

Аповесць-казка Антуана дэ Сент-Экзюперы напоўнена непаўторнай тонкай чароўнасцю. І хоць многія дробязі апавядання, забаўныя для дзіцяці, набываюць іншае, больш канкрэтнае і сур'езнае значэнне

для дарослага, рызыкну заўважыць: тое галоўнае, што хацеш перадаць людзям пісьменнік, успрымаецца адназначна ў любым узросце — ніхай не заўсёды ўсвядомлена. Такую асаблівасць першакрыніцы тонка адчуў кампазітар, ствараючы музыку балета, адрасаваную і дарослым, і дзецям.

Ці простая яна? Думаю, тут

кветкай хоць і вельмі прыгожай, ды капрызнай. Ён вымушаны быў пакінуць сваю маленькую планетку, пабываць на іншых планетах і на Зямлі, дзе ён пазнаёміўся з Лётчыкам, Лісам, Змяей і дзе аднойчы ўбачыў цэлую аранжарэю ружаў, каб зразумець: тая Ружа на яго планеце — адна-адзіная і яна чакае яго.

ром: тут Кароль, Славалюб, П'яніца і Фінансіст (на іх планетах бываў Маленькі прынец). Той сатырычны штырх, што толькі злёгка пазначаны ў Экзюперы ў паўказачных тыпажах-масках, у балете шматразова падкрэсліваецца сродкамі музыкі. Скарыстоўваюцца прыёмы, уласцівыя гратэскаму, шаржаму, карыкатуры. І вось ужо не

Калі ж аббудзецца прэм'ера?

прастата — толькі вонкавае аблічча музычнай мовы. За «знешнасцю», як і ў аповесці, беспамылкова ўгадваецца змест, які дае падставу для больш глыбокіх і зусім не простых разважанняў. Але ў параўнанні з аповесцю гэтая глыбінная сэнсавая лінія часта з'яўляецца ва ўзмоцненым, завостраным выглядзе. Многія вобразы арыгінала інтэрпрэтаваны кампазітарам на павышаным эмацыянальным узроўні, што наогул уласціва мастацтву сучаснаму. Майстэрства кампазітара выявілася ў тым, што зростала гэта тонка і тактоўна; балет, набыўшы сілу актуальнасці, не страціў вытанчанасць французскай казкі. Партытура балета напісана празрыстымі, нібы акварэльнымі фарбамі.

Вось музычны вобраз галоўнага героя апавядання — Маленькага прынца, вобраз, які выпраменьвае абаяльнасць чысціні і беззабароннасці, прастаты і нейкай асаблівай сур'езнасці. Патрабавальны да сябе ў адборы музычнага матэрыялу, кампазітар тут узяў за аснову французскую нацыянальную мелодыю.

Інтанацыі французскай музыкі чуваць і ў Адажыю Маленькага прынца і Ружы. Пэўна, самая паэтычная старонка балета, Адажыю вабці пранікнёным лірызмам, шчырасцю пацухай, афарбаванага лёгкай тугой. Гэтая туга зразумелая: Ружа часта крўдзіла Маленькага прынца — была ж яна

Эпізоды палёту Маленькага прынца — удалая псіхалагічная знаходка кампазітара. Напачатку музыка як бы выяўляе «фізічны бок» палёту: імклівы лёгкі рух скрыпак нагадвае трапятанне маленькіх бязважкіх крылаў ці работу мініяцюрнага жывога матарчыка (напрошваецца паралель — «Палёт чмяля» М. Рымскага-Корсакава). А потым гэтай формай руху аддаляецца, знікае і змяняецца прыгожай мелодыяй: яе вольная плынь перадае эмацыянальную сутнасць палёту — асалоду ад разняволення лунання ў прастору.

Іншымі сродкамі паказаны палёт Лётчыка. Аркестроўка робіцца больш асымэльнай. Бо Лётчык — гэта адзіны «сапраўдны» зямны чалавек, да таго ж, не толькі персанаж, але і апавядальнік (ўспомнім аповесць).

Скрозь балет, знітоўваючы яго ў адзінае цэлае, праходзіць «чалавечая» лінія Лётчыка: тут і няўдалы палёт з вымушанай пасадкай у пустыні, і марныя спробы ўзяцьцець, калі надзея змянялася адчаем, і, нарэшце, пераадоленне ўсіх цяжкасцей і апошня палёт, прасякнуты радасным адчуваннем свабоды і выратавання, перамогі чалавечай волі! Аркестр гучыць тут амаль экстатычна, ператвараючы гэты эпізод у галоўную кульмінацыю ўсяго твора.

Асаблівае месца займае ў балете невялікая галерэя партрэтаў, напісаных сатырычным пя-

паасобныя чалавечыя слабасці і дзівацтвы, ад якіх лёгка адмахнуцца, адмежавацца (як рабіў Маленькі прынец, пакідаючы чарговую планетку), а ўвасобленае зло, якое перашкаджае нам жыць і цяпер, з'яўляецца для цудоўнага чыстага, шчырага, з'яўляецца, з якім мы павінны ўсе разам змагацца, — паўстае ў вобразе балета.

Аўтарская вынаходлівасць невычэрпная ў выбары аркестравых фарбаў і прыёмаў. Так, напрыклад, у эпізодзе «На планеце Фінансіста» нязменная паўтораная меладычная фігура, жорсткае рытмічнае астыната, грувасткая аркестроўка (пад канец — сапраўдны «разгул» медных!) ствараюць не проста аблічча дзілка-маньяка, які захлынаецца сквапнасцю, — ствараецца карціна страшнай у сваёй антычалавечай сутнасці, нястрымнай фінансавай машыны.

Але ўсё ж гэтая казка найперш пра добрае і цудоўнае. Таму ўсё злое і бяздушнае мае свой дакладна абмежаваны час дзеяння, а потым знікае з апавядання назусім. Маленькі прынец застаецца ў цэнтры ўвагі, прадаўжае вандраваць і адкрываць для сябе ўсё новыя бакі жыцця. Разам з ім вандруе ў балете яго музычная тэма — жывая, здольная што-

Да нас дзяўчына выбегла
свая.
Ад радасці заплакала наўзрыд,
і, нібы чайка, мне на грудзі
ўпала.
О, колькі болю і п'якучых
крыўд
У выцвілых вачах я палала!
Свіціўся косаў выбелены
шоук.
На твары — слёзы частаю
шрапнелай.
— О родны мой!
Нарэшце ты прыйшоў! —
Шептала мне, прыпаўшы
да шынеля.
Скрозь грукат бою, перасыкі
куль
Яна казалла, тулячы салдата:
— Хоць я не знаю, хто ты
і адкуль,
Ты брат мне сёння я
застанешся братамі!
Калі зямля заходзіцца
ў крыві,
Становяцца мацней
братэрства ніці.
— Прашу: імя сваё мне
назаві,
Мой браце, мой заступнік,
мой збавіцель!
Вайна дарэшты надаела мне.
Салдацкі лёс дашчэнту
папамучыў,
Ды глянуў на дзяўчо я ў
свізне,
Вінтоўку сціснуў і сказаў
рашуча:
— Фашысцкі звер спаліў
твой родны дом.
За кроў і слёзы нашага
народа
Мы зверга ў берлагу яго
даб'ём.
...А як завуць?
Мяне завуць Свабода!

раз пластычна відазмяняцца
адпаведна становішчу, у якое
трапляе герой.

...І вось асабліва празрыста і
пяшчотна гучыць музыка ўжо
знаёмага Адажыо, а ўслед за
ім кранальна і светлая тэма
Маленькага прынца ў яе пер-
шапачатковым абліччы. Гэта
значыць: Маленькі прынец і Ру-
жа зноў сустрэліся на сваёй
малюсенькай планеце. Так за-
вяршаецца балет.

Яшчэ адна, відаць, галоўная
асаблівасць музыкі Я. Глебава.
Гэта рэльефная акрэсленасць
вобразаў, часам яркая канкрэт-
ная апісальнасць, ясная рыт-
мічная арганізацыя. Слухаючы
музыку, міжволі адчуваеш
пружкую пластыку рухаў чала-
вечага цела, пластыку танца.
Гэта — музыка тэатральная,
музыка балета, якія неабходна
не толькі слухаць, але і ба-
чыць!

Хачелася б спадзявацца, што
ў недалёкім будучым мы з ва-
мі такую магчымасць атрыма-
ем.

Ігар АЛОУНІКАУ

Заўвага адзела музыкі

Змешчана гэз вядомага бе-
ларускага музыканта, лаўрэа-
та міжнароднага конкурсу І.
Алоўнікава. На гэтую публіка-
цыю не можа не звярнуць ува-
гу кіраўніцтва Дзяржаўнага
тэатра оперы і балета БССР.
Мы чакаем адкрытага пісьма
ад кіраўніцтва, якое адказа на
пытанне: ці будзе (і калі) балет
«Маленькі прынец» пастаўлены
ў Мінску. Заадно спадзяёмся
атрымаць доўгачаканае афі-
цыйнае рэзюмэ на артыкул
рэжысёра С. Штэйна «Радасці,
трывогі і надзеі». Нагадаем:
гэты артыкул, які датычыўся
надзённага праблем Беларускай
операўнай трупы, прынамсі, рэ-
пертуару, змешчаны ў «Ліме»
21 лютага г.г. Тады ж, у лю-
тым, рэдакцыя накіравала ў
дзяржаўнага тэатра пісьмо з
просьбай адказаць на кры-
тычнае выступленне што-
тднёвіка. Паўгода (!) чакаем
паведамлення пра тое, як ус-
прынята публікацыя «Ліма» ў
тэатральным калектыве, якія
назначаны захады па ўдаскана-
ленні рэпертуару і г.д. А тавары-
шы (назваць персанальна
пакуль не будзем) марудзяць з
адказам. Хіба няма каму адка-
ваць?

Надрукаваны нядаўна ў ад-
ной з маладзёжных газет, а
дакладней: у «Комсомольской
правде», артыкул І. Крывялёва
«Кокетничая с боженькой»,
шчыра кажучы, засмуціў мяне.
На працягу амаль 20 гадоў я
займаўся пытаннямі навуковага
атэізму (выступаю па лініі «Ве-
даў» з лекцыямі і зараз), і не-
каторыя аргументы, тыя выс-
новы, да якіх прыходзіць аў-
тар артыкула, выклікалі ў мяне
здзіўленне і прымуслі ўзяцца
за перо.
Аўтар артыкула І. Крывялёў
звяртаецца да староў, але веч-
на надзённай тэмы — вытокаў
духоўнасці чалавека і яго по-
шукаў маральна-этычных іс-
цін. Але аўтар запрашае нас
да роздуму не ў сувязі з нава-

вядзенца размова ў артыкуле
І. Крывялёва і дзе аўтар зноў
папракае В. Быкава, з'яўля-
юцца не чым іншым, як санк-
цыяніраваным хрысціянскай
царквой «кодэксам паводзін», які
сфарміраваўся ва ўмовах кла-
савога грамадства і адлюстроў-
вае класавую дыферэнцыяцыю
гэтага грамадства ў яго гіста-
рычным развіцці. Таму не біб-
лейскія заповедзі самі па сабе
навучаюць жыццёвай мудрасці
(калі б яны на самай спра-
ве былі перададзены ў спадчы-
ну людзям богам, тады б рэлі-
гія не мела ніякіх адносін да
рэальнай маралі), а мудрасць
самога народа была першапач-
атковай крыніцай і матэрыя-
лам для будучых «складальні-
каў» біблейскіх тэкстаў (Эзра

як прыклад, які сараміць іх
складальнікаў. Неаднабаковае,
а максімальна добрасумленнае
іх вывучэнне з абавязковым
улікам таго факта, што і сёнь-
ня рэлігійная ідэалогія ўплыва-
е на свядомасць многіх лю-
дзей, дазваляе зрабіць вывад
пра мэтазгоднасць змяніць
пункт гледжання на гэтую тэ-
му. Надшышоў час нарэшце ад-
мовіцца ад няплённай практы-
кі агульнага адмаўлення ўсяго
набытку рэлігіі, яе маралі, тым
больш, што скроеныя на ме-
фістофелеўскі лад нігілісты
заўсёды гатовы разам з вадою
выкінуць і дзіця.
У «Бібліі», «Каране» і іншых
«святшчэнных пісаннях» заўсё-
ды можна знайсці тэксты, якія
адпавядаюць светапогляду ча-

кія тэрміны, якім надаецца
значэнне, што супярэчыць іх
першапачатковаму сэнсу. «Мі-
ласэрнасць?! — папоўскае сло-
ва», — чуюм мы рэпліку Жа-
глова ў папулярным фільме
«Месца сустрэчы змяніць нель-
га». Ніхто не хоча гальваніза-
ваць старыя міфы ці адра-
дзіць застарэлыя традыцыі,
але спачуванне, міласэрнасць і
чалавечнасць заўсёды адрозні-
валі высокую духоўнасць і вы-
сакароднасць ад тупой жорст-
касці і хамства.
Сацыяльная псіхалогія ра-
зам з педагогікай усё мацней
пераконваюць нас у тым, што
практыка барацьбы з негатывы-
нымі з'явамі па прычыне
«ўжыць уладу» з'яўляецца за-
ганнай і часам запознавай ме-
рай у нашай выхавальнай спра-
ве. Мы не забываем вопыт
Макаранкі і іншых славетных
педагогаў, што ладзілі свае
адносіны з людзьмі, якія зна-
ходзіліся ў палоне дрэнных
звычак, на даверы, шчырасці,
калі хочаце, ахвярнасці.

У артыкуле І. Крывялёва
ёсць адзін пасаж, які выклікае,
па меншай меры, неўразумен-
не. Гаворка ідзе пра спробу
абараніць блонзерцаў, апаган-
шчыкаў храмаў перад гэтым
парадніўшы іх з атэістамі. Ло-
гіка такая: паколькі ў бараць-
бе з рэлігійнай атэісты кіруюцца
гуманымі мэтамі, то ніхто не
мае права абурання дзеяннямі
людзей, якія зневажаюць свя-
тыні. Як прыклад, прыводзіцца
эпізод з жыцця пісьменніка В.
Астаф'ева, які аднойчы наве-
даў адзін са старажытных ма-
настыроў у Гелаті (Грузія).
Адукаваны атэіст І. Крывялёў
ніколі не падзяляе абурэння
пісьменніка тым, што ён там
убачыў. Напэўна, блонзерцы
нядрэнна правялі час у былой
святynie, калі пісьменнік выка-
заў свой гнеў у некалькі не-
звычайнай для свецкай лексікі
форме. Хіба з такімі, з дазволу
сказаць, атэістамі нам па
дароце?!

Блонзерцы, гарлапаны ні з
маральнага, ні з юрыдычнага
пункту гледжання не могуць
быць апраўданы. У гэтым нашы
нормы паводзін адназначныя.
Канстытуцыя СССР (ар-
тыкулы 34,52) абвешчае права
веравызнання любой рэлігіі і
гаворыць аб недазволенасці аб-
ражаць рэлігійныя пачуцці. Так
што гарлапаны ад атэізму і
блонзерцы ніколі не былі і ці
калі-небудзь стануць спраўд-
нымі атэістамі — «ібо не ве-
даюць, што творят». Пісьменнік,
які заступаецца за зняслаўлены
помнік культуры (а менавіта
цэрквы і святynie якраз імі і
з'яўляюцца), ці іншы грама-
дзянін, які асуджае хуліганскі
учынак «атэіста» ў адносінах
да рэлігійных пачуццяў верую-
чага, — усё яны ў такіх дзеян-
нях паводзяць сябе адэкватна
не толькі канстытуцыйным, але
і маральна-этычным нормам
свецкага грамадства.

І. Крывялёў у сваім артыку-
ле крыху паступіўся праўдай
навуковага атэізму, прыпісаў
яму па сутнасці неўласцівыя
трактоўкі пэўных пытанняў і
праблем, якія, застаючыся ак-
туальнымі, з'яўляюцца ў той
жа час далікатнымі, патрабу-
юць вялікага такту і ўдумлівых
адносін. У адказны час вялікай
перабудовы ў нашай краіне
становіцца нецярпімым ана-
хранізмам усялякі шаблон у
ідэалагічнай рабоце, спрашчэн-
не, адсутнасць гнуткасці і ар-
гументацыі. Лічу таксама дрэн-
ным тонам (і зараз, дзякуй бо-
гу, зжыўшым сябе прыёмам)
браць тую або іншую цытату і
як бы прасвечваць ёй апанента
на магчымасць выяўлення ў ім
якіх-небудзь ідэалагічных хі-
баў. Тое, што было прыдатна
для 20—30-х гадоў і больш
позняга часу, сёння нельга
прыняць, яно павінна быць ад-
кінута ў імя спраўднай атэі-
стычнай праўды.

Яўген ПЫЛІЛА,
дацэнт кафедры філасофіі
БДУ імя У. І. Леніна,
кандыдат філасофскіх
наук

„Божанька“ тут ні пры чым

цыямі, якія ён, можа быць, вы-
явіў у гэтым знаёмым ужо нам
пытанні. Ён звяртае нашу ўва-
гу на нешта іншае: яму ўба-
чыліся спробы абараніць рэлі-
гійныя дагматы («какетнічаць
з божанькам») з боку В. Быка-
ва і некаторых другіх вядомых
савецкіх пісьменнікаў — маў-
ляў, дылетантаў ад філасофіі
і атэізму. Падыход І. Крывялё-
ва да некаторых выступленняў
і твораў гэтых пісьменнікаў, да
выказаных імі ў друку асобных
меркаванняў маральна-этычна-
га характару бачыцца мне,
мякка кажучы, не зусім удум-
лівым. Зразумела, такія пісь-
меннікі, як В. Астаф'еў, Ч. Айт-
матаў, В. Быкаў могуць аб-
сціся і без абаронцаў. У вы-
падку неабходнасці яны могуць
абараніцца і самі, і, трэба ду-
маць, паспяхова. Мяне ж ціка-
ваць філасофска-маральныя ас-
пекты закранутай у артыкуле
тэмы.

Па сутнасці ўвесь пафас ар-
тыкула І. Крывялёва накіраваны
супраць тэзісу аб прына-
лежнасці рэлігіі да такіх ма-
ральна-этычных каштоўнасцей,
як сумленнасць, міласэрнасць,
спачуванне. На думку І. Кры-
вялёва, В. Быкаў «...чамусьці
непасрэдна звязвае гэтыя ду-
хоўныя асновы з рэлігіяй». Я
не збіраюся павучаць вядомага
спецыяліста ў галіне гісторыі і
тэорыі атэізму, аднак мне зда-
ецца, што не перашкодзіць
звярнуцца яшчэ раз да тых пы-
танняў, традыцыйных адказы
на якія сёння не могуць цал-
кам задаволіць нас з прычыны
іх аднабаковасці ці спроща-
насці.

«Прынцыповы, паслядоўны
атэізм» у вобразе прапаганды-
стаў-дагматыкаў прызвычаіўся
выкрываць рэлігійную мараль,
як выключна крывадушную і
ханжаскую, таму што, як
сцвярджае І. Крывялёў, «нель-
га знайсці ў рэлігійных вучэн-
нях адназначныя нормы павод-
зін для адных і тых жа вы-
падакаў, — на ўсялякую забаро-
ну можна знайсці ў адпавед-
ных дакументах непасрэднае
дазвол і нават благаслаўненне».

Аднак ці можна лічыць уда-
лым крытэрыў правільнасці
той альбо іншай маральнай
дактрыны ў наяўнасці ці ад-
сутнасці адназначных норм па-
водзін? Да Бібліі гэты крытэ-
рыў увогуле нельга прымяніць,
таму што біблейскія тэксты пі-
саліся рознымі аўтарамі і ў
розна час. Яны адлюстроўва-
юць светапогляд не толькі па-
нуоўчай эліты, напрыклад, у
позніх хрысціянскіх абшчы-
нах, але і светапогляд няволь-
нікаў, якія, хай сабе і па-
сіўна, але ўносілі свой ук-
лад у фарміраванне хрысці-
янскай дагматыкі. Біблія
не магла б прэтэндаваць на
універсальнасць свайго прызна-
чэння, калі б была не ў стане
апеліраваць «да нізоў», да тых,
каму яна была прызначана да-
лёка не ў апошнюю чаргу. Тыя
дзесціць заповедзей, пра якія

і інш.). Распаўсюджаня ў на-
родзе легенды, казкі, былі і не-
быліцы набывалі ў спрытных
руках духавенства і прапавед-
нікаў новай веры (напрыклад,
хрысціянскай) новыя акцэнтны,
нюансы, сэнсавыя абгульчэн-
ні і перадаваліся «ў лёгкай,
свабоднай манеры выказвання»
(В. Быкаў), часта афарыстыч-
на. У такім пераўтвораным вы-
глядзе гэтыя духоўныя каш-
тоўнасці вярталіся па сваім
першапачатковым адрасе, да
сваіх першапачатковых спа-
жыўцоў, але са значнымі да-
даткамі, ідэалагічна нашпіга-
ваныя па рэцэптах пануючых
класаў.

Трэба памятаць і тое, што
адны і тыя ж учынк і дзеян-
ні людзей, якія фіксуюцца ма-
раллю, кваліфікуюцца і кады-
фікуюцца па-рознаму як анта-
ганістычнымі класамі, так і ад-
ным і тым жа класам на роз-
ных этапах яго гістарычнага
развіцця. Пераацэнка каштоў-
насцей — нармальна з'ява ў
гісторыі: змяняюцца ўмовы,
пазіцыі, кан'юнктуры ў жыцці
пэўных сацыяльных груп і раз-
зам з гэтым з'яўляюцца новыя
ідэі альбо незвычайныя інтэр-
прэтацыі старых ідэй. Таму і
забарона якіх-небудзь дзеян-
няў можа суседнічаць (у Біб-
ліі) з прамым благаслаўненнем
гэтых жа дзеянняў. Пры гэтым
важна ўлічваць, што наяўнасць
«неадназначных норм паводзін»
у рэлігійнай маралі давала
паднявольным масам пэўную
свабоду пры тлумачэнні і апра-
ўданні сваіх учынкаў, якія
звычайна афіцыйнымі інсты-
тутамі ўлады эксплуатацыйнага
грамадства называліся бун-
тарскімі.

У Бібліі спіс маральна-этыч-
ных правіл уключае і такія,
якія захоўваюцца агульначала-
вечае значэнне да сённяшніх
дзён: выхаванне шчырасці,
сумленнасці і міласэрнасці ў
адносінах паміж людзьмі, ша-
наванне бацькоў, заклік да
міру («перекроем мечі на ора-
ла») і многае іншае. Не трэ-
ба перабольшваць значэнне гэ-
тых павучанняў, таму што іх
слабасць заключаецца ў дэкла-
рацыйнасці, у адсутнасці цэлас-
най этычнай сістэмы. Да та-
го ж не трэба забываць, што
на кожны прыклад «спрыстой-
най маралі» можна знайсці як
мінімум два, якія абвяргаюць
першы.

Трэба памятаць і аб тым,
што здаровыя парасткі агуль-
началавечых вартасцей у рэлі-
гійнай маралі так і не змагі
развіцца па-спраўдному: на-
лежным чынам арганізаваць і
навучаць пануючыя класы
добра разумелі, да чаго могуць
прывесці вольналюбівыя тэк-
сты, уключаныя ў «Святшчэннае
пісанне», і пастараліся пазба-
віцца ад іх выпрабаваным спо-
сабам рэдактарскай праўкі.

І ўсё ж біблейскія запове-
дзі і іншыя маральна-этычныя
заповеды існуюць, і не толькі

лавека не вельмі адукавана-
га, які не прымае «свецкага
погляду» на жыццё, але яшчэ і
не парадніўся з верай. Гэта
людзі «залатой сярэдзіны», не
веруючыя, але якія думаюць
пра бога «на ўсялякі выпадак»,
людзі, якія нечакана для нас
з захопляючым праўдападобен-
ствам разважаюць пра біблей-
скі працоўны і «іншыя не
менш цікавыя рэчы. А хіба дар
прадбачання (хай сабе і ў не-
прымальнай для нас, атэістаў,
форме працоўна) не ўяўляе
агульначалавечую цікавасць?»

І. Крывялёў у сваёй нядаў-
на выдадзенай кніжцы «Біблія:
гісторыка-крытычны нарыс»
піша пра «зямны характар зме-
сту Бібліі» (с. 253). Справяд-
лівыя словы. Яны азначаюць,
альбо павінны азначаць пры-
знанне факта, што ў выпрацоў-
цы норм маральна-этычных па-
водзін (у рамках хрысціянскай
маралі) прымалі ўдзел і «ні-
зкі», якія мелі непасрэднае да-
чыненне, таксама як і паную-
чыя класы, «да зямной асно-
вы». Правільна зазначае аў-
тар: гэтыя маральна-этычныя
нормы кананізаваны. Але што
з гэтага вынікае? Менавіта
тое, што навуковая крытыка
павінна зняць каноны, загля-
біцца ў змест маральных вучэн-
няў, вылучыць з іх элементы,
якія выкарыстоўваюцца ў жыцці
не толькі веруючых, і адкры-
та сказаць шырокім масам, што
ў іх агульначалавечага, а што
ад нячысціка.

Прадоўжым роздум у гэтым
напрамку. Заповедзі «не забі»,
«не ўкрадзі», маральна-этычны
прынцып «палюбі бліжняга» і
інш. чамусьці падаюцца ў нашай
папулярнай літаратуры
толькі як цалкам выгадныя па-
нуоўчым класам, а таму вынай-
дзеныя імі, хаця ёсць падставы
меркаваць, што замаха на жыццё
і маёмасць бедняка таксама
ніколі не ўспрымаліся ім з
вялікай радасцю. І хіба гэтыя
забароны (безумоўна, у сучас-
най трактоўцы) страцілі сваю
актуальнасць для нас, калі ў
краіне разгарнулася ачы-
шчальная барацьба з такой
з'явай, як раскіданне матэ-
рыяльных каштоўнасцей, якія
належаць грамадству і дзяр-
жаве? А «любоў да бліжняга»,
напэўна, не кожны раз азначае,
што яе прыхільнік выступае ў
абдымках з класавым ворагам.
У свядомасці простых верую-
чых здольнасць да міласэрнасці,
спачування жыла заўсёды,
незалежна ад таго, наколькі
афіцыйныя інстытуты царквы
мелі поспех ва ўкараненні ідэ-
алогіі пакоры ў масах. Трэба
аддаць належнае царкве, і не
толькі хрысціянскай, якая, ве-
даючы пра імікенне простых
людзей да справядлівасці і
добра, наўмысна ўводзіла гэ-
тыя элементы ў звод маральна-
этычных правіл, якія выпра-
цоўваліся пад яе згідай.

Сёння на старонках нашай
прэсы можна зноў сустрэць
амаль забытыя словы, ці та-



Уладзімір ГРАУЦОУ

ПАРАДЫ ПАЧЫНАЮЧЫМ РЭЦЭНЗЕНТАМ

1. Рэцэнзіі пішучца на добрыя, не вельмі добрыя, на слабыя і зусім слабыя кніжкі.

2. Падстава да напісання рэцэнзіі:

заказ рэцэнзіі, просьба аўтара (можна быць завуліравана) і асабісты намер рэцэнзента.

3. Рэцэнзіі бываюць хвалебныя, разгромныя і юбілейныя.

4. Хвалебныя рэцэнзіі пішучца на кніжкі сяброў, былых аднакурснікаў, рэдактараў твай кніжкі, класікаў (у тым ліку і жывых), дырэктараў выдавецтваў, землякоў (да 100 км ад роднай вёскі). На кніжку невядомага вам аўтара пісаць не рэкамендуецца: можна выклікаць падазрэнні.

5. Мастацкія якасці кніжкі пры напісанні хвалебнай рэцэнзіі значнай ролі не адыгрываюць. Гаварыць пра недахопы трэба вельмі ас-

цярожна, тонкім намёкам, лепш за ўсё выкарыстоўваць агульныя выказванні.

6. Разгромныя рэцэнзіі пішучца на кніжкі літаратурных ворагаў, былых аднакурснікаў, рэдактара, які «зарэзаў» вашу кніжку, «класікаў» раённага і абласнога маштабу.

Заўвага: Пры напісанні разгромнай рэцэнзіі на былога сябра сям'і, калі ён замешаны ў сямейнай драме, пажадана браць псеўданім.

7. Юбілейныя рэцэнзіі — самы актыўны існуючы жанр. Іх любяць як юбіляры, так і рэдакцыі. Раўнадушнасць большай часткі публікі да гэтага жанру ў разлік не прымаецца.

Жанр юбілейнай рэцэнзіі блізка да жанру рэцэнзіі хвалебнай, але характарызуецца большай колькасцю клічнікаў, агульных разважанняў, большай колькасцю прыметнікаў вышэйшай ступені. Мастацкія дасягнен-

ні пры напісанні такой рэцэнзіі значнай ролі не маюць, хоць рэкамендуецца рабіць карэкціроўку на вядомасць гэтага літаратара, сведчаннем якой з'яўляюцца ганаровыя званні, прыжыццёвыя зборы твораў, уключэнне ў школьную праграму, упамінанне ў пісьмах іншых класікаў, колькасць магазінаў і кіёскаў, якія завалены яго кнігамі.

8. Лепш за ўсё пісаць рэцэнзіі на пачынаючых: калі гэта рэцэнзія хвалебная — слава дастаецца ім, калі разгромная — вам. У тым і другім выпадку «перамагаецца».

9. Напісаную рэцэнзію пачкажыце аўтару. Калі ж ён пасля знаёмства з вашай разгромнай рэцэнзіяй заве на «шпілечку кавы», а пасля хвалебнай запрашае ў госці, — можаце сябе павіншаваць. У першым выпадку вы зразумееце, якую памылку зрабілі, у другім — знойдзеце ў ім вернага паплетніка.

10. І калі вы, нарэшце, надрукавалі сваю першую рэцэнзію (а яна, вядома, будзе хвалебнай), можаце смела аднесці ў выдавецтва рукапіс СВАЕЙ кніжкі. Калі яна з'явіцца ў продажы, адлічыце два тыдні і паглядзіце газеты. У адной з іх на вашу кніжку будзе рэцэнзія. І — будзьце ўпэўнены — пахвальная!

Алесь КАСКО

МАРА ПАЧАТКОЎЦА

Я не буду час у вёсцы марнаваць,
я паеду, каб стаціць «звалюваць»,
я там з класікамі буду сябраваць,
я там вершы буду залпам друкаваць,
я пайду ў літвыдавецтва працаваць,
я сябе самога стану выдаваць,
я праслаўлюся; гадоў праз дваццаць пяць
я вярнуся ўласны бюсік адкрываць.

ПРЫРУЧАНАЯ ПТУШКА

У паэта кнігаўка вядзецца,
што ляціць штодня цераз Нямігу,
кружыцца ля вокнаў выдавецтва
і ўсё енчыць:
— Кнігу! Кнігу! Кнігу!..



3 8 па 14 верасня

8 верасня, 20.15

II УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ
НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ.
«ПАЛЕСКІЯ ПРАСТОРЫ»

Выступае народны хор народнай песні вёскі Морач Клецкага раёна Мінскай вобласці.

9 верасня, 20.05

«СТАРОНКІ БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫКІ»

Камерныя творы В. Войцкі, А. Багатырова, Я. Глебава, Э. Наско, У. Солтана, Г. Гарэлавай прагучаць у выкананні піяністкі Л. Малышавай і віяланчэліста Я. Ксавер'ева.

Вядучая — музычны каментатар Элеанора Язерская.

9 верасня, 21.40

У ТЭАТРАХ РЭСПУБЛІКІ

1. Мележ. «Люді на балоце». Спектакль тэатра імя Янкі Купалы. Уступнае слова тэатральнага крытыка В. Раціцкага.

13 верасня, 11.15

«РОЗДУМ»

Гаворку пра карціну Г. Вашчанкі «Прарыў» вядзе мастацтвазнавец У. Бойка.

13 верасня, 11.35

«СЛОВЫ АДГУКАЮЦА У СЭРЦЫ»

Перадача прысвечана паэзіі А. Вярцінскага. У ёй прымаюць удзел народныя артысты рэспублікі В. Вуляч, артыстка Г. Дзягілева, вакальна-інструментальны ансамбль «Сябры».

Вядзе перадачу журналістка А. Чорная.

13 верасня, 19.45

ТЭЛЕВІЗІЙНЫ ВЕРНІСАЖ.

В. ЧАРКАСАВА. «СПЫНІЛАСЯ
НЯСКОНЧАНАЯ РАЗМОВА»

Прэм'ера тэлеспектакля, які расказвае пра лёс Л. Украінкі і С. Мяржынскага.

Рэжысёр А. Каламіец. Выканаўцы: Г. Кухальская, А. Якаўлеў, Г. Малюшкі, У. Рулёў, Б. Данальская, Т. Шаўшэвіч.

13 верасня, 23.00

«СУСТРЭНЕМСЯ

ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»

Музычная праграма з удзелам Сафіі Ратару.

14 верасня, 13.05

«МАЕ ЛЮБІМЫЯ ТВОРЫ»

Вершы П. Броўкі чытае артыст М. Казінін.

14 верасня, 17.05

ПРА МУЗЫКУ АД «А» ДА «Я»

Чарговая праграма «Пра музыку ад «А» да «Я» пачынаецца з расказа пра славуэтага беларускага драматурга В. Дуніна-Марцінкевіча, аўтара лібрэта першай беларускай оперы «Сялянка». Сустрэнецца таксама з беларускім кампазітарам Уладзімірам Дарохіным.

Звяртаючыся да старонак гісторыі рускай музычнай культуры, аўтары перадачы знаёмяць гледачоў з дзейнасцю С. Дзягілева. Аматараў джазавай музыкі чакае расказ пра вялікай джазавы аркестры — біг-бэнды. І на заканчэнне прапаноўваецца пытанні новай віктарыны.

14 верасня, 19.50

«У нядзелю вечарам». Канцэрт-вальс. У праграме творы Шапэна, Штрауса, Глінкі, Кальмана, Лістова, Фрадыкіна.

Выканаўцы: А. Абрацова, С. Захараў, Л. Малышава, В. Анісенка, сімфанічны аркестр Ленінградскай філармоніі, артысты балета Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Кірава.

Вядучая — музычны каментатар Элеанора Язерская.

ФРАЗЫ

Калі жыццё праходзіць міма, пастарайся яго апырэдзіць.

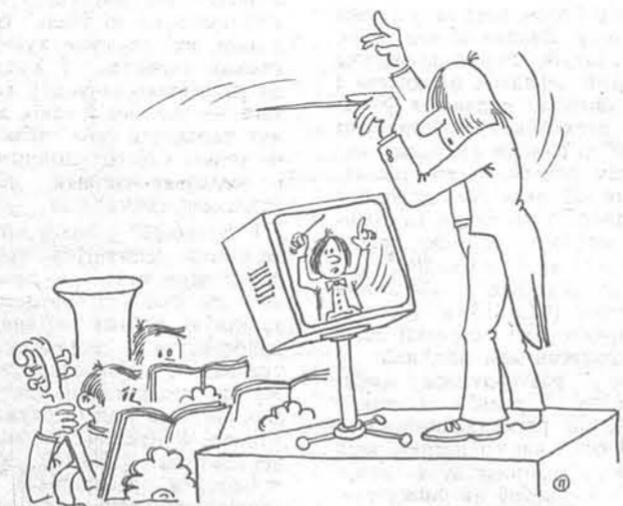
● Не так і лёгка адарвацца ад зямлі, калі на ёй ёсць дом, машына і дача.

● Будуць ваўкі сытыя і авечкі цэлыя, калі ёсць казлы адпушчэння.

● Да таго часу ісціна была ў віне, пакуль не ўтапілася.

Я. ГНІЛЯКОУ

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...



Мал. А. ПАПОВА

Язэп ТАУШЧЭЗНЫ

Байкі ў прозе

ЯК ПАГЛЯДЗЕЦЬ...

Хавалі старога Пітона. За труной паўзлі безліч змей, і ўсе яны горка плакалі.

— Эт, размякаюць, — з агідай сказаў з натоўпу Мангуст. — Нябожчык пры жыцці быў надзвычай злосным і жорсткім, ужо колькі я за свой век бачыў зладзей, а такога не сустракаў...

Так во яно і выходзіць: каму гад, а каму бацька...

БЛІЗКІ РОДЗІЧ

У час выкліканай трапічныхымі ліўнямі паводкі на маленькім востраве пасярод шырокай рані апынуліся разам Шымпанзе і Карова. Шымпанзе адразу павёў сябе як гаспадар: заняў самы ўтульны куток, адбіраў у

Каровы лепшае, што знаходзілася на востраве з ежы.

— Ведаеш, хто я? — выхваляўся Шымпанзе. — Я блізкі родзіч Чалавека. А хто ты? Быдла. Уяўлюю, як узрадуецца Чалавек, калі выратуе мяне, свайго блізкага родзіча! А што ты? Кім ты даводзішся Чалавеку?

Карова не адказвала. Яна журботна аглядала бясконцую водную роўнядзь і гэтак жа журботна жавала жвачку ці тое, што не паспеў адняць у яе нахабны Шымпанзе.

Праз некаторы час прыехаў на плыту Чалавек і зняў з вострава абедзвюх жывёлін. Карову Чалавек пасяліў на сваім двары і пабудаваў для яе ўтульны хляўчук. А Шымпанзе, свайго блізкага родзіча, аддаў у заапарк.
Дзіўна, ці не праўда?

Павел МАРЦІНОВІЧ

МАГНІТНЫЯ ГУБЫ

Няма выйсця, ды ёсць губы Цёплыя, магнітныя.

Хведар ЖЫЧКА

Трэба ж гэтакі стаяць — Як ні пнуся, не магу,
Не патраплю адарвацца
Ад тваіх магнітных губ.

Ты шапнуць спрабуеш: — Любы,
Адпусці, халера, губы!
Адпусціў бы, калі б мог,
Не чапаў бы век, дальбог.

Не магу, мая любоў,
Бо яны магнітныя,
Так і рушым мы дамоў
Назаўсёды злітныя.

Аўсей КРУКАВЕЦ

Воўк і казляняты

У сапраўднасці яно было так. Воўк у лесе быў, панапашамі казючы, кантралерам. Усім цікавіўся, усё правяраў.

Набрыві ён неяк на хату, дзе жыла тая самая Каза, у якое было, як вядома, сямяра казлянят.

Казы ў той час дома не было — ці ж мала турбот у мнагадзетнае маці!

Пастукаў Воўк у хату і спытаў:

— Колькі вас тут жыве?
Таварыш, магчыма, цікавіцца нормамі жыллёвай плошчы, а казляняты перапарохаліся. Адно, якое лічылася сярод іх найбольш кемлівым, і прапанавала:

— Трэба сказаць, што нас тут болей — тады, можа, Воўк спалохаецца. Паслуха-

лі казляняты параду кемлівага і гукнулі:

— Нас тут аж чатырнаццаць!

— Цудоўна! — сказаў Воўк. — Тады няхай сямяра выйдучь... Так, — вырашыў ён, калі казляняты выйшлі, — вы пойдзеце са мною, а тыя, сямяра, якія ў хаце, вашай маме застануцца. Гэта будзе справядліва.

Калі Каза вярнулася і не застала ў хаце ніводнага казляняці, у яе пачаўся сардэчны прыступ.

Вывад: трэба ў бліжэйшы час пакончыць з прыпіскамі, якія прыводзяць да вельмі непрыемных вынікаў, а часам нават і да ахвяр.

Пераклаў з украінскай
Р. РОДЧАНКА

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск. На беларускам мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 05870 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЕДАКЦЫІ: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і выяўленчага мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фотаілюстрацый — 33-44-04, 33-24-62, нарэнтарскай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Зяўр АЗГУР, Алесь АСІПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алесь ЖУК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.